

แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา
ที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำ

โดย

นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา
สำนักงานศาลยุติธรรม

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 63
ประจำปีการศึกษา 2563 – 2564

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำ” ลักษณะวิชา การเมือง ของนายชนาธิป เหมือนพะวงศ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 63 ประจำปีการศึกษาพุทธศักราช 2563-2564

พลโท

(วิโรจน์ เกิดแสง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำช้า
และมีความเหลื่อมล้ำ

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 63

เอกสารวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำช้าและมีความเหลื่อมล้ำ วิเคราะห์สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำช้าและมีความเหลื่อมล้ำ และเพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค ขอบเขตของการวิจัยเฉพาะสภาพปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหา โดยการวิเคราะห์จากเอกสารทางกฎหมาย เอกสารทางวิชาการ บทความวิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม และปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เสมอภาค และเมื่อวิเคราะห์ปัญหาแล้ว พบว่า ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ ประชาชนยากจนขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี ทุนความขอแรง ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ และกระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากภาคประชาชน ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ขั้นตอนการดำเนินงานล่าช้า ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ขาดการทบทวนมาตรฐานระยะเวลา และปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การกำหนดโทษและบังคับโทษทางอาญา การประเมินความเสี่ยงในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การไม่จำกัดประเภทของคดี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค ดังนี้ การจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือกองทุนยุติธรรม จัดระบบการแต่งตั้งทนายขอแรงในคดีอาญา ปรับปรุงมาตรฐานกลางหลังประกันในการปล่อยชั่วคราว ประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้เข้าถึงประชาชน กระจายการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ห่างไกล ทบทวนมาตรฐานระยะเวลาในการดำเนินงาน มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรม และพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยง ข้อเสนอแนะ รัฐควรผลักดันการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม และร่างพระราชบัญญัติว่า

๒

ด้วยการปรับพินัย จัดสรรงบประมาณในการเปิดที่ทำการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ห่างไกล และสนับสนุนการพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว

Abstract

Title Guidelines for developing the justice Process in criminal cases that are Difficult to access, Delayed and Inequable.

Field Politice

Name Chanathip Muanpawong **Course** NDC **Class** 63

This research paper. The objective of research, Guidelines for Developing the Justice Process in Criminal Cases that are Difficult to Access Delayed and Inequable. Analyze the problems of the justice system in hard-to-reach criminal cases Delays and inequality. And to find ways to develop the justice process in criminal cases to be accessible with ease, speed and equality. The scope of the research, specific to the problematic conditions of operation in the criminal justice system. Qualitative research study and analyze the problem by analyzing from legal documents Academic documents, articles, thesis and other documents related to the judicial process in criminal cases. The results of the revealed the problems of the criminal justice process, consisting of 3 areas. Problems in accessing the criminal justice system. The problem of delayed in the judicial process. The litigation process is long and inequable. And when analyzing the problems, it was found that the problem of access to the criminal justice system was the poor people, the loss of their assets in prosecution. lawyers for strength the accused or the defendant. who is poor and the justice system lacks participation and support from the public sector. Problems with delays in the judicial process include delayed procedures. high litigation costs. Law and rule of law and the problem of inequality in the judicial process, including the imposition of penalties and the enforcement of criminal penalties. Assessing the risk of temporary release of the accused or defendant No restrictions on the type of case In this regard, the researcher has studied the guidelines for the development of the justice process in criminal cases to be accessible with convenience, speed and equality as follows: budget allocation to help the Justice Fund. Organize a system for appointing lawyers for strength in criminal cases Improve the central standard after insurance for temporary release proactive public relations to reach the public Spreading access to justice in remote areas Review of operational timeline standards. There are measures to reduce the number of cases entered into the justice system and develop a

risk assessment form. Recommendations, The state should push forward the drafting of a bill to determine the duration of work in the judicial process and the draft law on the adjustment of wills Allocate budgets for opening judicial offices in remote areas and supporting the development of a risk assessment and governance system at the temporary release layer.

คำนำ

ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม การให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล การออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายยังประสบกับปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรมการดำเนินคดีมีระยะเวลาในการดำเนินคดีที่ยู่งยากซับซ้อน ส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา และปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เสมอภาคจากการขอปล่อยชั่วคราว การกำหนดโทษและการบังคับโทษ โดยหากผู้ต้องหาหรือจำเลยมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีฐานะดีกว่าย่อมสามารถหาหลักทรัพย์มาขอปล่อยชั่วคราวหรือนำเงินมาชำระค่าปรับและได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ จึงสมควรที่จะหาแนวทางมาตรการให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในสังคม เพื่อให้ประชาชน คู่ความในคดีสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค

ผู้วิจัยหวังว่าเอกสารวิจัยฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ และมีส่วนช่วยให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจประชาชน คู่ความ และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้โดยถูกต้องและไม่ขัดต่อหลักกฎหมาย เพื่อขับเคลื่อนให้กระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาสามารถเข้าถึงได้ง่าย รวดเร็ว และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมต่อไป

(นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 63

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำงานวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก
ล่าช้า และมีความเหลื่อมล้ำ ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่ง
จาก ดร. อินทิรา ฉวีรัมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ พล.ต. เถลิงชัย รื่นภิรมย์ พ.อ. ถนอม ขำวิเศษ น.อ. เจน คล้ายสังข์
และ น.อ.หญิง เต๋นสุรางค์ ภิรมย์สวัสดิ์ ที่ปรึกษา และผู้เกี่ยวข้อง ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า
นับตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ โดยการให้คำปรึกษาคำแนะนำที่มีคุณค่า ช่วยเหลือ
และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการทำผลงานทางวิชาการส่วนบุคคลฉบับนี้
ผู้จัดทำรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอบคุณทีมงานของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
ที่ดูแลเป็นอย่างดีในทุกด้านด้วยความเต็มใจ และขอบคุณเพื่อนนักศึกษา วปอ รุ่นที่ 63 ทุกท่าน
ที่คอยช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้กันและกันตลอดเวลา

(นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 63

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
คำจำกัดความ	4
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	6
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม	8
พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549	8
แผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 – 2565	11
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา	16
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
กรอบความคิดของการวิจัย	35
สรุป	36
บทที่ ๓ สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา	39
กล่าวนำ	39

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา	40
ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา	49
สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา	51
สรุป	54

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา	55
แนวทางการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	60
ระยะเวลาดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานยุติธรรม	61
แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม	63
สรุป	65
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	66
สรุป	66
ข้อเสนอแนะ	71
บรรณานุกรม	73
ประวัติย่อผู้วิจัย	76

ซ

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่	
1-1 กรอบแนวคิดของการวิจัย	35

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดกลไกรวมทั้งสร้างกลไกในการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ อาทิเช่น หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 ที่บัญญัติว่า

รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้

และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 ที่บัญญัติว่า

ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่าง ๆ ให้เกิดผล ดังต่อไปนี้

...จ. ด้านกระบวนการยุติธรรม

(1) ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า และมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงตลอดทั้งการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม

(2) ปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ และสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ และจัดให้มีบริการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มากกว่าหนึ่งหน่วยงานที่มีอิสระจากกัน เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก

(3) เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมให้มุ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้สะดวกและรวดเร็ว...(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม การให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล โดยบุคลากรและองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย อันได้แก่ ข้าราชการ พนักงานฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ศาล สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ ประสบกับปัญหาต่าง ๆ หลายด้าน อาทิเช่น (1) ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แม้ว่ารัฐจะให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เช่น ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหา หรือจำเลย ผู้เสียหาย หรือแม้แต่ทนายความที่ศาลตั้งให้จำเลยในการไต่สวนมูลฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากประชาชนไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้ถึงกระบวนการทางอาญา ที่ตนเองพึงจะได้รับ รวมไปถึงปัญหาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ต่างก็ประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราว และการไม่ทราบถึงสิทธิที่ตนเองพึงจะได้รับ (2) ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งการดำเนินคดีมีระยะเวลาในการดำเนินคดีที่ยุ้งยาก ซับซ้อน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา ถึงแม้จะมีการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามกฎหมายแต่ยังไม่ครอบคลุมอีกหลายกรณี และ (3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เสมอภาคจากการขอปล่อยชั่วคราว การกำหนดโทษและการบังคับโทษ โดยหากผู้ต้องหาหรือจำเลยมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีฐานะดีกว่าย่อมสามารถหาหลักทรัพย์มาขอปล่อยชั่วคราวหรือนำเงินมาชำระค่าปรับและได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ ในขณะที่ผู้ที่มีฐานะการเงินไม่ดีกลับไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในปัจจุบันมีผู้ถูกขังแทนค่าปรับอยู่จำนวนมาก แม้ในการบังคับชำระค่าปรับจะมีกฎหมายให้สามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ หรือการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวได้ก็ตาม (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2552)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ซึ่งมาตรา 18 กำหนดให้มีการวางแผนและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมของประเทศให้เป็นไปโดยสอดคล้องกัน และมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตลอดจนการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยกำหนดให้

คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2562 - 2565) ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรม อันมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและด้านอื่น ๆ แต่จากการศึกษาประเด็นปัญหาในแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พบว่าการบริหารงานยุติธรรมยังปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ความล่าช้าในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และความถูกต้องของการดำเนินงานที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด จึงสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานยุติธรรมของประเทศในด้านการพัฒนาระบบงานยุติธรรม เช่น การกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า การพัฒนามาตรการเพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลยให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เท่าเทียม และเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ให้มีความสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพปัญหาในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ล่าช้า และมีความเหลื่อมล้ำ
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ล่าช้า และมีความเหลื่อมล้ำ
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะเน้นศึกษาเฉพาะสภาพปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำในอดีตที่ผ่านมา โดยศึกษาเฉพาะกรณีกระบวนการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม จากบทกฎหมาย กฎ ระเบียบ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และลดความเหลื่อมล้ำในอนาคต

ซึ่งมีกรอบระยะเวลาในการศึกษาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องถึงเดือนกรกฎาคม 2564

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหา โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์จากเอกสารทางกฎหมาย ระเบียบแนวปฏิบัติ เอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบากและมีความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ตามความเหมาะสมของเนื้อหาที่กรอบเวลา ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) เพื่อสรุปผลจากการวิเคราะห์โดยวิธีการสรุปบรรยาย

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก กระบวนการดำเนินงานล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำในสังคม
2. สามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค

คำจำกัดความ

การบริหารงานยุติธรรม หมายถึง การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการในการอำนวยความยุติธรรม การป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน การบังคับการตามกฎหมายและการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน แต่ไม่รวมถึงอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาลและการดำเนินการของหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ

กระบวนการยุติธรรม	หมายถึง	ขั้นตอนและวิธีดำเนินการในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรม ค้ำครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล
กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	หมายถึง	เป็นกระบวนการในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกันเอง หรือกรณีที่มีผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ของกฎหมายอาญาจนเกิดเป็นข้อพิพาทระหว่างประชาชนกับรัฐขึ้น โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และคุมประพฤติ เป็นต้น
คดีอาญา	หมายถึง	คดีที่เกี่ยวกับการกระทำที่กฎหมายบัญญัติว่า เป็นความผิดและมีโทษทางอาญา
ผู้ต้องหา	หมายถึง	บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล
จำเลย	หมายถึง	บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด
ผู้เสียหาย	หมายถึง	บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทาง การพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำ

กระบวนการยุติธรรมถือเป็นหนึ่งกลไกสำคัญในการควบคุมสังคม โดยนำกฎหมายมาใช้ควบคุมการบริหารงานพอ ๆ กับใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งในประเทศไทยใช้ระบบนิติรัฐ (Legal State) ประกอบกับหลักนิติธรรม (Rule of Law) นั่นคือ ประชาชนทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายอย่างเดียวกัน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าประชาชน โดยกฎหมายดังกล่าวจะทำหน้าที่กำหนดบทบาทพื้นฐาน และควบคุมความประพฤติของประชาชนในสังคมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขถาวร ทั้งยังกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ได้ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น ๆ เพื่อแยกบุคคลเหล่านั้นออกจากสังคมและเพื่อให้หลายจำไม่กระทำผิดซ้ำ อันเป็นการข่มขู่ ยับยั้ง เหนี่ยวรั้ง และแก้ไขฟื้นฟู

การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน เช่น การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การรับรู้ ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม การจัดทำและเสนอร่างกฎหมาย/นโยบาย การทำประชาพิจารณ์ การป้องกันและเฝ้าระวังอาชญากรรม การจัดการกับพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดอาชญากรรม การเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสจะกระทำความผิดการจัดการความขัดแย้ง การดูแลสอดส่องผู้พันโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายอาสาสมัครงานยุติธรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพ กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม การป้องกันมิให้ตนเองตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม รวมถึงสร้างจิตสำนึกค่านิยมด้านความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมให้แก่ประชาชน ชุมชน และสังคม

อีกทั้งกระบวนการยุติธรรมยังปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ความล่าช้าในการดำเนินงาน อุปสรรคในการเข้าถึง ความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และความถูกต้องของการดำเนินงานอยู่เป็นระยะ สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศ ประกอบกับรูปแบบของปัญหาของกระบวนการยุติธรรม ปัญหาอาชญากรรมและข้อพิพาทที่มีการเปลี่ยนแปลง ซับซ้อนมากขึ้นไปตามพลวัตของสังคม ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมต้องเผชิญกับปัญหารูปแบบใหม่ ๆ และต้องปรับตัวให้เท่าทัน ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมในคดีอาญามีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาลและเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเสมอภาค

เท่าเทียมและเป็นธรรม ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทบทวนกฎหมาย กฎ ระเบียบ และงานวิจัย

ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก
ล่าช้า และมีความเหลื่อมล้ำ โดยมีลำดับการศึกษา ดังนี้

1. ทฤษฎี หลักการ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. แผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๕
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดของการวิจัย
6. สรุป

ทฤษฎี หลักการ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครอง และเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ด้วยการจัดโครงสร้างของหน้าที่และอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ การให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริตเที่ยงธรรมและมีส่วนในการรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยถือว่าการมีสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการจำกัดตัดสิทธิเสรีภาพเป็นข้อยกเว้น แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ เพื่อคุ้มครองส่วนรวม การกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชนเช่นเดียวกับการให้ประชาชนมีหน้าที่ต่อรัฐ การวางกลไกป้องกันตรวจสอบ และจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศตามแนวนโยบายแห่งรัฐและยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้ประเทศมีความสงบสุขบนพื้นฐานของความรู้ รักสามัคคี โปร่งดอง การจะดำเนินการให้ลุล่วงไปได้ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนทุกภาคส่วนกับหน่วยงานทั้งหลายของรัฐตามแนวทางประชารัฐ

รวมทั้งมีเจตนารมณ์เพื่อจัดระบบและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองประเทศขึ้นใหม่ โดยกำหนดกลไกรวมทั้งสร้างกลไกในการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปประเทศ

ด้านกระบวนการยุติธรรม มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญเช่น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

มาตรา 27 บัญญัติว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 29 บัญญัติว่า บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติ เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี

ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 53 บัญญัติว่า รัฐจะต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามและบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

มาตรา 68 บัญญัติว่า รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ได้อโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

มาตรา 77 บัญญัติว่า รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ โดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง...

นอกจากนี้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศทั้ง 7 ด้าน อันได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ ซึ่งด้านกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 258 ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า และมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงลดทั้งการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรขององค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมให้มุ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยสะดวกและรวดเร็วและดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติแนวนโยบายแห่งรัฐโดยให้รัฐจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร และยังได้บัญญัติมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้สามารถปฏิบัติงานได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงและครอบงำใด ๆ และคุ้มครองสิทธิประชาชนในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การจัดหาทนายความ รวมทั้งได้บัญญัติหมวด 16 การปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้สรุปสาระสำคัญได้แก่ ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมไม่ล่าช้า รวมถึงมีกลไกการช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยการให้ความช่วยเหลือประชาชนด้านกฎหมายและคดีความ เพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม สร้างความเข้มแข็งให้แก่กระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นหน่วยงานในการแก้ไขปัญหาการประสานงานช่วยเหลือระหว่างประชาชนและรัฐให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ทั่วถึงและเป็นธรรม

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม

2.1 พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560

มาตรา 7 การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติ ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล และเป้าหมายการปฏิรูปประเทศตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ

2.2 พระราชบัญญัติแผน และขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560

มาตรา 5 การปฏิรูปประเทศต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ได้แก่ ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ สังคมมีความสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขการปฏิรูปประเทศ ต้องสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับยุทธศาสตร์ชาติ

มาตรา 8 ให้จัดทำแผนปฏิรูปประเทศในด้านการเมือง ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านสื่อสารมวลชนเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านสังคม และด้านอื่นตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

3. พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549

“การบริหารงานยุติธรรม” หมายความว่า การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการในการอำนวยความสะดวก การป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน การบังคับการตามกฎหมาย และการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน แต่ไม่รวมถึงอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาลและการดำเนินการของหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ

การดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ต้องไม่กระทบกระเทือนอำนาจอิสระของศาลและการบริหารราชการของหน่วยงานของศาล หรือหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ, 2549)

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2549 เป็นผลให้มีคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติซึ่งมีอำนาจหน้าที่สำคัญ ดังนี้

1. จัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติและแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรมเสนอต่อรัฐมนตรี
2. เสนอแนะและให้ความเห็นเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารงานยุติธรรมต่อคณะรัฐมนตรี
3. พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมที่คณะรัฐมนตรีขอให้พิจารณา

4. ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม หรือรายงานต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานยุติธรรม ส่งเสริมความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรม หรือการดำเนินการตามแผนงาน บทการบริหารงานแต่ที่ทำแห่งชาติ และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม

5. ศึกษา วิเคราะห์ และประเมินผลการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายหรือการปฏิบัติตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

6. ศึกษา วิเคราะห์ และทำการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ และมาตรการในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานยุติธรรม หรือการดำเนินการตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล และเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมเพื่อพิจารณา

7. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม จัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม หรือเสนอแนะหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม ในการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม

8. กำกับดูแลการจัดทำรายงานประจำปีของสำนักงานเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพัฒนา ด้านการบริหารงานยุติธรรมและสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการการ เช่น คณะกรรมการ ด้านศึกษาวิจัยและพัฒนากฎหมายและระบบงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีภารกิจหน้าที่ศึกษาวิจัย และพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม คณะกรรมการด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนและประชาสัมพันธ์ มีภารกิจหน้าที่ประสานงานส่งเสริมและสนับสนุนการ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมแก่ประชาชนและหน่วยงาน ของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม รวมถึงเชิดชูเกียรติแก่บุคคลและหน่วยงาน ที่ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม

ทั้งงานด้านกระบวนการยุติธรรมมีความจำเป็นต่อการสร้างความสงบเรียบร้อยให้ เกิดขึ้นแก่สังคม ทั้งในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การคุ้มครองความปลอดภัยของ ประชาชน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย และให้เกิดความสะดวกแก่ประชาชน แต่เนื่องจากในปัจจุบันองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน ยุติธรรมมีอยู่หลายองค์กร จึงมีปัญหาในการบริหารงานด้านกระบวนการยุติธรรมที่ยังไม่มีความ เชื่อมโยง เพื่อแก้ไขปัญหาให้ครบถ้วนทุกด้านให้เกิดความร่วมมือในการประสานการบริหารงาน ยุติธรรมของชาติให้เป็นไปโดยสอดคล้องกัน และมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้การอำนวย ความยุติธรรมมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ตามมาตรา 18 แห่ง

พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 กำหนดไว้ว่า เพื่อประโยชน์ให้มีการวางแผน และดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมของประเทศให้เป็นไปโดยสอดคล้องกัน และมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติขึ้น เป็นแนวทางสำหรับความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม

ในการจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติให้เป็นแผนระยะสี่ปี โดยแสดงทิศทางของการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งมีสาระสำคัญในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การประสานแนวทางการบริหารงานยุติธรรมของหน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมแต่ละแห่งเพื่อให้เกิดบูรณาการในภาพรวมที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ
2. มาตรการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารงานยุติธรรมของประเทศ
3. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมเพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้แก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ของประเทศ
4. แนวทางการปฏิบัติงานให้เกิดความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรม เพื่อให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชน
5. ความร่วมมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรมเพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกันที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรม
6. การดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์ในการบริหารงานยุติธรรม

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติได้กำหนดแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติมีระยะเวลาสี่ปี และจะแสดงให้เห็นถึงทิศทางของการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรม ในเรื่องการประสานแนวทางการบริหารงานยุติธรรมของหน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมแต่ละแห่งเพื่อให้เกิดการบูรณาการในภาพรวมที่สอดคล้องกับสภาพสังคม และการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาในกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในการบริหารงานยุติธรรมของประเทศ แนวทางการปฏิบัติงานเกิดความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรม เพื่อให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

แผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 - 2565

พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ได้กำหนดให้ คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางประสานความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม ให้เป็นไปอย่างสอดคล้องและมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมมีประสิทธิภาพตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง กระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานกิจการยุติธรรม ได้ทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยใช้แผนแม่บทการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2562 - 2565) (แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3, 2563) มีรายละเอียดดังนี้

1. ประเด็นปัญหาหลักของกระบวนการยุติธรรม ประกอบไปด้วย

- 1.1 ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม
 - 1.2 ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมและการป้องกันอาชญากรรม
 - 1.3 ประชาชนไม่เข้าใจและไม่นิยมใช้การไกล่เกลี่ยและจับข้อพิพาท
 - 1.4 กฎหมายล้าสมัยไม่เป็นธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์ผลกระทบ
 - 1.5 กระบวนการยุติธรรมเข้าถึงยากล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำ
 - 1.6 ระบบงานสอบสวนขาดการตรวจสอบถ่วงดุลระบบงานนิติวิทยาศาสตร์ขาดการพัฒนาให้เป็นมาตรฐานสากล
 - 1.7 โทษทางอาญามีจำนวนมากคดีร้อนศาลคนล้นคุก
 - 1.8 ไม่มีระบบจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยและฐานข้อมูลไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้
 - 1.9 เกิดปัญหาทางเทคโนโลยีรูปแบบใหม่มีการใช้เทคโนโลยีก่ออาชญากรรมมากขึ้น
- จากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้นำไปสู่การกำหนดกรอบทิศทางในการจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน 4 ด้าน ได้แก่
1. การป้องกันการกระทำผิด
 2. กระบวนการยุติธรรมทางเลือก
 3. การคุ้มครองโดยปฏิบัติตามกฎหมาย
 4. การฟื้นฟูผู้กระทำผิด

2. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ

2.1 ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 – 2580)

ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันอันจะก่อให้เกิด

การผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, 2564) ซึ่งจากการวิเคราะห์ตามแผนแม่บทการบริหารงาน ยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

2.1.1 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแผนแม่บทแล้วมีประเด็นยุทธศาสตร์และ แนวทางการพัฒนาสำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนากลไกการช่วยเหลือ และการเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การพัฒนาระบบการแจ้งสิทธิตามกฎหมาย ระบบการให้ คำปรึกษาทางกฎหมายและขั้นตอนงานยุติธรรม การพัฒนามาตรการเพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลยเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐานการปฏิบัติ ต่อผู้เสียหายและพยานที่เหมาะสม การพัฒนามาตรการแทนการควบคุมตัวผู้กระทำการผู้กระทำความ ผิดการสร้างระบบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและจัดทำระบบติดตามสำหรับผู้พ้นโทษ และเด็กเยาวชนที่กำลังจะครบระยะเวลาการฝึกอบรม

โดยแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ในประเด็นยุทธศาสตร์เรื่องสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมเป็นการสร้างหลักประกันในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันกับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งผู้มีรายได้รายได้ได้น้อย กลุ่มที่มีความเปราะบางหรือกลุ่มเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อน ผู้เสียหายและผู้ถูก กล่าวหา ผู้ต้องหาและจำเลย พยาน ผู้กระทำผิด และผู้พ้นโทษ ในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

2.1.2 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

มีแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ เช่น การปลูกจิตสำนึกและค่านิยมในการ ยอมรับ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมายแก่ประชาชน ชุมชน และสังคม การส่งเสริมและพัฒนา กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง การสร้างความเข้าใจและการยอมรับผลดีของการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมาใช้ การพัฒนาการเข้าถึงและการให้บริการที่ทันสมัยได้ทั่วถึง การสร้างมาตรการผู้ไกล่เกลี่ย การพัฒนา กฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม การปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย พัฒนาระบบกำหนดโทษ กำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินงาน พัฒนาระบบงานสอบสวน พัฒนาระบบงานนิติ วิทยาศาสตร์ พัฒนากลไกการช่วยเหลือ และเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรม พัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ พัฒนาศักยภาพบุคลากรและเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านกระบวนการยุติธรรม และสนับสนุน ศึกษาวิจัยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมส่งเสริมให้เกิดการขยายผลรูปแบบการดำเนินงานที่ประสบ

ความสำเร็จ การพัฒนาระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด รวมถึงการพัฒนาระบบ digital มาใช้ในการปฏิบัติงานและจัดให้มีศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้อมูลดิจิทัล เพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม และการพัฒนามาตรการระบบการรักษาความปลอดภัย โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้การบริหารงานที่ทำให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากขึ้น ประชาชนมีความพึงพอใจเชื่อมั่นและเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ยกระดับงานบริการประชาชนสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็วโปร่งใส พร้อมทั้งจะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอ พร้อมกับส่งเสริมให้ภาคีองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชน และประชาชนร่วมสอดส่องเฝ้าระวังและให้ข้อมูลตลอดจนมีกระบวนการยุติธรรมการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมของประเทศ

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ประเด็นที่ได้นำเสนอตั้งแต่การบริหารราชการหรือการพัฒนากระบวนการภาครัฐในภาพรวมทั้งเรื่องของระบบกระบวนการและกฎหมาย รวมถึงเรื่องของกระบวนการที่ทำโดยเฉพาะซึ่งมีเป้าหมายที่สอดคล้องกันในเรื่องการทำงานที่มุ่งผลสำเร็จ และผลประโยชน์ส่วนรวมตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส กระบวนการยุติธรรมเป็นไป เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศและมีตัวชี้วัดที่สอดคล้องกันในเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการประสิทธิภาพของการบริการภาครัฐและความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

2.2 ความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

ประเด็นที่ 22 ประเด็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

แผนย่อยการพัฒนากระบวนการยุติธรรมมีประเด็นที่สอดคล้องในเรื่อง กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่ง อาญา และปกครอง มีเป้าหมายและยุทธศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักและเจตนารมณ์ของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2562 - 2565) ที่มุ่งบูรณาการการทำงานของกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องในประเด็น การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมด้านกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทำให้มีความหลากหลาย ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง การสร้างความเสมอภาคในการอำนวยความสะดวกด้วยการคุ้มครองผู้ได้โอกาส การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรมการพัฒนาไกล่เกลี่ยคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

จากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชนและชุมชน การกำหนดให้การรวบรวมและการพิสูจน์พยานหลักฐานในกระบวนการนิติธรรมต้องเป็นไปตามมาตรฐานสากล และการปรับวัฒนธรรมองค์กรและทัศนคติเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม เรื่องการพัฒนามาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม และยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เรื่องการส่งเสริมพัฒนาระบบการสืบเสาะและการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเสริมสร้างความโปร่งใสและพลวัตของกระบวนการยุติธรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม และยุทธศาสตร์ที่ 5 การขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมด้วยดิจิทัล (แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ , 2564)

2.3 ความสอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศ

แผนการปฏิรูปประเทศต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคี สังคมมีความสงบสุขเป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ การปฏิรูปประเทศต้องสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์ชาติ

ความสอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยนำมากำหนดเป็นประเด็นและแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และยังได้นำกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานของประเด็นปฏิรูปประเทศมาบรรจุเป็นโครงการและกิจกรรมสำคัญของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำหรับแผนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่นำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์และโครงการและกิจกรรมสำคัญตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรม ฉบับที่ 3 ซึ่งมีทั้งหมด 7 ด้าน ด้านที่จะนำมากล่าวในบพนี้ ได้แก่

ด้านที่ 4 ด้านกระบวนการยุติธรรม ตามแผนปฏิรูปด้านที่ 4 การปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม ประเด็นที่นำมาวิเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (แผนการปฏิรูปประเทศ, 2564) ได้แก่

1. การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า

2. การพัฒนาเทคโนโลยีช่วยเหลือ และเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

3. การพัฒนาโลกการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

2.4 ความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และ ระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนเพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ” (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12, 2564) เมื่อได้พิจารณาแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติได้มีความสอดคล้องบนพื้นฐานของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยสรุป ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยภาพรวมแล้วมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 การส่งเสริมและพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยและจับข้อพิพาท ทั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง ตามที่ได้ปรากฏในแนวทางการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาการเข้าถึงและการให้บริการที่ทันสมัยและทั่วถึง โดยการพัฒนาระบบบริหารจัดการคดี เพื่อเพิ่มช่องทางการให้บริการ การกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการรับบริการที่ชัดเจน ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการ เพิ่มความสะดวกด้วยระบบแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การพัฒนาระบบการอนุญาตตุลาการทางอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนเรื่องของการปรับปรุงปัจจัยแวดล้อมทางธุรกิจ รวมทั้งกฎหมาย กฎ ระเบียบ ให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม และจะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานศาลยุติธรรม ตามที่ปรากฏในแนวทางการพัฒนาที่ 1 การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยและเป็นธรรม แนวทางการพัฒนาที่ 3 กลไกการช่วยเหลือและเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และแนวทางการพัฒนาที่ 4 พัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ที่สำคัญของแผนแม่บทการบริหารงาน ยุติธรรมแห่งชาติ คือ การขับเคลื่อนเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ งานด้านการพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม ครอบคลุมทั้งทางอาญา ทางแพ่ง และทางปกครอง รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเดิมได้มีการ ขับเคลื่อนตามแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ลดช่องว่าง และความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมทั้งในมิติ ของกฎหมาย และการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการให้บริการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และ ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนางานด้านกระบวนการยุติธรรมในชุมชน เพื่อสร้างความ เข้มแข็งของยุติธรรมชุมชนอันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เกิดความยั่งยืน

ซึ่งมีพันธกิจดังนี้ 1) เสริมสร้างการรับรู้การกระทำผิดโดยสร้างความรู้ความเข้าใจด้าน ความยุติธรรมและกฎหมาย 2) ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อใช้ยุติความขัดแย้งและ ให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เพิ่มขึ้น 3) เพิ่มประสิทธิภาพการอำนวยความสะดวก ให้กับประชาชนโดยการพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม 4) ปรับปรุงระบบการฟื้นฟู ผู้กระทำผิด ให้ผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข 5) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยง การดำเนินงานยุติธรรมทุกขั้นตอน

ตัวชี้วัดในภาพรวมของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ได้แก่ ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ทั่วถึงและเท่าเทียม เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจสิทธิ พื้นฐาน การมีส่วนร่วมด้านกระบวนการยุติธรรม และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของ ประชาชน ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องต่าง ๆ สรุปได้พอสังเขปดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม มีแนวทางการ พัฒนางานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาล และพัฒนากลไกการช่วยเหลือ และเพิ่ม ศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

1. นโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้อง

1.1 ดัชนีชี้วัดหลักนิติธรรม (WJP Rule of Law Index)

เป็นเครื่องมือการประเมินเชิงปริมาณที่ออกแบบโดยโครงการยุติธรรมโลก (World Justice Project - WJP) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระไม่แสวงหากำไร โดยดัชนีที่จัดทำขึ้นนี้เพื่อวัดว่าประเทศต่าง ๆ ยึดมั่นต่อหลักนิติธรรมมากน้อยเพียงใด (กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2562)

ปัจจัยที่ประเมินส่งผลต่อหลักนิติธรรมทั้งหมด 8 ด้าน ได้แก่

1. การจำกัดอำนาจของรัฐบาล (Constraints on Government Powers) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นการจำกัดอำนาจของรัฐบาลโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการและฝ่ายองค์กรตรวจสอบอิสระ เจ้าหน้าที่รัฐถูกลงโทษ (sanction) จากการประพฤติมิชอบ (misconduct) อำนาจของรัฐอยู่ภายใต้การตรวจสอบจากฝ่ายที่ไม่ใช่รัฐการเปลี่ยนผ่านทางอำนาจที่อยู่ภายใต้กฎหมาย

2. การปราศจากการคอร์รัปชัน (Absence of Corruption) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นเจ้าหน้าที่รัฐในฝ่ายนิติบัญญัติ เจ้าหน้าที่รัฐในฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ ตำรวจ และทหาร ไม่ใช่สาธารณสมบัติเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน

3. รัฐบาลที่โปร่งใส (Open Government) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นการเผยแพร่กฎหมายและข้อมูลของรัฐให้สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมมีกลไกการรับข้อร้องเรียนหรือร้องทุกข์

4. สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม และไม่มีการเลือกปฏิบัติ มีการรับประกันสิทธิในชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยของบุคคล มีกระบวนการออกกฎหมายที่เป็นธรรม มีการรับประกันเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนาและความเชื่อ และรับประกันเสรีภาพในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล การรวมตัวเป็นหมู่คณะหรือสมาคม สิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน โดยปราศจากการแทรกแซงโดยอำเภอใจ

5. ระเบียบและความมั่นคง (Order and Security) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นการควบคุมอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ การจำกัดความขัดแย้งในสังคม และประชาชนต้องไม่ใช้มาตรการที่รุนแรงในการจัดการกับปัญหาส่วนบุคคล

6. การบังคับใช้กฎหมาย (Regulatory Enforcement) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นการบังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของรัฐบาล อย่างมีประสิทธิภาพ กฎระเบียบถูกประยุกต์ใช้และบังคับใช้โดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ ที่ไม่เหมาะสม การบริหารงานเป็นไปด้วยความ

ไม่ล่าช้า ขั้นตอนการทำงานเป็นไปตามกฎเกณฑ์อย่างตรงไปตรงมา รัฐบาลไม่เวนคืนทรัพย์สินโดยปราศจากกระบวนการทางกฎหมายและการชดเชยที่เพียงพอ

7. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง (Civil Justice) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการทางแพ่งได้ กระบวนการทางแพ่งปราศจากการแบ่งแยกการคอร์รัปชัน ปราศจากอิทธิพลครอบงำจากรัฐบาล และไม่เป็นที่ขัดขวางจากความล่าช้าที่เกิดจากเหตุผลอันไม่สมควร การบังคับใช้กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งมีประสิทธิภาพ มีกระบวนการระงับข้อพิพาทที่สามารถเข้าถึงได้ เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ

8. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) มีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องในประเด็นกระบวนการสืบสวนสอบสวนทางอาญามีประสิทธิภาพ กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีประสิทธิภาพและไม่ล่าช้า ระบบราชทัณฑ์มีประสิทธิภาพในการลดการกระทำที่เป็นอาชญากรรมระบบยุติธรรมทางอาญาที่เป็นธรรม ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน ปลอดภัยจากการแทรกแซงของอิทธิพลที่ไม่เหมาะสมของรัฐบาล และมีกระบวนการที่สอดคล้องกฎหมายและสิทธิของผู้ต้องหา

จากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แม้ว่าหลักนิติธรรมจะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสังคมที่สงบเรียบร้อย แต่การพัฒนาหลักนิติธรรมคือความยากของการวัดระดับของหลักนิติธรรมวิธีที่ใช้วัดหลักนิติธรรมได้อย่างตรงไปตรงมามากที่สุด คือการวัดที่ผลลัพธ์ของการมีหลักนิติธรรมในสังคม เพราะผลลัพธ์จะสะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมที่ซับซ้อนของกรอบความคิดเรื่องหลักนิติธรรม โดย WJP ก็ได้นำผลลัพธ์เหล่านี้มาใช้ในการสร้างเกณฑ์ในการวัดผล ถึงแม้ประเทศไทยจะได้รับการจัดอันดับปัจจัยหลักที่ไทยอยู่ในอันดับดีที่สุดใน ปัจจัยด้านการปราศจากการคอร์รัปชัน โดยอยู่ในอันดับ 56 จาก 126 ประเทศทั่วโลก (ข้อมูลเดือนมีนาคม 2562) ซึ่งปัจจัยย่อยของปัจจัยหลักด้านการปราศจากการคอร์รัปชันที่ไทยได้คะแนนมากที่สุด คือปัจจัยย่อยด้านเจ้าหน้าที่รัฐในฝ่ายตุลาการไม่ใช้สาธารณสมบัติเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ส่วนปัจจัยหลักที่เป็นความท้าทายของไทย คือ ปัจจัยด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยอยู่ในอันดับ 89 จาก 126 ประเทศทั่วโลก (ข้อมูลเดือนมีนาคม 2562)

1.2 นโยบายที่สำคัญของศาลยุติธรรม

1.2.1 ยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564 มี 7 ยุทธศาสตร์ (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2561) ได้แก่

ยุทธศาสตร์ J	ยึดมั่นการอำนวยความยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม
เป้าประสงค์	สังคมไทยมีความสุขเรียบร้อย สัมผัสคิปรองดองอย่างมั่นคง และยั่งยืน
ยุทธศาสตร์ U	ยกระดับมาตรฐานระบบงานศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล
เป้าประสงค์	การอำนวยความยุติธรรมที่มีมาตรฐานในระดับสากลของศาลยุติธรรม

คดียุติธรรมคดีชำนัญพิเศษ	ยุทธศาสตร์ S	เพิ่มความเข้มแข็งให้ศาลชำนัญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ
มีความเชี่ยวชาญ ในการพิจารณาพิพากษาคดีชำนัญพิเศษและมีระบบการอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละประเภทคดี	เป้าประสงค์	ศาลชำนัญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ
อำนวยการอำนวยความยุติธรรมของศาลยุติธรรม	ยุทธศาสตร์ T	เพิ่มความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความยุติธรรม
ยุติธรรม	เป้าประสงค์	ประชาชนและสังคมศรัทธาและเชื่อมั่นในกระบวนการอำนวยความยุติธรรมของศาลยุติธรรม
ความสะดวกรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย	ยุทธศาสตร์ I	พัฒนานวัตกรรมในการอำนวยความยุติธรรมของศาลยุติธรรม
ประเทศไทยและระหว่างประเทศ	เป้าประสงค์	การบริหารคดีและการบริการของศาลยุติธรรมมีความสะดวกรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย
การยุติธรรม และทางวิชาการ	ยุทธศาสตร์ C	เร่งบูรณาการเครือข่ายด้านการยุติธรรมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ
เพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ	เป้าประสงค์	หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงองค์การระหว่างประเทศให้การยอมรับและให้ความร่วมมือทางการศาลยุติธรรม และทางวิชาการ
สนับสนุนการอำนวยความยุติธรรมให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ	ยุทธศาสตร์ E	เพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ
	เป้าประสงค์	ศาลยุติธรรมมีระบบงานตุลาการ ระบบงานธุรการของศาลยุติธรรม ระบบงานส่งเสริมงานตุลาการ และระบบงานวิชาการ ที่มีขีดสมรรถนะสูงในการสนับสนุนการอำนวยความยุติธรรมให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.2 นโยบายประธานศาลฎีกา

นโยบายประธานศาลฎีกา พ.ศ. 2563-2564 ภายใต้หลักการ “บริสุทธิ์ยุติธรรม” (Virtuous Justice) ตามแนวทาง ๕ ประการ “เสมอภาค สมดุล สร้างสรรค์ ส่งเสริมส่วนร่วม” (Equality Balance Creativity Promotion Involvement : EBCPI) (สำนักประธานศาลฎีกา, 2563) และแผนปฏิบัติการการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ประจำปี 2563 - 2564 (สำนักประธานศาลฎีกา, 2564) มีรายละเอียดดังนี้

“เสมอภาค” ประชาชนต้องได้รับความเป็นธรรมอย่างเสมอภาค
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ในความบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบความคืบหน้าของคดีได้ โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบาย ประธานศาลฎีกาดังนี้

1.1 สร้างความเข้มแข็งขององค์คณะในทุกชั้นศาลโดยให้ศาลชั้นต้น พิจารณาพิพากษาคดีครบองค์คณะและองค์คณะในศาลสูงใช้ระบบการประชุมคดี

1.2 ให้ศาลทุกศาลจะทำระบบข้อมูลงานศาลยุติธรรมติดตามผลการปฏิบัติงานพร้อมประเมินประสิทธิผลด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้เพื่อให้แต่ละศาลกำหนด เป้าหมายในการพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมรวมถึงจัดสรรบุคลากรและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางและให้รายงานให้สำนักประธานศาลฎีกาทราบ

1.3 จัดให้มีระบบการตรวจสอบติดตามความคืบหน้าของคดีและ คำสั่งต่าง ๆ ในทุกชั้นศาลได้โดยสะดวกรวดเร็วไม่เสียค่าใช้จ่าย

2. กระจายการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสู่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

2.1 ตั้งคณะกรรมการพิจารณาและจัดทำแผนรองรับการเปิดศาล ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาลแขวงศาลจังหวัด หรือศาลชำนาญพิเศษในพื้นที่ห่างไกลอย่างเป็นระบบเพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงรวดเร็ว และเหมาะสม

2.2 ให้บริการทางการศาลในคดีบางประเภทแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกลเพื่อความสะดวก เช่น ศาลแรงงานเคลื่อนที่

3. ลดขั้นตอน ลดภาระค่าใช้จ่าย ลดระยะเวลาในการดำเนินคดีและ ปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

3.1 ให้แต่ละศาลประชุมหรือตั้งคณะทำงานทบทวนระบบการทำงานภายใน เพื่อลดยกเลิกหรือตัดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงระบบการทำงานและ กระบวนการต่าง ๆ ของศาลให้ง่ายขึ้น เพื่อลดภาระแก่ประชาชน เช่น การจัดให้มีจุดบริการ “One stop service” หรือ “Drive Thru Service” และการให้บริการคัดถ่ายเอกสารด้วยการส่งทางไปรษณีย์

3.2 ขยายการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดขั้นตอนและค่าใช้จ่าย โดยมีระบบ ที่มีมาตรฐานให้ทุกศาลขับเคลื่อนไปในทางเดียวกัน

3.3 ให้แต่ละศาลพิจารณาทบทวนมาตรฐานระยะเวลาในการ พิจารณาคดี โดยให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติและปริมาณงานจริงของศาลแต่ละแห่ง เพื่อให้การ

ดำเนินคดีที่มีประสิทธิภาพ และสะท้อนถึงความเพียงพอของอัตรากำลังบุคลากรในศาล พร้อมแจ้งผลการกำหนดมาตรฐานระยะเวลาที่สำนักระธานศาลฎีกา

3.4 การดำเนินคดีตลอดจนการให้บริการแก่คู่ความทุกฝ่ายทุกคดี โดยยึดถือหลักความเท่าเทียม และต้องเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนที่มาใช้บริการศาล

4. ประชาสัมพันธ์เชิงรุกอย่างเข้าถึงและเข้าใจเพื่อความเสมอภาคในการรับรู้ถึงสิทธิของตน โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

4.1 ให้ศาลจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ์ตามกฎหมายของตน โดยเน้นเป้าหมายที่กลุ่มเสี่ยงต่อการกระทำความผิด กลุ่มที่อยู่ห่างไกล กลุ่มด้วยการศึกษา กลุ่มชายขอบ กลุ่มผู้เปราะบางในสังคม เป็นต้น

5. สร้างกลไกหรือวิธีการที่ศาลจะได้รับข้อมูลรอบด้านอย่างครบถ้วน และเปิดเผยเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายและเพื่อให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างเข้าใจสังคม โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

5.1 จัดให้มีช่องทางให้ผู้พิพากษาเข้าถึงข้อมูลอย่างรอบด้านในการพิจารณาพิพากษาคดี เช่น การออกคำแนะนำหรือจัดทำคู่มือกำหนดประเภทคดีที่ศาลควรสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ของคู่ความ ให้มีการสืบเสาะหรือจัดทำฐานข้อมูลภูมิหลังของจำเลย เป็นต้น

5.2 พัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงเพื่อประโยชน์ในการใช้งานทั้งเรื่องการปล่อยชั่วคราว และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษ

5.3 สร้างระบบการเชื่อมต่อข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับคู่ความระหว่างศาลชั้นต้นกับศาลสูงอย่างครบถ้วน

“สมดุล” สร้างดุลยภาพแห่งสิทธิ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ลดการคุมขังที่ไม่จำเป็นในทุกชั้นตอน โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

1.1 ให้ความรู้ความเข้าใจและเพิ่มประสบการณ์แก่ผู้พิพากษาทุกชั้นศาลเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิในการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการจัดการอบรมสัมมนา นิเทศงานในลักษณะต่าง ๆ

1.2 ปรับปรุงมาตรฐานกลางหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวให้เหมาะสมแก่บริบทของสังคม

1.3 ประสานกับสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นให้เพียงพอและสะดวกแก่การใช้งาน เช่น กระจาย EM ไปในต่างจังหวัดอย่างทั่วถึงและเหมาะสมโดยให้มีส่วนใน ส่วนภูมิภาคเพื่อใช้ในการประเมินความเสี่ยง

1.4 กำหนดเป้าหมายให้ทุกศาลมีผู้กำกับดูแล และวิเคราะห์ติดตามผล เพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมในการดูแลผู้ต้องหา โดยให้แต่ละศาลรายงานจำนวนผู้กำกับดูแลและ ปริมาณคดีที่ให้ประกันโดยมีผู้กำกับดูแล และสถิติจำเลยที่มีผู้กำกับดูแลหลบหนี

1.5 กำหนดมาตรฐานระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดี โดยให้คดี จำเลยต้องชั่งระหว่างพิจารณาในทุกชั้นศาลต้องแล้วเสร็จภายใน 6 เดือน

1.6 ออกคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้มาตรการลงโทษอย่างอื่นแทน การลงโทษจำคุก เช่น การรอกการกำหนดโทษโดยกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ

1.7 กำหนดเป้าหมายลดการกักขังแทนค่าปรับให้หมดไป โดย ส่งเสริมให้มีการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณะประโยชน์แทนค่าปรับให้มากขึ้น ขยายเครือข่าย การทำงาน วิเคราะห์ผลในการลดค่าใช้จ่ายของรัฐ โดยให้ทุกศาลรายงานจำนวนผู้กักขังแทนค่าปรับ และให้สำนักงานศาลยุติธรรมวิเคราะห์เรื่องการลดค่าใช้จ่ายภาครัฐ

1.8 ให้ศาลสูงอ่านคำพิพากษาโดยระบบทางไกลผ่านจอภาพไปยัง เรือนจำหรือศาลชั้นต้นแล้วแต่กรณีเพื่อลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น

1.9 ให้สำนักประธานศาลฎีกาติดตามสถิติคดีในด้านต่าง ๆ เพื่อ ตรวจสอบให้มีการคุมขังที่ไม่จำเป็น เช่น สถิติการรายงาน การขยายระยะเวลาอุทธรณ์ ฎีกา สถิติการคงค้างเกินกว่าโทษ สถิติการคุมขังระหว่างพิจารณา สถิติการชั่งระหว่างอุทธรณ์ ฎีกา

2. ยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลยระหว่างการต่อสู้คดีใน ศาลโดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

2.1 ให้ศาลปฏิบัติต่อคู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะ จำเลยให้เท่าเทียมกับคู่ความอีกฝ่ายในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีให้ความสำคัญกับการอ่าน อธิบายฟ้องและการสอบคำให้การจำเลยรวมถึงการจัดสถานที่ เช่น การแยกห้องการรอประกันโดย แยกระหว่างจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวกับกลุ่มจำเลยที่มาจากเรือนจำ

2.2 ให้ศาลจัดการฝึกอบรมบุคลากรในการเต็มใจให้บริการ อย่างเท่าเทียม

3. ยกระดับการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย เหยื่ออาชญากรรม และ พยานในคดีอาญา โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ดังนี้

3.1 ให้สำนักประธานศาลฎีกาจัดให้มีคำแนะนำหรือคู่มือเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติแก่ผู้เสียหายเหยื่ออาชญากรรมและพยานในคดีอาญา เช่น คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563

3.2 ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยอย่างยุติธรรม เช่น กรมบังคับคดี เป็นต้น

“สร้างสรรค์” สร้างกลไกการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการพิพากษาคดีที่ทันสมัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พัฒนากลไกและระบบการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ความปลอดภัยของประชาชน และเศรษฐกิจสังคมของประเทศให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบทของสังคม โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

1.1 จัดอบรมและทำคู่มือการดำเนินคดีบางประเภทที่มีผลกระทบต่อประชาชนเช่นคู่มือการดำเนินคดีแบบกลุ่มคู่มือการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. พัฒนาระบบเจ้าพนักงานคดีเพื่อให้มีบทบาทสนับสนุนการพิจารณาคดีของศาลเพิ่มขึ้น โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

2.1 ให้ศาลทบทวนพิจารณาการกำหนดภาระหน้าที่ พร้อมทั้งมอบหมายงานให้แก่เจ้าพนักงานคดี ให้มีหน้าที่หลักในการสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล รวมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่เจ้าพนักงานคดีในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว

2.2 ตั้งคณะกรรมการศึกษาแนวทางเพื่อจัดให้มีเจ้าพนักงานคดีในคดีประเภทอื่น เช่น คดีชำนาญพิเศษต่าง ๆ

2.3 ตั้งคณะกรรมการศึกษาแนวทางเพื่อจัดให้มีเจ้าพนักงานคดีในศาลสูงเพื่อสนับสนุนงานประชุมคดี

3. พัฒนาระบบการตรวจร่างคำสั่งหรือคำพิพากษาในทุกชั้นศาลและการประชุมคดีในศาลสูงโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

3.1 ให้สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค และศาลสูงทุกแห่งศึกษาและจัดระบบการตรวจร่างคำสั่งหรือคำพิพากษาทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ลดการใช้กระดาษ ทั้งเป็นการรักษาความลับ

3.2 ให้ศาลสูงทุกศาลยกระดับคุณภาพของการทำคำพิพากษาและสร้างความเข้มแข็งของระบบองค์คณะในคดีบางประเภทด้วยการประชุมคดีขององค์คณะ

3.3 ให้สำนักงานศาลยุติธรรมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการประชุมคดีเพื่อความสะดวกรวดเร็ว

“ส่งเสริม” ส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการและให้ความสำคัญแก่คุณภาพชีวิตของบุคลากร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ยกระดับสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมให้เป็นสถาบันหลักทางวิชาการด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาได้ทำงานด้านวิชาการโดยเฉพาะอีกทางหนึ่งนอกเหนือจากงานด้านการพิจารณาพิพากษาคดี โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

1.1 ตั้งคณะกรรมการศึกษาปรับปรุงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ของสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมเพื่อพัฒนาให้เป็นสถาบันวิชาการด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมและจัดให้มีผู้พิพากษาทำงานวิชาการในสถาบันดังกล่าว

2. จัดอัตรากำลังบุคลากรให้เหมาะสมสอดคล้องกับภาระงานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

2.1 ตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนดอัตรากำลังที่เหมาะสมกับภาระหน้าที่ในแต่ละศาล โดยแยกประเภทคดี ที่นำมาใช้เป็นสถิติในการกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐาน

3. ส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนากายและจิตเพื่อสร้างดุลยภาพในการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

3.1 ให้สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม จัดทำโครงการหรือการฝึกอบรมด้านต่าง ๆ เพื่อการพัฒนากายและจิตของบุคลากร

3.2 ให้สถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรมและแต่ละศาล จัดให้มีสถานที่สำหรับการออกกำลังกายอย่างเพียงพอ โดยการสนับสนุนของสำนักงานศาลยุติธรรม

4. ส่งเสริมให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการอย่างเป็นธรรมและได้รับค่าตอบแทนที่สัมพันธ์กับความรู้ความสามารถ หน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนระยะเวลาการทำงาน โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกาดังนี้

4.1 พิจารณาทบทวนกฎหมายระเบียบและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโยกย้ายเงินเดือนและค่าตอบแทนอื่นให้เกิดความเป็นธรรมสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันภาระงานความสามารถของบุคลากรและระยะเวลาการทำงาน

“ส่วนร่วม” สนับสนุนให้เกิดการรับรู้และมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สร้างช่องทางความร่วมมือที่เข้มแข็งอย่างเป็นระบบสำหรับบุคลากรภายในเพื่อประสานความร่วมมือและเสริมสร้างความรักสามัคคี โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ดังนี้

1.1 สร้างช่องทางการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของบุคลากร เช่น ให้คณะอนุกรรมการบริหารศาลยุติธรรมภาค รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานของศาลหรือผู้พิพากษาในส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานของศาลยุติธรรม

1.2 ให้สำนักประธานศาลฎีกาสร้างช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากร และรวบรวมความคิดเห็นดังกล่าวเสนอต่อประธานศาลฎีกา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงระบบงานศาลยุติธรรม ทั้งนี้ให้มีการตอบข้อเสนอที่ชัดเจน

1.3 จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในส่วนกลางและภูมิภาคต่าง ๆ เป็นระยะในเวลาและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจอันจะนำมาซึ่งความรักสามัคคี

2. สร้างการรับรู้ ลดช่องว่าง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมสำหรับบุคลากรภายนอกในรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาและการพัฒนางานศาลยุติธรรมที่ยั่งยืน โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ดังนี้

2.1 ให้ศาลร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ จัดให้มีการอบรมสัมมนาร่วมกับหน่วยงานภายนอก บุคลากรภายนอก รวมทั้งประชาชนทั่วไป เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และนำไปพัฒนาระบบการทำงานของศาลและเสริมสร้างมาตรฐานการให้บริการให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

2.2 สานต่อโครงการ Open court ในศาลฎีกาเพื่อสนับสนุนให้เกิดการรับรู้ขั้นตอนการทำงานของสารที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และสอดคล้องความเชื่อมั่นในกระบวนการทางศาล โดยส่งเสริมให้มีการขยายโครงการไปยังสารอื่นอื่นในลักษณะเดียวกัน

2.3 ให้นักศึกษากฎหมายเข้าสังเกตการณ์การทำงานของศาลหรือฝึกงานในส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การทำงานในกระบวนการยุติธรรม

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่านโยบายประธานศาลฎีกาได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานของศาลในอนาคตไว้ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเสมอภาค เน้นย้ำในเรื่องให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ : สำหรับผู้มาติดต่อราชการศาลและประชาชนทั่วไป เพื่อให้ทราบถึงความพร้อมของคู่ความในการเข้าถึงทางเทคโนโลยี พร้อมทั้งทราบข้อแนะนำหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากประชาชนเกี่ยวกับการเข้าถึงทางเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การสะท้อนมุมมอง และแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายไม่แพงเกินควร เพื่อให้สมกับคำกล่าวที่ว่า “ศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน” ด้านสมดุลงาน มีการวางแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณภาพแห่งสิทธิ ลดการคุมขังที่ไม่จำเป็นในทุกชั้นตอน โดยกำหนดให้มีการส่งเสริม

การสร้างคุณภาพแห่งสิทธิ ยกระดับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยระหว่างการต่อสู้คดีในศาล รวมทั้งสิทธิของผู้เสียหาย เหยื่ออาชญากรรม และพยานในคดีอาญา ตลอดจนการดำเนินการในด้านอื่น ๆ ทั้งส่งเสริมให้มีการศึกษามาตรการต่าง ๆ ในการขอลปล่อยชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความสะดวก รวดเร็ว และการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว เพื่อหาแนวทางมาตรการต่าง ๆ ที่ช่วยลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น รวมทั้งศึกษาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อผู้ต้องหา จำเลย เหยื่ออาชญากรรม ผู้เสียหาย ตลอดจนกลุ่มผู้เปราะบางในสังคม ในทุกขั้นตอนของกระบวนการทางศาล และจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินคดีในศาลและสิทธิของประชาชน ตามกฎหมาย ด้านสร้างสรรค์ กำหนดให้มีแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการสร้างกลไกการดำเนินกระบวนการพิจารณาดีที่ทันสมัย ตลอดจนดำเนินการอื่น ๆ การติดตาม และประเมินผลการใช้แบบประเมินฉบับศาลยุติธรรมไทยที่ใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในพันธกิจของศาล และการสร้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในระดับสากล และกำหนดแนวทางการดำเนินการและการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้การใช้แบบประเมินฯ ให้แพร่หลายในศาลยุติธรรมทั่วประเทศ ด้านส่งเสริม มีการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของบุคลากรในองค์กรศาลยุติธรรม ภายใต้โครงการบริหารจัดการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาศาลยุติธรรม เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจของบุคลากรในองค์กรศาลยุติธรรมซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาระบบงานบุคลากร ด้านส่วนร่วม กำหนดให้มีการจัดทำระบบการรับฟังความคิดเห็นเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม (e-Comment) ซึ่งเป็นช่องทางให้บุคลากรภายในศาลยุติธรรมสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อสนับสนุนให้เกิดการรับรู้และมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร

1.2.3 ระเบียบ ข้อบังคับ แนวทางที่แก้ไขปัญหาคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำช้า และมีความเหลื่อมล้ำ

1.2.3.1 คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับมาตรฐานกลางสำหรับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2563 มีหลักการสำคัญเพื่อเป็นการขยายโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้าถึงสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวมากขึ้น ส่งผลให้การกำหนดวงเงินประกันและการเรียกหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวลดความสำคัญลง ส่งผลให้การยกระดับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยเฉพาะความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ไม่กระทบต่อความปลอดภัยของสังคมส่วนรวม และทำให้เห็นได้ว่าการพิจารณาและมีคำสั่งคำขอประกันตามบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งเป็นแนวทางการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการพิจารณาและมีคำสั่งขอประกันเดิมไม่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมตลอดจนสถานการณ์ปัจจุบัน

1.2.3.2 คำแนะนำของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการใช้โทษอาญา พ.ศ. 2563 มีหลักการสำคัญโดยที่การใช้โทษอาญาต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ของการกระทำผิดกับโทษที่จะลงนั้นให้ได้สัดส่วนเหมาะสมกัน และต้องคำนึงถึงการฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้รู้สึกสำนึกในความผิดของตนเพื่อส่งกลับคืนสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนป้องกันปรามมิให้ผู้กระทำผิดหรือผู้อื่นกระทำความผิดซ้ำอีกด้วย เมื่อโทษอาญาสำหรับลงแก่ผู้กระทำผิดมีหลายรูปแบบ และการแก้ปัญหาอาชญากรรมไม่อาจอาศัยแต่โทษที่รุนแรงอย่างเดียว การใช้โทษอาญาย่อมต้องตระหนักถึงผลกระทบอย่างรอบด้านและพิจารณาปรับใช้โทษอาญาให้มีความเหมาะสมแก่ผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ประกอบกับศาลมีอำนาจบังคับใช้มาตรการที่เป็นทางเลือกอันมิใช่การคุมขังได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นเพื่อให้การใช้โทษอาญาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

1.2.3.3 คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 มีหลักการสำคัญโดยให้กระบวนการทางศาลในทุกขั้นตอนมีการปฏิบัติต่อผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ และศาลพึงช่วยเหลือแนะนำผู้เสียหายในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรม รวดเร็ว และเป็นที่น่าพอใจแก่ทุกฝ่าย (สำนักส่งเสริมงานตุลาการ ,2563)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

1.1 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน มีสาระสำคัญ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556) ดังต่อไปนี้

1.1.1 สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ประชาชนต้องสามารถเข้าถึงเพื่อใช้บริการต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายสะดวกรวดเร็วและทั่วถึง

1.1.2 สิทธิในการพิจารณาโดยเปิดเผย

ประชาชนต้องมีสิทธิพื้นฐานในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ

1.1.3 สิทธิในการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

ซึ่งบุคคลมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

1.1.4 สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม

ซึ่งประชาชนไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาจากโจทก์จำเลยคู่กรณีผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ และรับรองถึงสิทธิดังกล่าวไว้ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ต้องเข้าถึงได้ สะดวกและรวดเร็วในการรับทราบข้อเท็จจริงในกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย และเป็น การพิจารณาอย่างถูกต้อง ตลอดจนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม ในการพิจารณาในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนถึงสิ้นสุด

1.2 การคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้านกระบวนการยุติธรรม

1.2.1 สิทธิในชั้นสอบสวน

ได้แก่สิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม สิทธิในการได้รับความคุ้มครองด้วยและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ สิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราว เป็นต้น ซึ่งในรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิในชั้นสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติและรับรองถึงสิทธิดังกล่าวไว้ เช่น สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหา สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง สิทธิในการขอทนายความเข้าร่วมฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวน เป็นต้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า สิทธิในชั้นสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในชั้นสอบสวน

1.2.2 การคุ้มครองสิทธิในชั้นการพิจารณาคดีของศาล

การได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน ฯลฯ นอกจากนี้ บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญ โดยความล่าช้ามีผลเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม (ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549) ซึ่งทำให้ผู้ถูกกล่าวหาที่ต้องถูกคุมขังเป็นเวลานานต้องเสียโอกาสในเรื่องต่าง ๆ

ทั้งนี้ชั้นพิจารณาคดีของศาลบุคคลย่อมมีสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า หากเป็นคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล

หากว่าจำเลยไม่มีทนายความ ศาลต้องตั้งทนายความให้แก่จำเลย รวมถึงกรณีอื่น หากจำเลยไม่มีทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ซึ่งสิทธิการมีทนายความที่รัฐต้องจัดหาให้ดังกล่าว เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงกับความยุติธรรมในคดีในกรณีที่บุคคลไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน (ซีพี จุลมนต์, 2557) แก่ทนายความที่ว่าต่างคดีความให้

สิทธิของจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดี จำเลยมีสิทธิต่าง ๆ ดังนี้

1. สิทธิในการร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว การปล่อยชั่วคราวการประกันตัวเป็นมาตรการทางกฎหมายที่จะปล่อยตัวผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา หรือจำเลย เช่น คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ เป็นต้น ในช่วงกำหนดระยะเวลาหนึ่ง ในระหว่างการสอบสวนไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาโดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลก็แล้วแต่กรณี โดยผู้ที่มีอำนาจในการสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณี
2. ยื่นคำให้การต่อศาล หากจำเลยมีความประสงค์จะให้การเพื่อต่อสู้คดี
3. มีสิทธิหาทนายและมอบอำนาจให้แก่ทนายความเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดี

1.2.3 สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

การคุ้มครองและช่วยเหลือที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญาซึ่งมีสิทธิในการที่จะได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐดังกล่าว เช่น สิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากทนายความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยนอกจากสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความเพื่อช่วยเหลือในทางคดีแล้ว ยังมีบทบัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหาไว้ในกรณีต่าง ๆ ในชั้นสอบสวนหรือกรณีผู้ต้องหาไม่มีสิทธิให้ทนายความซึ่งผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าร่วมฟังการสอบปากคำตนได้ เป็นต้นซึ่งในการปฏิบัติการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนด้วยโดยรัฐนั้นพนักงานสอบสวนจะได้ประสานงานกับสภาทนายความซึ่งมีทนายความที่อยู่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่สภาทนายความกำหนด (พิชัย นิลทองคำ, 2561)

1.3 แนวทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

1.3.1 สิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

แม้ว่าสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนจะได้มีการบัญญัติและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา แต่ในทางปฏิบัติยังพบสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนยังคงมีสภาพปัญหาบางประการ เช่น ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงความยุติธรรม กระบวนการที่ทำที่ใช้เวลายาวนานกว่าคดีจะสิ้นสุด ปัญหาความยากจนกับการ

เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น สำหรับแนวทางในการให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึงอาจต้องเริ่มต้นจากการทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่ตนเองมี เช่น สิทธิในกระบวนการยุติธรรม โดยให้ประชาชนได้ทราบถึงสิทธิของตนในโอกาสแรกที่ต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรม โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดต้องร่วมมือกันเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิทธิของตน เนื่องจากประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่จะไม่ทราบถึงสิทธิที่ตนมีอยู่ และไม่ทราบว่าตนจะได้รับการช่วยเหลือได้จากรัฐบ้าง

ยังพบว่าปัญหาเรื่องทุนทรัพย์ในการดำเนินคดีเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ และทำให้ขาดความสะดวก และรวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รัฐจึงต้องสนับสนุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยการจัดหาเงินทุนแก่ประชาชนผู้ยากจน ซึ่งต่อกรณีดังกล่าวได้มีการจัดตั้งกองทุนยุติธรรมเพื่อให้การช่วยเหลือประชาชน

1.3.2 การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมของไทยผ่านการปฏิรูปด้านโครงสร้างกระบวนการทำงาน และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมาแล้วหลายครั้ง แต่ยังคงปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมในแง่ของความล่าช้าในการดำเนินงาน ข้อจำกัดในการเข้าถึง ความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมายและความถูกต้องของการดำเนินงานอยู่เป็นระยะ สะท้อนให้เห็นความไม่เชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศ ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงกำหนดให้การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการเพื่อวางรากฐานระบบสังคมการเมืองของประเทศ โดยมีการศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ ในกรอบภารกิจของสภาปฏิรูปแห่งชาติ และสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ จนกระทั่งเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีผลใช้บังคับในวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ มีบทบัญญัติรับรองความต่อเนื่องของการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม ต่อมาจึงมีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมขึ้นเพื่อจัดทำแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ในการจัดทำแผนปฏิรูปประเทศคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมพิจารณาเจตนารมณ์และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในรัฐธรรมนูญ ประกอบข้อเสนอแนะในการปฏิรูปประเทศที่จัดทำขึ้นได้กำหนดกรอบของการจัดทำแผนปฏิรูปว่า ในการบรรลุเป้าหมายในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและสร้างกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเชื่อมั่นนั้น ต้องวิเคราะห์สภาพปัญหาในลักษณะองค์รวมกำหนดเป้าหมายในการปรับแนวคิดและกระบวนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมใหม่ เพื่อให้ประชาชน

เกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมจากกระบวนการยุติธรรม ไม่มีความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และประชาชนเชื่อมั่นในความรวดเร็ว ถูกต้อง และระบบการลงโทษกับการดูแลสอดส่องผู้พ้นโทษที่ทำให้สังคมเกิดความปลอดภัยอย่างยั่งยืน ตลอดจนต้องทำให้กระบวนการยุติธรรมมีมาตรฐานสากลและมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาประเทศ

จากกรอบและทิศทางการจัดทำแผนปฏิรูปข้างต้นคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมได้นำกรอบดังกล่าวไปจัดทำแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม สรุปเป็นข้อเสนอให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมใน ๑๐ ประเด็น โดยผู้วิจัยจะยกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาซึ่งมีหัวข้อและกิจกรรมที่สำคัญ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2564) ดังนี้

ประเด็นปฏิรูปที่ 1 การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ ล่าช้า

มีกิจกรรมปฏิรูปที่สำคัญ คือ ให้นำหน่วยงานกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนแล้วประกาศให้ประชาชนทราบ สร้างกระบวนการรับเรื่องร้องเรียน มีระบบการประเมินและปรับปรุงระยะเวลาตามที่ประกาศเป็นระยะ และสร้างระบบการตรวจสอบและ/หรือแจ้งความคืบหน้าการดำเนินการให้ประชาชนทราบ

ประเด็นปฏิรูปที่ 2 การพัฒนาไกล่เกลี่ยช่วยเหลือและเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

มีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือ กำหนดมาตรการเพื่อช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย ยานผู้ต้องหาและจำเลยในการดำเนินคดีการพัฒนาระบบการจัดให้มีทนายความช่วยเหลือคดีปรับปรุงระบบประกันตัว การพัฒนาและส่งเสริมระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน

ประเด็นปฏิรูปที่ 3 การพัฒนาไกล่เกลี่ยการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

มีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือ นำระบบประเมินความเสี่ยงมาใช้ทดแทนการเรียกทรัพย์สินเป็นหลักประกัน เพิ่มมาตรการลงโทษที่หลากหลาย นำโทษปรับตามความสามารถในการชำระ (day fines) มาใช้และแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องหนี้และสัญญาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

ประเด็นปฏิรูปที่ 4 การเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเพื่อมุ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยสะดวกและรวดเร็ว

มีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือมีมาตรการขจัดวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นอุปสรรคต่อการอำนวยความสะดวกโดยสะดวกเร็ว นำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานภายในหน่วยงานและงานบริการประชาชนและกำหนดตัวชี้วัดในการปฏิบัติงาน

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้น อาจมีแนวทางที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เสมอภาค รวดเร็ว และเป็นธรรมมากขึ้น โดยอาจต้องแก้ปัญหาที่โครงสร้างและระบบของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบทั้งในแง่ของการบังคับใช้กฎหมายหรือในแง่ของการคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม รวมทั้งต้องสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในการทำความเข้าใจ และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย

1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่เข้าถึงยาก ลำช้า และมีความเหลื่อมล้ำ

ในการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงยาก ลำช้า และมีความเหลื่อมล้ำ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่องานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

เดือนรุ่ง หาญธีระชัยกุล (2547) ได้ทำการศึกษาระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบ อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย จากการศึกษากระบวนการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา จะมุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแก่ผู้ยากไร้ เนื่องจากสิทธิการมีทนายความเป็นสิทธิขั้นมูลฐานอย่างหนึ่งตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลใช้บังคับสำหรับการพิจารณาคดีในศาลระดับมลรัฐด้วย ดังนั้น ทั้งในระดับสหพันธรัฐ ระดับมลรัฐ และท้องถิ่นต่าง ๆ จึงมีระบบการจัดหาทนายความหลายรูปแบบ แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้ระบบทนายจำเลยของรัฐ ซึ่งเป็นระบบที่ว่าจ้างทนายความที่เชี่ยวชาญในคดีอาญาให้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ โดยรัฐจ่ายค่าจ้างให้เป็นเงินเดือนประจำ และมีสำนักงานรับผิดชอบในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยโดยตรงซึ่งรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ส่วนประเทศอังกฤษรัฐบาลได้ประกาศนโยบายการปฏิรูประบบการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทางกฎหมาย ด้วยการตราพระราชบัญญัติการเข้าถึงความยุติธรรม โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการฯ ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดเตรียมทนายความที่มีคุณภาพไว้บริการสำหรับประชาชนทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ซึ่งทางคณะกรรมการฯ ได้ทำสัญญาว่าจ้างสำนักงานทนายความทั่วไปให้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ และในส่วนของคดีอาญายังได้จัดตั้งสำนักงานทนาย

จำเลยของรัฐ ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา มาทดลองใช้เป็นโครงการนำร่องด้วย สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะมีระบบการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยโดยใช้ระบบทนายความที่ศาลตั้งให้และระบบทนายความอาสาสมัคร แต่ก็ยังประสบปัญหาหนักทั้งในแง่จำนวนของทนายความที่ต้องเข้ามาช่วยเหลือและประสิทธิภาพของทนายความ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องตรากฎหมายพิเศษ เพื่อใช้เป็นกลไกในการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ เรียกว่า “คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในคดีอาญา” โดยกำหนดให้คณะกรรมการฯ มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการ และนำระบบทนายจำเลยของรัฐมาใช้ เพื่อจัดเตรียมทนายความที่มีคุณภาพไว้บริการสำหรับผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา รวมทั้งมีอำนาจในการจัดตั้งเงินกองทุนสาธารณะเพื่อนำมาใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นแนวทางตามแบบอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ โดยระบบทนายจำเลยของรัฐควรนำมาใช้เป็นรูปแบบเสริมควบคู่ไปกับการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบทนายความที่ศาลตั้งให้ และระบบทนายความอาสาสมัครที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อรองรับกับปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นและรองรับถึงสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา รวมทั้งผู้ที่ถูกควบคุมหรือคุมขัง ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ ทั้งนี้ เพื่ออนุวัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 242 วรรคแรก

อาริษา มณีสว่าง (2549) ได้ทำการศึกษาการคุมความประพฤติ : ศึกษาการเลี้ยงการลงโทษจำคุกโดยการคุมขังเป็นช่วงระยะเวลา เพื่อศึกษาถึงความหมาย ความเป็นมา พัฒนาการและโครงสร้างทางกฎหมายของมาตรการคุมขังเป็นช่วงระยะเวลา ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการเลี้ยงการลงโทษจำคุกกระยะสั้นในเรือนจำ อันจะเป็นผลดีแก่ผู้กระทำความผิดมากยิ่งขึ้น โดยมาตรการดังกล่าวได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย จากการศึกษาพบว่า การลงโทษจำคุกนั้นสมควรนำมาใช้กับบุคคลที่เป็นอันตรายต่อสังคมเท่านั้น เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึกผิด เกรงกลัว และเป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดขึ้นอีก จึงจำเป็นต้องแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นเวลานาน หรือตลอดชีวิตโดยการจำคุก แต่ผู้กระทำความผิดบางประเภทที่ยังสมควรได้รับโอกาสในการกลับตนแก้ไขเป็นพลเมืองดี หรือผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษจำคุกกระยะสั้น ก็ยังไม่สมควรจะถูกตัดออกจากสังคมอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นเวลานานโดยการลงโทษจำคุกในเรือนจำ อันจะทำให้ศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำความผิดลดลง อันจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังนั้น มาตรการคุมขังเป็นช่วงระยะเวลา จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ศาลอาจนำมาใช้เป็นทางเลือกในการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปอีกทั้งไม่ทำให้การลงโทษจำคุกเป็นอุปสรรคในการกลับเข้าสู่สังคม แต่ในขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดก็ยังคงต้องชดเชยความผิดของตนให้กับสังคมอยู่ อันจะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับผลร้ายจากการลงโทษจำคุกมากเกินไป ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงควรส่งเสริมให้มีการนำมาตรการคุมขังเป็นช่วงระยะเวลา มาใช้กับผู้กระทำความผิดเล็กน้อยที่ไม่มีลักษณะเป็นอาชญากรอาชีพ หรือ

ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องโทษจำคุกระยะสั้น ที่ยังสมควรได้รับโอกาสในการกลับตนแก้ไขเป็นพลเมืองดี โดยผู้เขียนได้เสนอให้ศาลสามารถนำมามาตรการคุมขังเป็นช่วงระยะเวลา มาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ ในฐานะเป็นเงื่อนไขคุมประพฤติอย่างหนึ่ง ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกแต่ใช้มาตรการรอกการลงโทษเพื่อเลี่ยงการจำคุกในเรือนจำ โดยมีเงื่อนไขคุมประพฤติ ตามประมวลกฎหมายมาตรา 56 วรรคสอง (5) และเสนอให้ศาลสามารถนำมามาตรการดังกล่าวมาใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการลงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำความผิดนอกเหนือจากการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นกักขัง และการยกโทษจำคุก อีกทั้งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการลงโทษกักขังแทนค่าปรับด้วย อันจะส่งผลให้ประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้รับการพัฒนา และสามารถนำโทษจำคุกมาใช้ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละประเภทมากยิ่งขึ้น

อรศรี อธิกิจ (2552) ได้ทำการศึกษามาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา มาตรการบริการสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งศาลนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดในคดีอาญา เพื่อเป็นเงื่อนไขประกอบการคุมประพฤติตามมาตรา 56 หรือเป็นมาตรการแทนการบังคับค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับตามมาตรา 30/1 โดยผลการศึกษาพบว่า ศาลสามารถสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้อย่างมาตรการเดียว โดยไม่ขึ้นกับเงื่อนไขใดๆ ด้วยเหตุนี้เอง ประเทศไทยจึงควรมีมาตรการบริการสังคมมาใช้แทนโทษทางอาญา เพื่อเป็นทางเลือกของศาลในการลงโทษโดยไม่ใช้เรือนจำ โดยให้ถือว่าการนำมามาตรการบริการสังคมมาใช้แทนโทษทางอาญาเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำนอกเหนือจากโทษทางอาญาที่มีเพียง 5 ประเภทเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้การลงโทษนั้นเหมาะสมกับความผิด และทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเหมาะสม จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ศาลสามารถมีคำสั่งใช้มาตรการบริการสังคมแทนโทษได้อย่างเป็นอิสระ และมีการกำหนดรูปแบบ ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการใช้มาตรการบริการสังคม เช่น ในเรื่องกระบวนการทำคำสั่ง ตลอดจนการกำหนดประเภทงาน ให้เป็นอำนาจของศาลทั้งหมด โดยไม่จำเป็นต้องสอบถามความยินยอมของผู้กระทำความผิด หรือในเรื่องระยะเวลาของการทำงานบริการสังคม มีการกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ค่อนข้างสูง เป็นต้น ซึ่งจะมีความแตกต่างจากมาตรการบริการสังคมที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยในปัจจุบัน อันจะเป็นการพัฒนากระบวนการลงโทษที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดและสังคมมากขึ้น

อภิรติ โพธิ์พร้อม (2552) การสร้างหลักประกันที่เหมาะสมของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของบุคคลอย่างยิ่ง เนื่องจากขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเป็นการดำเนินการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล หากรัฐกำหนดหลักประกันที่ชัดเจนและเหมาะสมก็จะสามารถคุ้มครองสิทธิของบุคคลได้อย่างเต็มที่ และกฎหมายได้บัญญัติให้หลักประกันในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้บุคคลที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นได้รับการปฏิบัติจากรัฐ

ได้อย่างเสมอภาคทุกคน โดยไม่ได้มีขั้นตอนใดที่กำหนดให้แบ่งหรือให้เลือกปฏิบัติแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติจากรัฐในแต่ละขั้นตอนพบว่า มีหลายขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมที่ยังมีการเลือกปฏิบัติซึ่งส่งผลให้ประชาชนบางส่วนได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม สามารถแบ่งประเด็นได้ดังนี้ 1. ศึกษาถึงต้นเหตุแห่งการเกิดการกระทำผิดทางอาญา โดยศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดในคดีอาญา เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลกระทำความผิดเพื่อนำมาพิจารณาและวิเคราะห์ถึงเกี่ยวกับความยากจนนั้นเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลกระทำความผิดหรือไม่ และเมื่อบุคคลใดได้กระทำความผิดทางอาญาอันส่งผลให้ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา บุคคลจะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันหรือไม่ 2. การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนคดีแพ่งและคดีอาญา ประเด็นปัญหาในคดีอาญา พบว่า แม้กฎหมายจะได้กำหนดให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย จัดให้มีทนายความขอแรงก็ตาม แต่ยังคงพบปัญหาการจัดหาขอแรงยังส่งผลทำให้บุคคลได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เสมอภาค เพราะไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของทนายความขอแรงระบบการคัดเลือก และประสิทธิภาพของทนายความ รวมไปถึงค่าตอบแทนที่กำหนดให้แก่ทนายขอแรง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีกฎหมายเพื่อการนี้ขึ้นมารองรับ โดยจัดทำเป็นพระราชบัญญัติให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนสำหรับการให้คำปรึกษาและแนะนำทางกฎหมายซึ่งมีองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือมากมายแต่ขณะเดียวกันแต่ละองค์กรยังขาดประสิทธิภาพในการทำงาน กระทรวงยุติธรรมจึงควรเป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่างๆ รวมทั้งขึ้นทะเบียนองค์กรและหน่วยงานให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อสร้างเครือข่ายและความเป็นเอกภาพให้แก่องค์กรและหน่วยงานเหล่านั้น การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีแพ่งแก่คนยากจน ที่ให้มีเฉพาะการฟ้องหรือต่อสู้คดีอย่างคนอนาถา โดยการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ยังไม่เพียงพอ รัฐควรจัดให้มีการช่วยเหลือในทางอื่นรวมทั้งช่วยเหลือค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็น เช่น ค่านำส่งหมาย เป็นต้น ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีแพ่งขึ้นโดยมีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาและให้ความช่วยเหลือ 3. การปล่อยชั่วคราว จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันการปล่อยชั่วคราวนั้นเรียกหลักประกันที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสำหรับรับรองหรือประกันการปรากฏตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยไม่คำนึงถึงหลักกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐควบคุมตัวบุคคลได้เฉพาะกรณีเหตุจำเป็นเท่านั้น จากปัญหาดังกล่าวทำให้คนยากจนส่วนใหญ่ต้องถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดี เช่นนี้ถือได้ว่าเกิดความไม่เสมอภาคสำหรับบุคคลที่กระทำความผิดลักษณะเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่ฐานะทางเศรษฐกิจจึงส่งผลให้คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถยื่นขอปล่อยชั่วคราวได้ จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า ควรพิจารณาให้มีการกำหนดความหลากหลายของหลักประกัน ควรนำข้อมูลของผู้ขอปล่อยชั่วคราวมาพิจารณาประกอบเสมอ หรือควรมีการนำมาตรการหรือเงื่อนไขอื่นมาใช้แทน

การเรียกหลักประกันประการสำคัญอย่างยิ่งผู้พิจารณาปล่อยชั่วคราวต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายที่ต้องปล่อยชั่วคราวเป็นหลักการควบคุมตัวเป็นข้อยกเว้น ดังนั้นการจะควบคุมตัวบุคคลได้ต้องมี “เหตุจำเป็น” ตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น 4. การพิจารณาตีของศาล ในกรณีที่คู่ความมีฐานะยากจน ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบุคคลนั้นต้องตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา หากการพิจารณาตีของศาลไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะคุ้มครองบุคคลที่ไม่ควรถูกดำเนินคดีอาญาให้หลุดพ้นจากการตกอยู่ในฐานะ “จำเลย” หรือกระบวนการพิจารณาตีในศาลใช้ระยะเวลายาวนาน อาจทำให้จำเลยและครอบครัวของจำเลยต้องประสบปัญหาในการดำรงชีพ เนื่องจากจำเลยไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ เพราะต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในระหว่างพิจารณาตีของศาล จึงควรที่จะศึกษาว่ามีกระบวนการพิจารณาชั้นตอนใดของศาลที่เป็นกระบวนการพิจารณาเกินความจำเป็นบ้างหรือไม่หรือมีกระบวนการพิจารณาที่มีได้เปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ และในกรณีที่การต่อสู้คดีนั้นก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายแก่จำเลย เช่น การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานโดยทางนิติวิทยาศาสตร์ ที่จำเลยต้องออกค่าใช้จ่ายเอง หากจำเลยเป็นคนยากจนไม่มีค่าใช้จ่ายส่วนนี้ย่อมส่งผลให้จำเลยไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ เช่นเดียวกันกับผู้เสียหายที่จำเป็นต้องแสวงหาพยานหลักฐานจากการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้การกำหนดโทษปรับและทางปฏิบัติ ในการบังคับโทษปรับ ยังส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันในขณะที่ไม่เสมอภาคกัน ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาของศาลว่าทบัญญัติของกฎหมาย หรือชั้นตอนใดของกระบวนการพิจารณาตลอดจนแนวปฏิบัติของกระบวนการใดบ้างที่สร้างภาระหรือก่อให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคแก่บุคคลในการดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี เพื่อจะได้เสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม 5. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ เมื่อศาลเสร็จสิ้นการพิจารณาก็จะทำคำพิพากษา ในกรณีที่ศาลพิพากษาจำคุกจำเลย จำเลยต้องถูกบังคับโทษ โดยต้องขังอยู่ในเรือนจำ ในทางปฏิบัติยังคงพบปัญหาการปฏิบัติต่อนักโทษที่ไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค เช่น การได้รับอภิสิทธิ์ในเรื่องอาหาร เครื่องนอน เครื่องนุ่งห่ม หรือการได้รับการเยี่ยมเยียนจากญาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างระหว่างคนยากจนกับคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี โดยการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นคงต้องแก้ไขทั้งในการบริหารงาน และทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง อนึ่ง วิจัยฉบับนี้นอกจากจะวิเคราะห์ด้านเอกสารแล้วคณะผู้วิจัยยังได้ทำแบบสอบถามและการจัดสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในภูมิภาคต่างๆของประเทศได้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนในสาขาอาชีพต่างๆได้ให้ความคิดเห็นในประเด็นแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้นหากการศึกษาได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นใดที่ยังไม่ชัดเจนก็ได้จัดการเสวนาวิชาการผู้เกี่ยวข้อง เพื่อทราบปัญหาที่แท้จริงและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

พัชรียา โมกขมรรคกุล (2553) ได้ทำการศึกษากฎหมายแจ้งเหตุในการกระทำความผิดอาญา ในปัจจุบันอาชญากรรมมีลักษณะที่ซับซ้อนและรุนแรงขึ้นซึ่งกระบวนการ

ยุติธรรม ทางอาญาที่เป็นทางการโดยหน่วยงานของรัฐนั้น ไม่อาจจะติดตามสอดส่องดูแลความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึง ด้วยเหตุจำนวนบุคลากรที่ขาดแคลนจึงเป็นการยากที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิด ทั้งนี้ ประชาชนทั่วไปผู้อยู่ในที่เกิดเหตุหรือมีความสัมพันธ์กับผู้ที่กำลังจะเป็นอาชญากรย่อมสามารถพบเห็นเหตุการณ์หรือเข้าถึงข้อมูลได้ดีและสะดวกกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันสามารถแจ้งเหตุการณ์กระทำความผิดไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ ประเทศไทยยังไม่มีบทกฎหมายเฉพาะที่จะนำมาใช้ในการกำหนดหน้าที่แก่ประชาชนในการแจ้งเหตุการณ์กระทำความผิดอาญา ซึ่งแม้จะมีการกำหนดหน้าที่ทั่วไปในการช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อตกอยู่ในภยันตรายแห่งชีวิตในประมวลกฎหมายอาญา แต่จากการศึกษาพบว่ายังไม่มีครอบคลุม เหมาะสม เพียงพอที่จะนำมาใช้ส่งเสริมการป้องกันอาชญากรรมโดยประชาชน ในเบื้องต้นนี้ จึงได้เสนอแนวทางในการให้รางวัล รวมถึงมาตรการให้ประโยชน์แก่ผู้แจ้งเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งหากในอนาคตไม่สัมฤทธิ์ผลก็ควรกำหนดให้การไม่แจ้งเหตุเป็นความผิดอาญาในภาคลหุโทษ โดยกฎหมายและมาตรการที่ใช้อยู่ในต่างประเทศในการบัญญัติหน้าที่แจ้งเหตุของบุคคลไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติให้การละเว้นไม่แจ้งเหตุเป็นความผิดอาญา เจื่อนไขและเหตุยกเว้นความรับผิดแก่ผู้แจ้งเหตุ มาตรการคุ้มครองผู้แจ้งเหตุจากความรับผิดต่าง ๆ รวมทั้งการให้สินบนนำจับและรางวัลเพื่อจูงใจประชาชนในการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นล้วนเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการเสริมสร้างจิตสำนึกแก่บุคคลทั่วไปในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม อันจะนำไปสู่การประสานงานอันดี กับองค์กรของรัฐในการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพต่อไป

กานต์ชิตา ชิตานนท์ (2558) ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาในการกำหนดโทษ : สิทธิในการยื่นคำแถลงการณ์เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรมเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นบุคคลที่ได้รับผลจากอาชญากรรมทั้งทางด้านร่างกายจิตใจและสูญเสียทรัพย์สิน แต่เหยื่ออาชญากรรมก็ยังถูกละเลยจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากพัฒนาการเกี่ยวกับระบบการลงโทษ และการมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมีแนวคิดที่ว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายของรัฐ ทำให้เหยื่ออาชญากรรมอยู่ในบทบาทที่เป็นรอง โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจนดูเหมือนว่าละเลยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายไป จึงทำให้มีการเรียกร้องให้เหยื่ออาชญากรรมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น โดยเฉพาะในขั้นตอนการกำหนดโทษ ในขณะที่สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมได้มีการรับรองมากขึ้นเพื่อเป็นไปตามหลักการที่ได้ประกาศรับรองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ เพื่อให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้รับการปกป้องและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หลาย ๆ ประเทศ ได้มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงบทบาทของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายใน

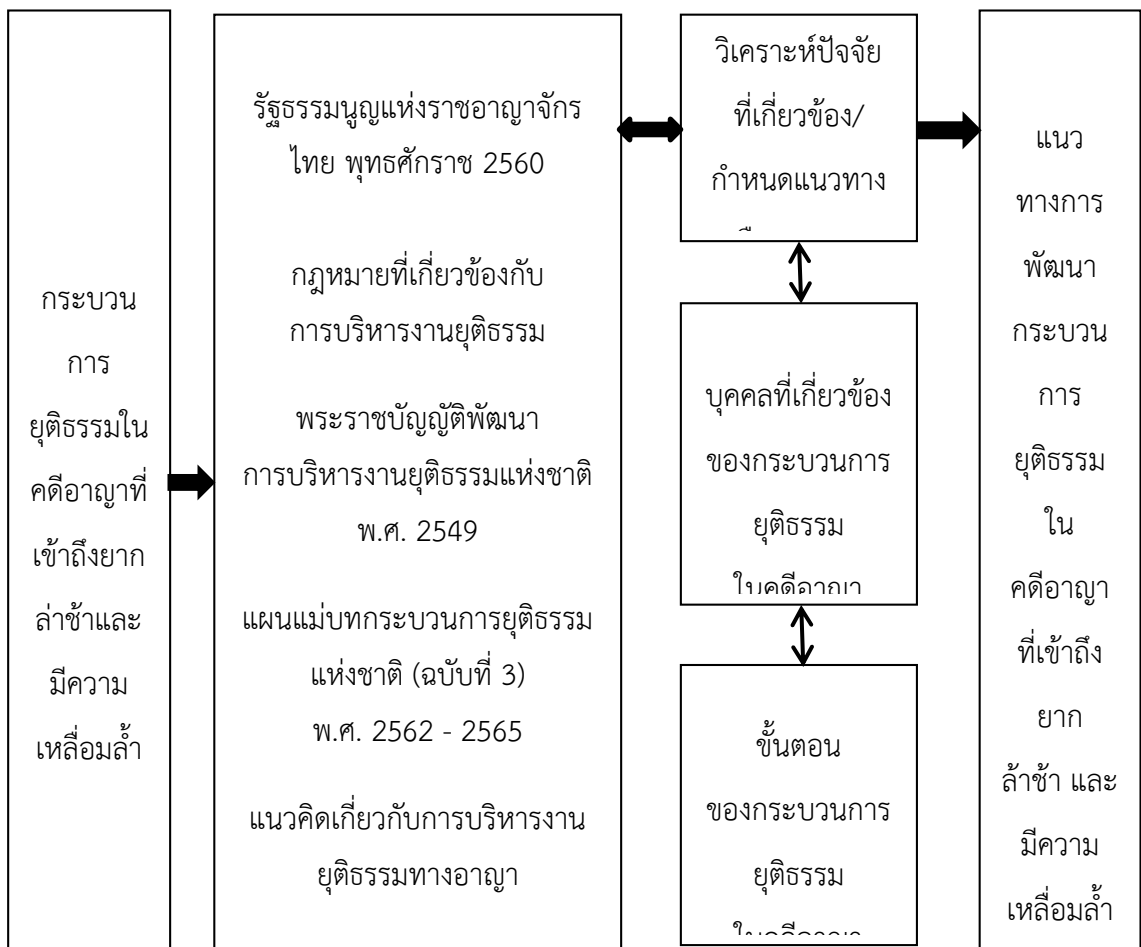
กระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการกำหนดโทษ โดยได้ทำการศึกษา กฎหมาย บทความ และสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมและวิวัฒนาการของเหยื่ออาชญากรรมที่เกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากการศึกษาพบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีกำหนดบทบาทของ เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายอย่างเพียงพอในการรับฟังผู้เสียหาย ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะแนวทางให้ มีการกำหนดให้สิทธิผู้เสียหายให้เข้าร่วมในการกำหนดโทษโดยมีสิทธิยื่นคำแถลงการณ์เกี่ยวกับ ผลกระทบของอาชญากรรม เพื่อให้ผู้เสียหายมีความพึงพอใจต่อระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มากขึ้น

ประดิษฐ์ แป้นทอง (2558) ได้ทำการศึกษาปัญหาและแนวทางในการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย โดยผลการศึกษาพบว่า ปัญหากระบวนการยุติธรรมชั้นศาล ได้แก่ ปัญหาการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในส่วนของศาลฎีกาและการพิจารณาคดี แพง ปัญหาในการพิจารณาคดีแรงงานของศาลแรงงาน ประกอบด้วย ปัญหาการห้ามอุทธรณ์ใน ปัญหาข้อเท็จจริง ปัญหาการรับฟังข้อเท็จจริงของศาลฎีกา ปัญหาระบบโครงสร้างศาลแรงงาน ปัญหา การแต่งตั้งโยกย้ายผู้พิพากษาของศาลแรงงาน ปัญหาระบบการคัดเลือกผู้พิพากษาสมทบ ปัญหา เกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องคดีแรงงาน และปัญหาลูกจ้างไม่มีนายความช่วยร่างฟ้องและ ดำเนินคดีแรงงาน ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การค้นหาความจริงในคดีอาชญากรรม และปัญหาการแพ้ ชนะคดีโดยอาศัยเทคนิคของกฎหมายวิธีพิจารณาความ ปัญหาว่าการกระทำเพียงเป็นการโต้แย้งสิทธิ ในคดีมลพิษจากสิ่งแวดล้อม ปัญหาการระงับการพิสูจน์ ปัญหาระยะเวลาในการดำเนินคดียุ่งยาก ซับซ้อน ปัญหาเรื่องการกำหนดค่าเสียหาย ปัญหาการดำเนินคดีอาญาสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังไม่มีแยกประเภท คดีให้ชัดเจนและปัญหาการใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิด ปัญหากระบวนการยุติธรรมของ ศาลปกครองและศาลรัฐธรรมนูญ ปัญหากระบวนการยุติธรรมชั้นบังคับคดี ได้แก่ ปัญหาข้อกฎหมาย เกี่ยวกับการขายทอดตลาดที่มีช่องว่างในทางปฏิบัติเรื่อง การร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินของบุคคล ภายนอก เพื่อประวิงคดีที่ต้องให้ศาลพิจารณาก่อนอันเป็นผลให้การขายทอดตลาดล่าช้า และการไม่มี บทบัญญัติในกฎหมายหลักที่ชัดเจนในการให้ภาคเอกชนดำเนินการบังคับคดี ปัญหาหลักในการบังคับ คดีในทางอาญา ได้แก่ ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของ ผู้ต้องขัง นอกจากนี้ยังพบปัญหาประชาชนบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องจาก ระบบกฎหมายของไทยยังไม่ครอบคลุม ล้าสมัย และถูกมองว่าเอื้อประโยชน์ให้แก่คนรวย รวมทั้งยัง ถูกซ้ำเติมด้วยปัญหาทุจริตคอร์รัปชันอย่างกว้างขวาง ปัญหาความไม่เป็นระบบขาดประสิทธิภาพของ การบริหารงานยุติธรรมของประเทศไทย ทำให้การทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเกิด ความซ้ำซ้อนมีหลายหน่วยงานขาดทิศทาง ขาดความเชื่อมโยงกันและปัญหาของกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักมีความล่าช้า มีค่าใช้จ่ายมากประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่าง ทั่วถึงและกระบวนการยุติธรรมขาดศักยภาพในการพัฒนาทางเลือกให้กับประชาชน และ

กระบวนการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่สำคัญที่สุด คือ การปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

กรอบแนวคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 2-1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

การปกครองของประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนถือเป็นเรื่องพื้นฐานที่สำคัญที่รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก กรณีจะเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ได้มีการกำหนดหมวดหมู่ว่าด้วยสิทธิ และเสรีภาพปรากฏไว้ในรัฐธรรมนูญฯ ทั้งนี้ ขอบเขตในการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน โดยรัฐนั้นยังรวมถึงสิทธิด้านการเข้าถึง

กระบวนการยุติธรรม ซึ่งถือเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่รัฐกำหนดให้มีอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน แม้ว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเป็นเรื่องได้รับการรับรองด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและเป็นเรื่องที่รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก และรัฐได้วางหลักของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนไว้ หลายประการกลับพบว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยังคงมีปัญหา และอุปสรรคหลายประการในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้า ปัญหาความยากจนกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การไม่ทราบถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ ซึ่งอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาในระดับ “ระบบและโครงสร้าง” ของกระบวนการยุติธรรมมาเป็นระยะเวลายาวนาน และหลายภาคส่วนเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมตามความมุ่งหมายของภาคีรัฐ

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดประเด็นปฏิรูปประเทศทั้ง 7 ด้าน ในกรณีการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม ประเด็นที่ 4 ด้านกระบวนการยุติธรรมที่นำมาวิเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บท ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า การพัฒนาไกล่เกลี่ยช่วยเหลือ และเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงลดต้นทุนการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรขององค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมให้มุ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยสะดวกและรวดเร็วและดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ แต่ในทางปฏิบัติการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันยังไม่เป็นรูปธรรมหรือเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จเท่าไรนัก เนื่องจากกระบวนการปรับปรุงแก้ไขปัญหาของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมยังไม่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน รัฐจึงมีความจำเป็นต้องสร้างกลไก หรือบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสามารถดำเนินการตามนโยบายให้ไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้การปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพและมองเห็นผลในอนาคต อีกทั้งการตราพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560 ได้วางแนวทางในการพัฒนาประเทศให้มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ สังคมมีความสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับยุทธศาสตร์ชาติที่ได้วางเป้าหมายการปฏิรูป

ประเทศตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ รวมถึงการบัญญัติพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 เพื่อเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการของประเทศไทยที่ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติเพื่อกำหนดนโยบาย วิเคราะห์แนวทางในการจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ แสดงให้เห็นถึงทิศทางของการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมของหน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมแต่ละแห่งเพื่อให้เกิดการบูรณาการในภาพรวมที่สอดคล้องกับสภาพสังคม และการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ มาตราการป้องกันและแก้ไขปัญหาในกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในการบริหารงานยุติธรรมของประเทศ

แผนแม่บทการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2562 - 2565) เป็นแนวทางสำคัญของปัญหาด้านต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางพัฒนาในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้พบว่า ปัญหาด้านต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดไว้ในแผนเพื่อแก้ไขปัญหา นั้น ยกตัวอย่างเช่น ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมเข้าถึงยากล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำ โทษทางอาญามีจำนวนมากคดีร้อนศาลคนล้นคุก เป็นต้น ซึ่งได้กำหนดกรอบทิศทางในแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ได้แก่ การป้องกันการกระทำผิด กระบวนการยุติธรรมทางเลือก การคุ้มครองโดยปฏิบัติตามกฎหมาย และการฟื้นฟูผู้กระทำผิด อีกทั้งแผนแม่บทยังมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ในประเด็น การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมอันจะส่งผลในการรับรู้และมีส่วนร่วม รับรู้ถึงสิทธิ และการใช้สิทธิของตนเอง

นโยบายการบริหารงานของศาลยุติธรรมได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564 เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงานของศาลยุติธรรม ทั้งมุ่งด้านการบริหารงานพิจารณาพิพากษาคดี การบริหารงานบุคคล และงานธุรการศาลให้มีมาตรฐานในระดับสากล เพื่อตอบสนองและรองรับความต้องการของประชาชนในสังคมปัจจุบัน แต่เนื่องจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดในสังคมปัจจุบัน โครงสร้างทางการบริหารของหน่วยงานที่ประสานงานทางคดียังคงมีปัญหาการบริหารงานที่ไม่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน จึงยังมีปัญหาที่ยังไม่สามารถคลี่คลายได้หลายประการ ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี และการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ ประกอบกับนโยบายประธานศาลฎีกา พ.ศ. 2563-2564 ภายใต้หลักการ “บริสุทธิ์ ยุติธรรม” (Virtuous Justice) ตามแนวทาง ๕ ประการ “เสมอภาค สมดุล สร้างสรรค์ ส่งเสริม ส่วนร่วม” ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารงานของศาลสามารถรองรับและตอบสนองความต้องการของสังคมที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขและ

ข้อกำหนดที่เปิดช่องให้สามารถกระทำได้ เช่น การสร้างความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคในสังคม การกระจายการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ห่างไกล การลดขั้นตอน ลดภาระค่าใช้จ่าย และลดระยะเวลาในการดำเนินคดี รวมถึงการปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม และเป็นທີ່ประจักษ์แก่ประชาชนที่มาใช้บริการศาล รวมไปถึงการสร้างคุณภาพแห่งสิทธิ การลดการคุมขังที่ไม่จำเป็นในทุกชั้นตอน การปรับปรุงมาตรฐานกลางหลักประกันการขอลปล่อยชั่วคราว เพื่อให้คนยากไร้เข้าถึงสิทธิได้ง่ายขึ้น การนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการกำกับดูแลผู้ต้องหา/จำเลยที่ได้รับการประกันตัวเพื่อป้องกันการหลบหนี และการนำนโยบายการกำหนดเป้าหมายลดการกักขังแทนค่าปรับเข้ามาใช้เป็นดุลพินิจในการสั่งให้ประกันตัวผู้ต้องหา/จำเลยให้มากขึ้น ซึ่งแนวทางต่าง ๆ ที่ได้ยกเป็นตัวอย่าง ถือได้ว่าเป็นแนวทางให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมมากขึ้น

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ต้องเข้าถึงได้สะดวกและรวดเร็วในการรับทราบข้อเท็จจริงในกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย และเป็นการพิจารณาอย่างถูกต้อง ตลอดจนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการพิจารณาในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนถึงสิ้นสุด ไม่ว่าจะเป็ สิทธิในชั้นสอบสวน ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ พบว่าปัญหาเรื่องทุนทรัพย์ในการดำเนินคดีเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ และทำให้ขาดความสะดวก และรวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รัฐจึงต้องสนับสนุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยการจัดหาเงินทุนแก่ประชาชนผู้ยากจน ซึ่งต่อกรณีดังกล่าวได้มีการจัดตั้งกองทุนยุติธรรมเพื่อให้การช่วยเหลือประชาชน

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันนี้ได้มีความพยายามในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้สิทธิของประชาชนด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไปแล้วบางประการ เพื่อแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น การช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาที่มีส่วนในการช่วยเหลือผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

บทที่ 3

สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม การให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล โดยบุคลากรและองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย อันได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครอง ตำรวจ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ศาล สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ ประสบกับปัญหาต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แม้ว่ารัฐจะให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนแต่ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากประชาชนไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้ถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่ตนเองพึงจะได้รับ รวมไปถึงปัญหาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ต่างประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราว และการไม่ทราบถึงสิทธิที่ตนเองพึงจะได้รับ ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการดำเนินคดีมีระยะเวลายาวนาน ยุ่งยาก ซับซ้อน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา และปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เสมอภาคเช่นการขอปล่อยชั่วคราว การกำหนดโทษและการบังคับโทษ และจากการศึกษาประเด็นปัญหาในแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติพบว่า การบริหารงานยุติธรรมยังปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ความล่าช้าในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และความถูกต้องของการดำเนินงานที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด จึงสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานยุติธรรมของประเทศในด้านการพัฒนาระบบงานยุติธรรม

การศึกษาในบทนี้จะศึกษาเนื้อหาที่อยู่ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ล่าช้าและมีความเหลื่อมล้ำ โดยมีลำดับการศึกษา ดังนี้

1. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา
2. ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา
3. สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ตำรวจ หรือพนักงานปกครอง พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่สถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นต้น และเมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเริ่มต้น กฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมไว้ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้เสียหาย ได้แก่ บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดต่อกฎหมายของบุคคลอื่น รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจหน้าที่จัดการแทนตามกฎหมาย เช่น บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา กรณีคดีอาญาที่ผู้เสียหายตาย/บาดเจ็บและไม่สามารถจัดการเองได้ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้จัดการ/ผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลในกรณีกระทำกับนิติบุคคลเท่านั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจมีได้ทั้งทางทรัพย์สิน จิตใจ และการขาดโอกาส บุคคลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิตามกฎหมาย ได้แก่

1. สิทธิร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ
2. สิทธิในการฟ้องคดีอาญาและถอนฟ้องคดีอาญา
3. สิทธิในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
4. สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ
5. สิทธิที่จะยื่นคำร้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ขอให้บังคับจำเลย

ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

6. สิทธิคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหา หรือจำเลยในกรณีศาลรับฟ้องแล้ว
7. สิทธิที่จะไม่ต้องตอบคำถามโดยตรงหรือโดยอ้อมซึ่งอาจทำให้ผู้เสียหายในฐานะ

พยานถูกฟ้องคดีอาญา

8. สิทธิในการรับรู้ความคืบหน้าของคดีและผลของคำพิพากษา
9. สิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและข้อกังวลใจต่อศาล
10. สิทธิขอให้ศาลตั้งทนายความให้
11. สิทธิขอให้จัดให้มีการยืนยันหรือชี้ตัวผู้กระทำความผิดในสถานที่ที่เหมาะสมและ

มิให้ผู้เสียหายถูกมองเห็น

12. สิทธิในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทเพื่อเยียวยา
ค่าเสียหาย

2. ผู้กระทำความผิด ได้แก่ บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้อง
ต่อศาล บุคคลผู้ถูกกล่าวหา นั้นจะมีฐานะเป็นผู้ต้องหา ทั้งนี้ ผู้ต้องหาสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา ดังนี้

1. ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและ
พิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

2. ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

3. ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

4. พนักงานสอบสวนต้องให้ออกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริง
อันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

5. ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดักเตือน พุดให้ท้อใจหรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกัน
มิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากรจะให้ด้วยความเต็มใจ

6. ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา
ชู้เชียว หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจงใจให้เขาให้การ
อย่างไร ๆ ในเรื่องที่ต้องหา นั้น เป็นต้น

3. จำเลย ได้แก่ บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้ว โดยข้อหาว่าได้กระทำความผิดอาญารฐาน
ใดฐานหนึ่ง บุคคลดังกล่าวจะมีฐานะเป็นจำเลย

4. ตำรวจ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง ได้แก่ เจ้าพนักงานที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจ
หน้าที่ในการสืบสวนและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และให้รวมถึง พศติ เจ้าพนักงาน
กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่น ๆ
ที่กฎหมายให้อำนาจไว้ด้วย ตำรวจเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งและเป็นส่วนแรกในกระบวนการยุติธรรม
ซึ่งตำรวจทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนด้วย โดยมีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้ต้องหา ค้นหาหลักฐาน
สอบสวน และสรุปสำนวนว่าจะส่งฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ แล้วจึงส่งเรื่องไปยังอัยการ

4.1 ตำรวจมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไป มีดังนี้

4.1.1 รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อประโยชน์
สุขของประชาชน

4.1.2 รักษากฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญา

4.1.3 บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน

4.1.4 ดูแลรักษาผลประโยชน์สาธารณะ

4.2 กระบวนการดำเนินงานของตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อาจสรุปสาระสำคัญและจัดแบ่งเฉพาะที่สำคัญได้ 8 ขั้นตอน ดังนี้

4.2.1 ขั้นตอนการร้องทุกข์ในคดีอาญา เมื่อเกิดอาชญากรรมหรือคดีอาญาขึ้น

4.2.1.1 ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดที่เกิดขึ้น

4.2.1.2 เจ้าพนักงานผู้ประสพเหตุ หรือ

4.2.1.3 ผู้เห็นเหตุการณ์ ฝ่ายหนึ่ง อาจนำเรื่องไปแจ้ง กล่าวโทษ หรือ ร้องทุกข์ต่อตำรวจ โดยผู้ต้องหา ซึ่งหมายถึง ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดคดีอาญานั้น ๆ อยู่อีก ฝ่ายหนึ่ง

4.2.2 ขั้นตอนตำรวจทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน โดยรับแจ้งเหตุแล้วทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นสำนวนคดี และเพื่อให้ตำรวจสามารถดำเนินการได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้อำนาจตำรวจ (พนักงานสอบสวน) ไว้ดังนี้

4.2.2.1 อำนาจในการสอบสวนและสืบสวนคดีอาญา เพื่อให้ทราบตัวผู้กระทำความผิดและหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การกระทำผิด

4.2.2.2 ตรวจค้นตัวบุคคลและสถานที่ เพื่อหาพยานหลักฐานและจับกุมผู้ต้องหา

4.2.2.3 จับกุมผู้ต้องหา เพื่อนำมาดำเนินคดี

4.2.2.4 ออกหมายเรียกพยานและผู้ต้องหา มาเพื่อทำการสอบสวนไว้เป็นพยานหลักฐานในคดี

4.2.2.5 ยึดวัตถุพยาน เพื่อเป็นพยานหลักฐานในคดี

4.2.2.6 ควบคุมตัวผู้ต้องหา เพื่อทำการสอบสวน

4.2.2.7 ให้ประกันตัวผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวน

4.2.3 ขั้นตอนคดีอาญาที่เลิกกันได้ในชั้นตำรวจในฐานะเป็นพนักงานสอบสวน ดังนี้

4.2.3.1 คดีอาญาที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว เช่น คดีฉ้อโกงทรัพย์ และ ยักยอกทรัพย์ เมื่อผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์

4.2.3.2 คดีที่ตำรวจมีอำนาจเปรียบเทียบปรับ และผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามกำหนดแล้ว เช่น คดีความผิดพระราชบัญญัติจราจร เป็นต้น

4.2.4 ขั้นตอนที่อำนาจการควบคุมผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนของตำรวจ เฉพาะคดีที่มีอัตราโทษที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจตำรวจทำการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการสอบสวนได้ แยกเป็น 2 กรณี คือ

4.2.4.1 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง ควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ 48 ชั่วโมง

4.2.4.2 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญา ควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ 3 วัน

4.2.5 ขั้นตอนการขอผิดฟ้อง และฝากขังผู้ต้องหา หลังจากครบอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาแล้ว หากการสอบสวนยังไม่เสร็จ ตำรวจต้องนำผู้ต้องหาไปขอผิดฟ้อง ฝากขังต่อศาลแขวงหรือศาลอาญา ดังนี้

4.2.5.1 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง ผิดฟ้อง (ในกรณีผู้ต้องหาไม่มีประกันตัว) หรือผิดฟ้องฝากขังในกรณีผู้ต้องหาไม่มีประกันตัวได้ไม่เกิน 5 ครั้ง ๆ ละไม่เกิน 6 วัน

4.2.5.2 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญา

4.2.5.3 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปี หรือปรับเกินกว่า 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ฝากขังได้หลายครั้งติด ๆ กัน แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 48 วัน

4.2.5.4 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป ฝากขังได้หลายครั้งติด ๆ กัน ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน รวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 84 วัน

เมื่อศาลอนุญาตให้ผิดฟ้องฝากขัง (คดีศาลแขวง) หรือฝากขัง (คดีอาญา) แล้ว จะมอบตัวผู้ต้องหาให้อยู่ในอำนาจการควบคุมของศาลซึ่งศาลจะได้มอบให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์นำตัวไปควบคุมไว้ในเรือนจำต่อไปกรณีผู้ต้องหาได้ประกันตัวในชั้นสอบสวน ตำรวจไม่ต้องขออำนาจศาลฝากขังแต่อย่างใด

4.2.6 ขั้นตอนการสรุปสำนวนของตำรวจ เมื่อตำรวจรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จแล้ว จะสรุปสำนวนการสอบสวน มีความเห็นทางคดีได้ 3 ทาง ดังนี้

4.2.6.1 เห็นควรงดการสอบสวน (กรณีไม่มีตัวผู้ต้องหา)

4.2.6.2 เห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา

4.2.6.3 เห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

4.2.7 ขั้นตอนกรณีตำรวจมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการต่อไป ส่วนการประกันตัวขั้นการควบคุมของอัยการ ผู้ต้องหาสิทธิจะยื่นคำร้องขอประกันตัวต่ออัยการได้

4.2.8 ขั้นตอนกรณีตำรวจมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการเพื่อพิจารณาต่อไป ส่วนตัวผู้ต้องหาหากอยู่ในความควบคุมของตำรวจให้ปล่อยตัวไป หากอยู่ในความควบคุมของศาล ให้ยื่นคำร้องขอปล่อยตัวผู้ต้องหาต่อศาล

5. พนักงานสอบสวน ได้แก่ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่กระทำการสืบสวนสอบสวนในคดี ตามประมวลกฎหมายความอาญา ซึ่งในกระบวนการก่อนการดำเนินคดีและ

พิจารณาพิพากษาคดี จะต้องมีการแสวงหารวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน เพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดนั้น ๆ กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเท่านั้น

6. พนักงานอัยการ ได้แก่ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องและดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อศาล โดยเป็นข้าราชการอัยการในสำนักงานอัยการสูงสุด กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนได้สอบสวนจนเห็นว่าเสร็จสิ้นแล้ว จะเสนอความเห็นและส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ตรวจพิจารณากลับกรองสำนวนการสอบสวนนั้น ๆ หากเห็นว่ายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ จะดำเนินการเพื่อให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมจากนั้นจะมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ให้ความเห็นชอบในการเปรียบเทียบปรับ สั่งงดการสอบสวน สั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ในกรณีสั่งฟ้องพนักงานอัยการซึ่งกฎหมายบัญญัติให้เป็นนายแผ่นดิน ประจำศาลยุติธรรมชั้นต้นทุกศาลจะเป็นผู้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลในนามของรัฐ รวมทั้งดำเนินคดีอาญาในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาด้วย นอกจากนี้พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นนายแก้ต่างให้กับพนักงานหรือราษฎรในกรณีที่พนักงานถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ หรือราษฎรถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำไปตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือร่วมกับพนักงานทำการในหน้าที่

6.1 พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ดำเนินคดีแพ่ง และให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย อำนาจหน้าที่ของอัยการ ที่สำคัญมี 4 ประการ ดังนี้

6.1.1 การอำนวยความสะดวกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

6.1.1.1 ฟ้องคดีอาญาต่อศาลชั้นต้น ตลอดจนฟ้องอุทธรณ์ ฟ้องฎีกา และแก้ฟ้องอุทธรณ์ แก้ฟ้องฎีกาด้วย

6.1.1.2 สั่งให้งดหรือให้ทำการสอบสวนต่อไป ในคดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด

6.1.1.3 ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง และพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง และแจ้งคำสั่งนี้ให้พนักงานสอบสวนทราบแต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งฟ้อง และแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อฟ้องหรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา

6.1.1.4 ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องและพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้องและปล่อยตัวผู้ต้องหาไป และแจ้งคำสั่งให้พนักงานสอบสวนทราบ

6.1.1.5 สั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป

6.1.2 การรักษามลประโยชน์ของรัฐ เช่น

6.1.2.1 ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาล ทั้งปวงกับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ (พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 14(3) (4) (5)) เช่น

1. ว่าต่างหรือแก้ต่างแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง โดยปฏิบัติหน้าที่อย่างทนายความ ส่วนราชการเจ้าของคดีเป็นผู้ส่งเรื่องมาขอให้ว่าต่างแก้ต่างให้

2. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ส่งเอกสารทั้งหมดพร้อมทั้งรายงานการตรวจสอบไปยังอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินงานคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดิน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 38)

6.1.2.2 เป็นที่ปรึกษากฎหมายของรัฐโดยให้คำปรึกษาหรือความเห็นทางกฎหมายหรือตรวจร่างสัญญาต่าง ๆ ก่อนลงนาม เช่น

1. ตรวจร่างสัญญาที่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือราชการส่วนท้องถิ่นให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ (เว้นแต่การให้สัมปทานตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียมและการให้ประทานบัตรตามกฎหมายว่าด้วยแร่) โดยเฉพาะในโครงการที่มีการลงทุนหรือมีทรัพย์สินตั้งแต่ 1,000 ล้านบาทขึ้นไป (พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2535 มาตรา 3, 5, 20)

2. ตรวจร่างสัญญาที่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจส่งมา (ตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร.0205/ว 138 ลงวันที่ 9 กันยายน 2535)

3. ตรวจร่างเอกสารประกวดราคาและร่างสัญญาที่หัวหน้าส่วนราชการส่งมา (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2560)

6.1.3 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อัยการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น

6.1.3.1 ยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายปล่อยผู้ต้องหา เมื่อเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขังไว้ระหว่างสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 72 (2))

6.1.3.2 ยื่นคำร้องขอให้ศาลปล่อยบุคคลที่ถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90)

6.1.3.3 เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค ตามที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคแต่งตั้ง เพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล (พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39)

6.1.4 อำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น

อัยการสูงสุดมีอำนาจฟ้องคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นซึ่ง ร่ำรวยผิดปกติ กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น โดยฟ้องคดีต่อศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9, 10 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 66, 70)

6.2 กระบวนการดำเนินงานของอัยการในการดำเนินคดีอาญาเพื่ออำนวยความยุติธรรม เป็นไปตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 (มาตรา 11 (1)) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นหลัก ที่สำคัญมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

6.2.1 ขั้นตอนการสั่งคดี เมื่อตำรวจหรือพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนมายังอัยการหรือพนักงานอัยการพร้อมทั้งความเห็นสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งฟ้อง หรืออย่างอื่น (เช่น งดการสอบสวน) พนักงานอัยการต้องพิจารณาสำนวนสอบสวนดังกล่าว รวมทั้งพิจารณาคดีและผลของการดำเนินคดีในศาลทั้งในข้อเท็จจริงและในข้อกฎหมาย และออกคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งต่อคดี เช่น สั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งฟ้อง ทั้งนี้ การสั่งคดีของอัยการต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตัวอย่างเช่น กรณีไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิด อัยการอาจพิจารณาว่า ควรงดการสอบสวนหรือไม่ หรือกรณีปรากฏผู้กระทำความผิดและผู้นั้นถูกควบคุมตัวอยู่ หรือปล่อยตัวชั่วคราว หรือเชื่อว่าคงจะได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก เช่นนี้ อัยการอาจพิจารณาแล้วมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งฟ้องก็ได้ เหล่านี้เป็นต้น

6.2.2 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาในศาล มีดังนี้

6.2.2.1 การยื่นฟ้อง เมื่ออัยการเห็นว่า การสอบสวนชอบแล้ว และมีหลักฐานพอฟ้อง อัยการก็จะร่างฟ้อง และยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล

6.2.2.2 การสืบพยาน ตามกฎหมายการนำพยานไปศาลเป็นหน้าที่ของโจทก์ พยานที่อัยการนำเข้าสู่สืบสวนมักจะปรากฏอยู่ในสำนวน อัยการจะสืบพยานไปตามลำดับของสำคัญของพยานตามบัญชีพยานที่ยื่นต่อศาล จนกว่าจะหมดพยานหรือจนกว่าศาลจะสั่งให้ยุติการสืบพยาน

6.2.2.3 การยื่นอุทธรณ์และฎีกา เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว ไม่ว่าจะลงโทษหรือยกฟ้องปล่อยจำเลย ถ้าอัยการเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้อง อัยการก็สามารถยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายในอายุความอุทธรณ์ และถ้าศาลอุทธรณ์ตัดสินและมีคำพิพากษาแล้ว อัยการก็อาจยื่นฎีกาได้อีกภายในอายุความฎีกา

6.2.2.4 การถอนฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โจทก์อาจยื่นขอถอนฟ้องได้ อัยการเป็นโจทก์คนหนึ่ง ฟ้องคดีอาญา ย่อมมีอำนาจที่จะถอนฟ้องได้ การถอนฟ้องมี 3 กรณีดังนี้

1. ถอนฟ้องด้วยเหตุผลเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เช่น จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดที่ถูกฟ้อง อัยการควรถอนฟ้องเพื่อความเป็นธรรม
2. ถอนฟ้องด้วยเหตุผลตามกฎหมาย เช่น การกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุยกเว้นโทษ หรือคดีขาดอายุความ
3. ถอนฟ้องด้วยเหตุผลนโยบายเพื่อประโยชน์ของประชาชน เช่น การดำเนินคดีต่อไปไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือเป็นผลร้ายกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อัยการก็อาจถอนฟ้องได้

7. ศาล ได้แก่ ผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจในการตัดสินคดีความต่าง ๆ ตามกฎหมาย ในที่นี้หมายถึงศาลยุติธรรม หรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ศาลยุติธรรมยังเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นศาล ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

8. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังและปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายรวมทั้งการประหารชีวิต นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการฝึกอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมขังให้กลับตนเป็นคนดี โดยให้การศึกษา การอบรมศีลธรรมและการฝึกวิชาชีพเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

8.1 กรมคุมราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่ 5 ประการ ดังนี้

8.1.1 ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมายโดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

8.1.2 กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยให้สอดคล้องกับกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องของสหประชาชาติ

8.1.3 ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

8.1.4 จัดทำและประสานแผนของกรมให้เป็นไปตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานตามแผนงานของหน่วยงานในสังกัดกรมราชทัณฑ์

8.1.5 ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

8.2 กระบวนการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานคุ้มครองประพฤตินักโทษที่สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ข้างต้น เฉพาะที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือการบังคับคดีซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานเรือนจำ อธิบายได้ดังนี้

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับความผิดโดยตรงดังเช่น ตำรวจ อัยการ และศาล แต่กรมราชทัณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่ต้องบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในคดีอาญา สำหรับการบังคับคดีตามคำพิพากษาในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลย เจ้าพนักงานราชทัณฑ์จะดำเนินการกับจำเลยตามคำพิพากษาของศาลโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ ควบคุมตัวไว้ไม่ให้หนีและลงโทษ หรือแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี สำหรับขั้นตอนการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาโดยกรมราชทัณฑ์ มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ การรับตัวจำเลยผู้ต้องโทษ การให้สวัสดิการแก่ผู้ต้องโทษ การรักษาระเบียบวินัย การให้การศึกษาวินัยและการฝึกวิชาชีพ การให้ทำงานโดยใช้แรงงานผู้ต้องโทษ การฝึกอบรมจิตใจ และการปล่อยตัว ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาให้จำคุกจำเลย ผู้คุมมีหน้าที่รับตัวจำเลยผู้ต้องโทษไปควบคุมไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถานต่าง ๆ โดยคำพิพากษาของศาลอาจเป็นโทษหนักไปหาโทษเบา ตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 18) คือ (1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับ และ (5) ริบทรัพย์สิน และเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังจำเลย เท่านั้นที่เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะลงโทษจำเลย โดย

1. กรณีพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตจำเลย กฎหมายบัญญัติให้ฉีดยา (พิษ) เสียให้ตาย กรมราชทัณฑ์จะประหารชีวิตจำเลยโดยวิธีอื่น เช่น ยิงให้ตายไม่ได้
2. กรณีพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ไม่ว่าจะจำคุกน้อยไปจนถึงตลอดชีวิต เป็นอำนาจหน้าที่ของเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ เช่น เรือนจำกลาง เรือนจำจังหวัด ทัณฑสถานวัยหนุ่ม และทัณฑสถานหญิง เป็นต้น
3. กรณีพิพากษาลงโทษให้กักขัง กฎหมายกำหนดให้กักขังในสถานที่กักขังของกรมราชทัณฑ์ เช่น สถานกักขังกลางจังหวัดปทุมธานี และสถานกักขังจังหวัดตราด จะกักขังในสถานที่อื่นไม่ได้
4. กรณีพิพากษาลงโทษปรับและริบทรัพย์สินนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับการราชทัณฑ์ ยกเว้นกรณีกักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากผู้ต้องโทษปรับไม่สามารถชำระค่าปรับ และศาลไม่อนุญาตให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ผู้ต้องโทษปรับในกรณีเช่นนี้ก็ต้องถูกกักขังในสถานกักขังของกรมราชทัณฑ์ในอัตราค่าปรับ 500 บาทต่อการกักขัง 1 วัน

5. การกักกัน นักโทษที่ทำผิดติดนิสัยจะถูกส่งตัวไปควบคุมในสถานกักกันกลาง หลังจากพ้นโทษจำคุกมาแล้ว ตามระยะเวลาที่กำหนดในคำพิพากษา

9. หน่วยงาน ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพกฎหมายอิสระ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาในทางคดี ความแตกต่าง หรือดำเนินคดีแทนลูกความไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย การกระทำของหน่วยงานในศาลจะมีผลเท่ากับคู่ความดำเนินคดีเอง และด้วยหน่วยงานถือเป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ และในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว

10. ล่าม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 กำหนดให้การสอบสวน ใต้วงมูลฟ้อง หรือการพิจารณาคดีในศาลจะต้องทำเป็นภาษาไทย ดังนั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยหรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ ศาลจัดล่ามในการแปลคำแถลง คำให้การหรือคำเบิกความ และนอกจากล่ามแปลแล้วยังมีล่ามอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า ล่ามภาษามือ ซึ่งจะใช้ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานที่ไม่สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายทางอื่นได้นอกจากภาษามือ โดยก่อนทำหน้าที่แปลล่ามจะต้องปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริต และต้องลงชื่อในบันทึกที่ศาลจดไว้ด้วย

11. นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย การสอบสวนปากคำเด็กเป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ พนักงานอัยการและบุคคลที่เด็กร้องขอให้เข้าร่วมทำการสอบสวนคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

12. พนักงานคุมประพฤติ มีอำนาจหน้าที่สืบเสาะและพินิจความประพฤติ สอดส่องผู้ถูกคุมประพฤติของผู้กระทำความผิด ซึ่งศาลพิพากษาว่ามีความผิดแต่ให้รอการกำหนดโทษไว้หรือกำหนดโทษแล้ว แต่รอกรลงโทษไว้และกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดนั้น ตามคำสั่งศาล ซึ่งหน่วยงานที่มีการปฏิบัติหน้าที่คุมประพฤติที่ 2 หน่วยงาน คือ พนักงานคุมประพฤติของกรมคุมประพฤติ และพนักงานคุมประพฤติของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

พระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือโดยผู้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

มอบหมายเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติ พระราชบัญญัติดังกล่าวยังกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติซึ่งสรุปได้ 3 ประการ ไว้ด้วย คือ

1. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการสืบเสาะและพินิจจำเลย กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติและภูมิหลังทางสังคมของจำเลยตลอดจนพฤติการณ์ในคดีก่อนการพิจารณาพิพากษาคดี โดยพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ดำเนินการตามคำสั่งศาล แล้วนำข้อเท็จจริงที่ได้มาประมวลวิเคราะห์ และทำรายงานเสนอต่อศาลพร้อมทำความเข้าใจและข้อเสนอแนะว่า วิธีการใดจึงจะเหมาะสมกับจำเลยรายนั้น เพื่อศาลจะได้ใช้ประกอบดุลพินิจในการพิพากษาซึ่งจะเป็นการพิจารณาเป็นรายบุคคลไป

2. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมสอดส่องหรือคุมความประพฤติจำเลยเป็นกระบวนการภายหลังจากศาลใช้ดุลพินิจในการพิพากษาผู้กระทำผิดแล้วว่า บุคคลนั้นยังไม่สมควรได้รับโทษจำคุก จึงให้รอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษไว้ก่อน โดยมีการกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติ และให้พนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ควบคุมดูแลแนะนำช่วยเหลือหรือตักเตือนในเรื่องความประพฤติ การศึกษา การประกอบอาชีพ หรือเรื่องอื่น ๆ ด้วยวิธีการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลตามความเหมาะสม เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำตามหลักจิตวิทยา การบำบัดรักษาทางการแพทย์ การให้การศึกษา การฝึกอาชีพการอบรมศีลธรรม ตลอดจนการให้การสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ

3. อำนาจหน้าที่อื่นเกี่ยวกับการคุมความประพฤติตามที่ศาลเห็นสมควรเช่น ศาลอาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจจำเลยเพิ่มเติม ทำรายงานคุมความประพฤติเสนอต่อศาลเพิ่มเติมได้ หรือให้ตามตัวผู้ถูกคุมความประพฤติไปศาล เป็นต้น

ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

การพิจารณาคดีอาญาเมื่อศาลประทับฟ้องแล้วศาลจะดำเนินการพิจารณาคดีและสืบพยานต่อไป โดยมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ การคุ้มครองจำเลยในการต่อสู้คดีซึ่งจำเลยจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ การพิจารณาและสืบพยานต้องทำอย่างเปิดเผยในศาลและต่อหน้าจำเลย และในการพิจารณาคดีและการสืบพยานรวมทั้งการพิพากษาคดีศาลต้องนั่งพิจารณาครบองค์คณะ โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การไต่สวนมูลฟ้อง

กระบวนการไต่สวนของศาลเพื่อวินิจฉัยถึงมูลเหตุแห่งคดี และให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานเบื้องต้น อันเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยว่าจะประทับฟ้องคดีนั้นหรือไม่ ในกรณีที่ประชาชนทั่วไปเป็นผู้ยื่นฟ้อง ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ เพราะประชาชนที่เป็นโจทก์ฟ้องเองนั้นไม่ได้มี

การสอบสวนหามูลความผิดมาก่อน จำเป็นที่ศาลจะต้องไต่สวนหามูลความจริงก่อนประทับฟ้องไว้พิจารณาเพื่อมิให้ประชาชนแก่งัดฟ้องกัน ซึ่งเป็นการกั่นกรงคดีในเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 2 การพิจารณาคดี

การคุ้มครองจำเลยในการต่อสู้คดี ระบบงานยุติธรรมของไทยเป็นระบบกล่าวหา เมื่อรัฐกล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิด กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงให้การคุ้มครองจำเลยในการต่อสู้คดี 3 ข้อ

1. ข้อเสนอพื้นฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์เจ้าพนักงานของรัฐจะปฏิบัติต่อจำเลยเหมือนผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาลไม่ได้

2. การพิจารณาและสืบพยานต้องทำอย่างเปิดเผยในศาลโดยประชาชนที่สนใจสามารถเข้าฟังการพิจารณาและสืบพยานของศาลได้อย่างไรก็ตามมีข้อยกเว้นที่จะพิจารณาคดีเป็นการลับตามกฎหมายเมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลสั่งเองให้พิจารณาคดีเป็นการลับ เพื่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่นการพิจารณาและสืบพยานคดีข่มขืนกรำทำชำเราหรือ เพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศไม่ให้ล่วงรู้ถึงประชาชน

3. การพิจารณาและสืบพยานต้องทำต่อหน้าจำเลย เมื่อรัฐกล่าวหาจำเลยว่าได้กระทำความผิด ก็ต้องให้โอกาสจำเลยได้ฟังคำให้การของพยานโจทก์ เพื่อจำเลยจะได้ชี้คัดค้าน

เมื่อศาลประทับฟ้องโจทก์แล้ว ศาลจะดำเนินการพิจารณาคดีและสืบพยาน ซึ่งจะกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ทั้งจะอ่านและอธิบายคำฟ้องให้จำเลยฟัง และถามจำเลยว่ากระทำความผิดจริงหรือไม่ แล้วจดคำให้การของจำเลยไว้เป็นพยานหลักฐานต่อไป

กรณีจำเลยให้การรับสารภาพว่ากระทำความผิดจริง หากได้กระทำความผิดจริงควรให้การรับสารภาพต่อศาล เนื่องจากเป็นเหตุบรรเทาโทษที่ศาลจะลดโทษให้ซึ่งเป็นผลดีแก่จำเลย ศาลจะพิพากษาคดีโดยไม่ต้องสืบพยานอีกต่อไปก็ได้ ยกเว้นคดีที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานหลักฐานจนกว่าจะได้ข้อสรุปว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงจึงจะมีอำนาจพิพากษาลงโทษจำเลยได้

กรณีจำเลยให้การปฏิเสธ ศาลจะดำเนินการสืบพยานโจทก์และพยานจำเลยต่อไป โดยศาลจะนัดสืบพยานของฝ่ายโจทก์ก่อน เสร็จแล้วจึงนัดสืบพยานจำเลยต่อไป หลังจากสืบพยานทั้งสองฝ่ายเสร็จแล้วศาลจะนัดฟังคำพิพากษา ในระหว่างการพิจารณาและสืบพยานนั้น จำเลยและโจทก์มีหน้าที่ต้องมาศาลทุกนัดที่มีการพิจารณา

โจทก์มีหน้าที่ต้องมาศาลทุกนัด หากไม่มาศาลต้องยกฟ้องเว้นแต่ศาลเห็นว่าโจทก์ไม่มาศาลโดยมีเหตุสมควรจะสั่งเลื่อนคดีไปก็ได้ หากจำเลยไม่มาศาลตามกำหนดนัดหรือตามหมายเรียก

กรณีจำเลยได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ศาลจะออกหมายจับจำเลยและปรับนายประกัน ในทางปฏิบัติแล้วหากศาลไม่แน่ใจจะจับจำเลยได้เมื่อใดก็จะจำหน่ายคดีชั่วคราวจนกว่าจะได้ตัวจำเลยมาพิจารณาคดีต่อไป ในระหว่างการพิจารณาอาจมีการยุติหรือระงับข้อพิพาทในคดี หรือกรณีข้อพิพาททางอาญาที่ยอมความได้ด้วยความตกลงยินยอมของคู่ความกันเอง โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางที่คอยช่วยเหลือเสนอแนะและหาทางออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาทแก่คู่ความนั้น เรียกขั้นตอนนี้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ คู่กรณีที่ต้องการระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงของทั้งสองฝ่ายไว้เป็นหลักฐานแต่หากคู่ความฝ่ายใดไม่ประสงค์ที่จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็สามารถจะแจ้งความประสงค์ไว้ได้ โดยกระบวนการต่าง ๆ ก็จะดำเนินการตามขั้นตอนปกติต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การขอให้ศาลรอลงโทษจำคุก

กรณีที่จำเลยรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดจริงและเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรงที่ศาลจะลงโทษจำคุกจำเลยได้ไม่เกิน 2 ปี จำเลยอาจยื่นคำแถลงประกอบคำรับสารภาพขอให้ศาลรอลงโทษจำคุก เพื่อให้โอกาสจำเลยกลับเข้าไปอยู่ในสังคมดั้งเดิมได้ โดยศาลอาจลงโทษจำคุกและปรับแต่สั่งให้รอลงโทษจำคุกไว้และกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติที่จำเลยจะต้องไปรายงานตัวตามวันเวลาที่กำหนดหรืออาจให้ทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ เช่น กวาดถนน หรือร่วมรณรงค์โครงการเมาไม่ขับ เป็นต้น โดยจำเลยต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นศาลอาจนำโทษจำคุกที่รอไว้นั้นกลับมาลงโทษแก่จำเลยได้

ขั้นตอนที่ 4 การพิพากษาคดีอาญา

เมื่อสืบพยานหลักฐานจนได้ข้อยุติ ศาลจะทำการชี้ขาดตัดสินคดีด้วยการออกคำพิพากษา โดยแบ่งเป็น 2 กรณี ได้แก่

1. ยกฟ้อง ศาลจะสั่งเมื่อพนักงานอัยการหรือโจทก์ได้ยื่นขอถอนฟ้อง เมื่อโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัดโดยไม่แจ้งเหตุผลอันสมควรต่อศาลหรือที่เรียกว่า โจทก์ขาดนัด หรือพยานหลักฐานที่มีอยู่ทั้งหมดไม่เพียงพอในการวินิจฉัยว่าจำเลยได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือได้ข้อยุติว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุตามกฎหมายจำเลยไม่ต้องรับโทษ หรือคดีขาดอายุความ ศาลจะสั่งยกฟ้องของโจทก์และปล่อยตัวจำเลยไป

2. พิพากษาลงโทษ โดยโทษที่ศาลพิพากษา คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน

ขั้นตอนที่ 5 การอุทธรณ์ฎีกา

ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว หากคู่ความไม่พอใจหรือติดใจในคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้น คู่ความอาจยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือน นับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ยกเว้นแต่ว่าคดีนั้นต้องห้ามอุทธรณ์ หากคู่ความไม่พอใจหรือติดใจในคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์อาจยื่นฎีกาต่อศาลฎีกาภายในกำหนด

1 เดือน นับแต่วันที่อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ยกเว้นแต่คดีนั้นต้องห้ามฎีกา ทั้งนี้เมื่อศาลฎีกาได้รับคดีไว้วินิจฉัยแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาถือเป็นที่สุดไม่ว่าจะเป็นการยื่นกลับ หรือแก้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ คำพิพากษาของศาลฎีกาถือว่าเป็นการสิ้นสุดของกระบวนการยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาล และจะต้องมีการบังคับคดีตามคำพิพากษานั้น เว้นแต่จะได้รับการอภัยโทษ

สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

สำหรับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาของไทยยังมีสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ รอบด้านผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาปัญหาแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ปัญหาเรื่องทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ และทำให้ขาดความสะดวก และรวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมรัฐจึงต้องสนับสนุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยการจัดหาเงินทุนแก่ประชาชนผู้ยากจน โดยก่อตั้งกองทุนยุติธรรม ซึ่งเดิมจัดตั้งขึ้นตามระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารและการใช้จ่ายเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ.๒๕๕๓ เพื่อให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายการฟ้องร้องดำเนินคดี การบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กองทุนนี้บริหารโดยคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมมีปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน แต่เนื่องด้วยเหตุผลที่กองทุนยุติธรรมเดิมยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ในการเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเต็มที่เนื่องจากงบประมาณที่มาจากภาครัฐฝ่ายเดียวและมีจำนวนจำกัด การทำให้กองทุนยุติธรรมมีศักยภาพในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยเงินสมทบจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมอีกทางหนึ่งด้วย

ปัญหาการจัดหาทนายความขอแรง ที่ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องทนายความที่รัฐจัดให้ขาดประสิทธิภาพ และมีจำนวนไม่เพียงพอ ผู้ต้องหาจำเลยหรือผู้เสียหายอาจพบกับความยากลำบากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยากกว่าคนกลุ่มอื่น แม้รัฐจะมีระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน แต่ระบบดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพเพียงพอ โดยเฉพาะทนายความที่รัฐจัดให้ ไม่ว่าจะทนายความที่พนักงานสอบสวนจัดหาให้ หรือทนายขอแรงที่ศาลตั้ง พบว่าระบบการคัดเลือกทนายความยังขาดประสิทธิภาพไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของทนายความให้ได้ทนายความที่มีประสิทธิภาพการทำงานน้อยมาทำหน้าที่ว่าต่างแก่ต่างให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในขณะคนที่ไม่มีเงินสามารถจ้างทนายความที่มีประสิทธิภาพมาว่าความให้ได้

ปัญหาผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ ต่างก็ประสบปัญหาในการหาหลักประกัน มาประกันตัวเพื่อขอปล่อยชั่วคราว หากมีการกำหนดหลักประกันที่สูงคนยากจนก็มีโอกาสในการ ได้รับการปล่อยชั่วคราวน้อยเมื่อเทียบกับคนรวย คนยากจนจึงมักถูกควบคุมตัวในระหว่างการ พิจารณาคดีเนื่องจากไม่สามารถหาหลักประกันที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจมารับรองการปล่อยชั่วคราว ของตนเองได้ ดังปรากฏจากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศพบว่าการคุมขังระหว่างการพิจารณา มีจำนวนร้อยละ 19.162 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำ ซึ่งร้อยละ 6.565 เป็นการคุมขังในชั้น สอบสวน ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่สามารถหาหลักประกันมาประกันตัวระหว่างการพิจารณาคดีได้ ดังปรากฏรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 3-1 รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2564

ประเภท	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ (%)
1. นักโทษเด็ดขาด	219,676	30,945	250,621	80.429
2. ผู้ต้องขังระหว่าง	52,816	6,893	59,709	19.162
2.1 อุทธรณ์-ฎีกา	26,747	3,441	30,188	9.688
2.2 ใต้สวน-พิจารณา	7,795	1,270	9,065	2.909
2.3 สอบสวน	18,274	2,182	20,456	6.565
3. เยาวชนที่ฝากขัง	24	2	26	0.008
4. ผู้ถูกกักกัน	36	6	42	0.013
5. ผู้ต้องกักขัง	1,105	102	1,207	0.387
รวมผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งสิ้น	273,657	37,948	311,605	100.00

ที่มา : กรมราชทัณฑ์ (ข้อมูลสำรวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2564)

และจะเห็นได้จากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2564 พบว่าปัจจุบันมีผู้ต้องขัง 311,605 คน ในจำนวนนี้มีจำนวนผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังระหว่างสอบสวน ใต้สวนพิจารณา และอุทธรณ์ ฎีกา รวมทั้งสิ้น 59,709 คน (กรมราชทัณฑ์, 2564)

ปัญหากระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมของไทยมีลักษณะเป็นกระบวนการของรัฐที่มีมุมมอง การใช้อำนาจมากกว่าการให้บริการด้านความยุติธรรม และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมี ส่วนร่วมของประชาชน คือ ประชาชนมีบทบาทน้อยมากในการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมรับทราบปัญหา อุปสรรค ร่วมกำหนดนโยบาย การขอให้มาเป็นพยานซึ่งเป็นไปในลักษณะการใช้อำนาจเรียกตาม กฎหมายด้วยหมายเรียก

2. ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม

การดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญามีความล่าช้า ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา แม้จะมีการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามกฎหมาย เฉพาะแต่ยังไม่ครอบคลุมหลายกรณี

ปัญหาระยะเวลาในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในแต่ละคดีที่มีความล่าช้า พบว่าการดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมยังมีความล่าช้าตั้งแต่ชั้นก่อนศาล ชั้นศาล และชั้นอุทธรณ์ฎีการวมกันแล้วใช้เวลาโดยเฉลี่ย ๑๓.๕ เดือน ซึ่งปรากฏปัจจัย ๒ ประการที่ก่อให้เกิดความล่าช้า ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้างการบริหารงานภายในของการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และศาลที่มีขั้นตอนมากและการส่งสำนวนในแต่ละลำดับนั้นมีขั้นตอนและระยะเวลามาก และปัจจัยด้านบุคลากรที่มีจำกัดก่อให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดีทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา แม้จะมีการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.๒๕๔๔ ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะที่เข้ามาช่วยจัดการในเรื่องการเยียวยาเหยื่อทั้งเหยื่ออาชญากรรม และเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างไรก็ดี การเยียวยาเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมนั้น พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมถึงการเยียวยาเหยื่อที่เป็นผู้ต้องหาและสำหรับเหยื่อที่เป็นจำเลยนั้น แม้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวครอบคลุมถึงแต่ก็ยังมีปัญหาในการจ่ายค่าทดแทนกรณีที่ศาลพิพากษาโดยการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยจำเลยรายนั้นก็จะไม่ได้รับค่าทดแทน

3. ปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

ความไม่เสมอภาคจากการกำหนดและบังคับโทษปรับ ในทางปฏิบัติการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดฐานเดียวกัน พฤติกรรมการกระทำ ความผิดเดียวกัน ศาลมักกำหนดโทษปรับในอัตราโทษเท่าเทียมกัน ซึ่งหากผู้ถูกลงโทษมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันการลงโทษเช่นนี้ย่อมไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถชำระค่าปรับได้และได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ ทำให้โทษปรับไม่สามารถข่มขู่หรือยับยั้งผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้ ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีกลับถูกบังคับให้กักขังแทนค่าปรับที่ปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มขึ้น แม้จะมีการ

ออกกฎหมายมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้จำเลยสามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงาน
สาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ก็ตาม

สรุป

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีการกำหนดหมวดหมู่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพปรากฏไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งรวมถึงสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่รัฐกำหนดให้มีอย่างเสมอภาค เท่าเทียม รัฐต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งในปัจจุบันพบว่าการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญายังคงมีปัญหา อุปสรรคหลายประการ เช่น ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมที่มีความล่าช้า และปัญหาความยากจนกับการบังคับใช้กฎหมายกับกลุ่มคนที่แตกต่างทางสังคม ซึ่งปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัญหาที่สำคัญควรได้รับการพัฒนา ส่วนหนึ่งเกิดจากโครงสร้างระบบการปฏิบัติงาน บุคลากร กฎหมาย และประชาชนขาดการมีส่วนร่วม ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องปรับปรุง แก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

ตามแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม แม้กระบวนการยุติธรรมของไทย จะผ่านการปฏิรูปด้านโครงสร้าง กระบวนการทำงาน และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มาแล้วหลายครั้ง แต่ยังคงปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทั้งในแง่ของความล่าช้าในการดำเนินงาน ข้อจำกัดในการเข้าถึงความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และความถูกต้องของการดำเนินงานอยู่เป็นระยะสะท้อนให้เห็นความไม่เชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศ ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีผลใช้บังคับในวันที่ 6 เมษายน 2560 ก็มีบทบัญญัติ รับรองความต่อเนื่องของการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและสร้างกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเชื่อมั่นนั้น ไม่อาจกระทำได้โดยอาศัยการแก้ปัญหาเป็นรายประเด็นหรือรายองค์กร แต่ต้องวิเคราะห์สภาพปัญหาในลักษณะองค์รวม การนำผลการศึกษาในอดีตมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วกำหนดเป้าหมายในการปรับแนวคิดและกระบวนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมใหม่ เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมจากกระบวนการยุติธรรม ไม่มีความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย กับมุ่งสร้างระบบการสอบสวนและงานนิติวิทยาศาสตร์ที่ประชาชนเชื่อมั่น ในความรวดเร็วและถูกต้อง และระบบการลงโทษกับการดูแลสอดส่องผู้พ้นโทษที่ทำให้สังคมเกิดความปลอดภัยอย่างยั่งยืน ตลอดจนต้องทำให้กระบวนการยุติธรรมมีมาตรฐานสากลและมีส่วนสนับสนุน การพัฒนาประเทศ

การศึกษาในบทนี้จะเป็นการศึกษาเนื้อหาที่อยู่ในบริบทของวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค โดยมีลำดับการศึกษา ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
2. ระยะเวลาดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานยุติธรรม
3. แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันอันจะก่อให้เกิดเป็นแรงผลักดันร่วมกันสู่เป้าหมาย ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งจากการวิเคราะห์ตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ คือการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแผนแม่บทแล้วมีประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนากลไกการช่วยเหลือ และการเพิ่มศักยภาพ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การพัฒนาระบบการแจ้งสิทธิ ตามกฎหมาย ระบบการให้คำปรึกษาทางกฎหมายและขั้นตอนงานยุติธรรม การพัฒนามาตรการเพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลยเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้เสียหายและพยานที่เหมาะสม การพัฒนามาตรการแทนการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด การผู้กระทำความผิดการสร้างระบบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและจัดทำระบบติดตามสำหรับผู้พ้นโทษ

โดยแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเศรษฐกิจศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมในประเด็นยุทธศาสตร์เรื่อง สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นการสร้างหลักประกันในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันของประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งผู้มีรายได้น้อย กลุ่มที่มีความเปราะบาง หรือกลุ่มเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อน ผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหาและจำเลย พยาน และผู้กระทำผิด ในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ดังนั้น สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษามีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1.1 ปัญหาเรื่องทุนทรัพย์ในการดำเนินคดีเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ และทำให้ขาดความสะดวกและรวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

1.2 ปัญหาการจัดหาทนายความขอแรงที่ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องทนายความที่รัฐจัดให้ขาดประสิทธิภาพและไม่เพียงพอ ระบบการคัดเลือกทนายความไม่มีประสิทธิภาพ ทนายความขอแรงไม่มี

ประสบการณ์การทำงานเข้ามาทำหน้าที่แตกต่างกันให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งในขณะที่มีเงินสามารถจ้างทนายความที่มีประสบการณ์มาว่าความให้ได้

1.3 ปัญหาผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ ต่างก็ประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอปล่อยชั่วคราว หากมีการกำหนดหลักประกันที่สูงคนยากจนก็มีโอกาสในการได้รับการปล่อยชั่วคราวน้อยเมื่อเทียบกับคนรวย คนยากจนจึงมักถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดีเนื่องจากไม่สามารถหาหลักประกันที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจมารับรองการปล่อยชั่วคราวของตนเองได้

1.4 ปัญหากระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน รัฐใช้อำนาจมากกว่าการให้บริการด้านความยุติธรรม และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ประชาชนมีบทบาทน้อยในการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมรับทราบปัญหาอุปสรรค กำหนดนโยบาย เช่น การขอให้มาเป็นพยานเป็นไปในลักษณะการใช้อำนาจเรียกตามกฎหมายด้วยหมายเรียก

2. ปัญหาความล่าช้าระยะเวลาในการอำนวยความยุติธรรมในแต่ละคดีที่มีความล่าช้า การดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมยังมีความล่าช้าตั้งแต่ชั้นก่อนศาลชั้นศาล และชั้นอุทธรณ์ฎีกา ซึ่งเกิดจากปัจจัยด้านโครงสร้างการบริหารงานภายในของการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และศาลที่มีขั้นตอนมาก และการส่งสำนวนในแต่ละลำดับนั้นมีขั้นตอนและระยะเวลามาก และปัจจัยด้านบุคลากรที่มีจำกัดก่อให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน อันส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา

3. ปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม ความไม่เสมอภาคจากการจากการกำหนดและบังคับโทษปรับ ในทางปฏิบัติการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดฐานเดียวกัน พฤติกรรมการกระทำความผิดเดียวกัน ศาลมักกำหนดโทษปรับในอัตราโทษเท่าเทียมกัน ซึ่งหากผู้ถูกลงโทษมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันการลงโทษเช่นนี้ย่อมไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ แม้วาระรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครอง และเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ด้วยการจัดโครงสร้างหน้าที่และอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญการให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่น ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เที่ยงธรรม และมีส่วนร่วมในการรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ

ประชาชน การกำหนดให้บุคคลยอมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แม้กระทั่งรัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินควร สนับสนุนให้มีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ และรัฐให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ได้โอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงถึงการจัดหาทุนความให้ แต่เนื่องจากในสภาพปัญหาในปัจจุบันตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง กระบวนการดำเนินคดียังมีความล่าช้า เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เนื่องจากความแตกต่างทางสังคมของประชาชน รัฐบาลจึงได้กำหนดให้มีการจัดระบบและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองประเทศขึ้นโดยกำหนดกลไกในการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม อันสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 ที่จะนำไปสู่การอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย และทั่วถึง และตามพระราชพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ 2549 ได้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม อันมีภารกิจหน้าที่ประสานงานส่งเสริมและสนับสนุนการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมแก่ประชาชนและหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม รวมถึงเชิดชูเกียรติแก่บุคคลและหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นแผนนำทางในการแก้ไขปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม และเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย

แผนการดำเนินงานตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2562 - 2565) ได้กำหนดการแก้ไขปัญหาของกระบวนการยุติธรรม ในหลายด้าน เช่น ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ขาดการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรม และการป้องกันอาชญากรรม ไม่เข้าใจและไม่นิยมใช้การไกล่เกลี่ยและจับข้อพิพาท กฎหมายล้าสมัยไม่เป็นธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์ผลกระทบ กระบวนการยุติธรรมเข้าถึงยากล่าช้า และมีความเหลื่อมล้ำ ระบบงานสอบสวนขาดการตรวจสอบถ่วงดุลระบบงานนิติวิทยาศาสตร์ขาดการพัฒนาให้เป็นมาตรฐานสากล โทษทางอาญามีจำนวนมากคดีร้อนศาลคนล้นคุก ไม่มีระบบจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยและฐานข้อมูลไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้ และปัญหาทางเทคโนโลยีรูปแบบใหม่มีการใช้เทคโนโลยีก่ออาชญากรรมมากขึ้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแผนแม่บทแล้ว ยังมีประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาสำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนากลไกการช่วยเหลือและการเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การพัฒนาระบบการแจ้งสิทธิ

ตามกฎหมาย ระบบการให้คำปรึกษาทางกฎหมายและขั้นตอนงานยุติธรรม การพัฒนามาตรการ เพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้เสียหายและพยานที่เหมาะสม การพัฒนามาตรการแทนการควบคุมตัว ผู้กระทำการผู้กระทำความผิดการสร้างระบบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและจัดทำระบบติดตาม สำหรับผู้พ้นโทษ เมื่อวิเคราะห์แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติแล้วนั้นแผนดังกล่าว ได้เล็งเห็นความสำคัญและวางรูปแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ไว้ แต่ยังไม่ครอบคลุม อีกทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่มีโครงสร้างการบริหารงานที่แตกต่างกัน ปัญหาต่าง ๆ จึงยังไม่สามารถแก้ไขได้ตรงจุด และกรณีที่แผนดังกล่าว สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติในประเด็นที่ 22 กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ที่มุ่งให้กระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันอันแสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมทาง อาญาของไทยในหลายหน่วยงานต่างมีการบริหารงานที่แตกต่างกัน ไม่เชื่อมโยง ส่งผลให้ประชาชน ขาดความศรัทธา การเข้าถึงความยุติธรรมล่าช้า

อีกทั้งแผนปฏิรูปประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้กำหนดเป็น ประเด็นและแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และได้นำกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานของประเด็นปฏิรูปประเทศมาบรรจุเป็นโครงการ และกิจกรรมสำคัญของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำหรับแผนที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรมที่นำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์และโครงการและกิจกรรม สำคัญตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรม ฉบับที่ 3 ซึ่งมีทั้งหมด 7 ด้าน ด้านที่สอดคล้องและ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา คือ ด้านกระบวนการ ยุติธรรม ได้แก่มีหลักการ ดังนี้

1. การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า
2. การพัฒนาไกล่เกลี่ยช่วยเหลือ และเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรม
3. การพัฒนาไกล่เกลี่ยการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ความสอดคล้องของแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญากับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนประเด็นการปฏิรูป ประเทศ และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ และทิศทางการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ

ในสังคม โดยภาพรวมแล้วมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนแม่บทการบริหารงาน ยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 การส่งเสริมและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยและจับข้อพิพาท ทั้งทาง อาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง ตามที่ได้ปรากฏในแนวทางการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาการเข้าถึงและการให้บริการที่ทันสมัยและทั่วถึง โดยการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคดี เพื่อเพิ่มช่องทางการให้บริการ การกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการรับบริการที่ชัดเจน ปรับปรุง สิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการ เพิ่มความสะดวกด้วยระบบแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การ พัฒนาระบบการอนุญาตตุลาการทางอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนเรื่องของการปรับปรุงปัจจัยแวดล้อม ทางธุรกิจ รวมทั้งกฎหมาย กฎ ระเบียบ ให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม และจะสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานศาลยุติธรรม ตามที่ปรากฏในแนวทางการ พัฒนาที่ 1 การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยและเป็นธรรม แนวทางการพัฒนาที่ 3 กลไก การช่วยเหลือและเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และแนวทางการพัฒนา ที่ 4 พัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ที่สำคัญของแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ คือ การขับเคลื่อน เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ รวมถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจงานด้านการพัฒนากฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม ครอบคลุมทั้งทางอาญา ทางแพ่ง และทางปกครอง รวมทั้งการ พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเดิมได้มีการขับเคลื่อนตามแผนแม่บทเทคโนโลยี สารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ลดช่องว่าง และความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมทั้งในมิติของกฎหมาย และการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมให้แก่ประชาชน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการของหน่วยงาน ในกระบวนการยุติธรรมให้มีความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วน ร่วมในการพัฒนางานด้านกระบวนการยุติธรรม

แนวทางการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

จากการศึกษาทฤษฎี วรรณกรรม หลักการ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลการ ศึกษาวิจัยการกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และ เสมอภาค มีรายละเอียดดังนี้

1. การอนุมัติงบประมาณในการบริหารงานของกองทุนยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ ซึ่งมีภารกิจในการช่วยเหลือประชาชนผู้มีอรรถคดี แต่เนื่องจากงบประมาณที่มาจาก

ภาครัฐฝ่ายเดียวและมีจำนวนจำกัด ทำให้กองทุนยุติธรรมมีศักยภาพในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในการเข้าถึงความยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ทั่วถึงประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมที่เดือดร้อนที่ส่วนใหญ่เข้าถึงความยุติธรรมได้ยาก เพราะความไม่รู้ในตัวบทกฎหมาย และขาดแคลนทุนทรัพย์ในการเรียกร้องความยุติธรรมให้กับตนเอง ทั้งมีหลายขั้นตอนที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางติดต่อและดำเนินคดี ค่าใช้จ่ายในการประกันตัวระหว่างสอบสวนและพิจารณาคดี หรือค่าธรรมเนียมศาล หากไม่มีความช่วยเหลือในส่วนนี้ก็เปรียบเสมือนประชาชนถูกทอดทิ้งให้เผชิญกับความอยุติธรรมเพียงลำพัง

2. จัดระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอในการมอบหมายให้สหภาพความดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชน และหน่วยงานศาลต้องจัดระบบการคัดเลือกทนายความขอแรงที่มีประสิทธิภาพเพื่อช่วยเหลือผู้มีอรรถคดีของศาลให้มีประสิทธิภาพได้ทนายความที่มีความเชี่ยวชาญในคดีเฉพาะด้านคอยช่วยเหลือคู่ความ

3. ลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น ลดปริมาณผู้ต้องขังล้นคุก โดยมีการขับเคลื่อนนโยบาย ดังนี้

3.1 ปรับปรุงมาตรฐานกลางหลังประกันในการปล่อยชั่วคราวให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม

3.2 กำหนดเป้าหมายให้ทุกศาลมีผู้กำกับดูแล และวิเคราะห์ติดตามผลเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมในการดูแลผู้ต้องหา โดยให้แต่ละศาลรายงานจำนวนผู้กำกับดูแล และปริมาณคดีที่ให้ประกันโดยมีผู้กำกับดูแล และสถิติจำเลยที่มีผู้กำกับดูแลหลบหนี

3.3 กำหนดมาตรฐานระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดี โดยให้คดีจำเลยต้องขังระหว่างพิจารณาในทุกชั้นศาลต้องแล้วเสร็จภายใน 6 เดือน

4. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เชิงรุกอย่างเข้าถึงเพื่อความเสมอภาคในการรับรู้ถึงสิทธิของตน ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในด้านต่าง ๆ โดยเน้นเป้าหมายที่กลุ่มเสี่ยงต่อการกระทำความผิด กลุ่มที่อยู่ห่างไกล กลุ่มด้อยการศึกษา กลุ่มชายขอบ กลุ่มผู้เปราะบางในสังคม เป็นต้น

5. กระจายการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสู่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน ดังนี้

5.1 หน่วยงานศาลยุติธรรมตั้งคณะกรรมการพิจารณาและจัดทำแผนรองรับการเปิดศาลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาลแขวงศาลจังหวัด หรือศาลชำนาญพิเศษในพื้นที่ห่างไกลอย่างเป็นระบบเพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงรวดเร็ว และเหมาะสม

5.2 ออกหน่วยให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกลเพื่อความสะดวก เช่น ศาลเคลื่อนที่

6. บูรณาการด้านกระบวนการยุติธรรมด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างความเสมอภาคในการอำนวยความยุติธรรมด้วยการคุ้มครองผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลาย การสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน การพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารตามสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายให้มากขึ้น ให้ความคุ้มครองอำนวยความสะดวก ให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยกย่องให้เกียรติพยานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั้งต้องรณรงค์ให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิตามกฎหมายและตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมในฐานะเป็นกลไกหลักในการผดุงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่าการพัฒนาไกล่เกลี่ยและเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม คือการกำหนดมาตรการเพื่อช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหา และจำเลยในการดำเนินคดี การพัฒนาระบบการจัดให้มีทนายความช่วยเหลือคดี ปรับปรุง ระบบประกันตัว การพัฒนาและส่งเสริมระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมให้ประชาชน และชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน

ระยะเวลาดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานยุติธรรม

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 51 และมาตรา 68 การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า ซึ่งการดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญามีความล่าช้าส่งผลกระทบต่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา แม้จะมีการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามกฎหมายเฉพาะแต่ยังไม่ครอบคลุมหลายกรณี ปัญหาระยะเวลาในการอำนวยความยุติธรรมใน

แต่ละคดีที่มีความล่าช้า พบว่า การดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมยังมีความล่าช้าตั้งแต่ชั้นก่อนศาล ชั้นศาล และชั้นอุทธรณ์ฎีการวมกันแล้วใช้เวลาเฉลี่ย 13.5 เดือน ซึ่งปรากฏปัจจัย 2 ประการ ที่ก่อให้เกิดความล่าช้า ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้างการบริหารงานภายในของการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และศาลที่มีขั้นตอนมากและการส่งสำนวนในแต่ละลำดับนั้นมีขั้นตอนและระยะเวลา และปัจจัยด้านบุคลากรที่มีจำกัดก่อให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดีทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา ดังนั้น จึงควรกำหนดแนวทางการกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานเพื่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

1. ลดขั้นตอน ลดระยะเวลาในการดำเนินคดี และปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายดังนี้

1.1 ให้แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมประชุมหรือตั้งคณะทำงาน ทบทวนระบบการทำงานภายใน เพื่อลดยกเลิกหรือตัดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงระบบการทำงานและกระบวนการต่าง ๆ ของศาลให้ง่ายขึ้น เพื่อลดภาระแก่ประชาชน เช่น การจัดให้มีจุดบริการ “One stop service” หรือ “Drive Thru Service” และการให้บริการด้วยการส่งทางไปรษณีย์ในทุกชั้นศาลเพื่อลดระยะเวลาการดำเนินงานให้รวดเร็วขึ้น

1.2 นำระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อลดขั้นตอนและค่าใช้จ่าย โดยมีระบบที่มีมาตรฐานให้ทุกศาลขับเคลื่อนไปในทางเดียวกัน เพื่อเพิ่มความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคู่ความหรือประชาชนที่มาติดต่อราชการ เช่น ระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ ระบบพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ ระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม การให้บริการขอประกันออนไลน์ เป็นต้น

1.3 ให้แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมพิจารณาทบทวนมาตรฐานระยะเวลาในการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และสะท้อนถึงความเพียงพอของอัตรากำลังบุคลากรในหน่วยงาน เพื่อจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. ... อันมีสาระสำคัญดังนี้

1.3.1 กำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกำหนดกรอบระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินคดี

1.3.2 กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีระบบติดตามตรวจสอบหรือแจ้งความคืบหน้าของการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ

1.3.3 กำหนดผู้รับผิดชอบเฉพาะในการรับเรื่องร้องเรียน และแจ้งความ คืบหน้าของการดำเนินงาน หรือผลการตรวจสอบ รวมถึงเหตุแห่งความล่าช้า กรณีที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความล่าช้าในการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม

1.3.4 กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเก็บรวบรวมสถิติ ระยะเวลาของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน วัดผลเปรียบเทียบกับกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้

1.3.5 กำหนดหลักเกณฑ์การตรวจสอบขั้นตอนและระยะเวลาในการ ดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมว่าเป็นขั้นตอนที่เหมาะสมตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลัก นิติธรรม ตลอดจนการบริหารกิจการบ้านเมืองหรือไม่ และให้มีการพัฒนาปรับปรุงให้ระยะเวลา เหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

สรุปได้ว่าการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า โดยการให้หน่วยงานกำหนดระยะเวลา ดำเนินงาน ในทุกขั้นตอนแล้วประกาศให้ประชาชนทราบ สร้างกระบวนการรับเรื่องร้องเรียน มีระบบ การประเมิน และปรับปรุงระยะเวลาตามที่ประกาศเป็นระยะ และสร้างระบบการตรวจสอบและแจ้ง ความคืบหน้าการดำเนินการให้ประชาชนทราบ โดยประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะสามารถ คาดการณ์ได้ว่าหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะพิจารณาเรื่องที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานเสร็จ สิ้นเมื่อใด ซึ่งหากล่าช้าเกินสมควรย่อมสามารถติดตามและตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงาน ในกระบวนการยุติธรรมผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือวิธีการอื่นใดในการเข้าถึงข้อมูลได้ โดยสะดวกและรวดเร็ว ทั้งการจัดให้มีผู้รับผิดชอบเป็นการเฉพาะเพื่อรับเรื่องร้องเรียน จะทำให้ทราบ ว่ากรณีที่ได้รับความสะดวกอันเนื่องมาจากความล่าช้าในการดำเนินงานจะต้องร้องเรียนและ ตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานกับผู้ใด ซึ่งผู้รับผิดชอบต้องแจ้งผลความคืบหน้าไปยัง ผู้เกี่ยวข้องด้วย และยังเป็นภาระเร่งรัดเจ้าหน้าที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

ความไม่เสมอภาคจากการกำหนดและบังคับโทษปรับในทางปฏิบัติการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดฐานเดียวกัน พฤติกรรมการกระทำ ความผิดเดียวกัน ศาลมักกำหนดโทษปรับในอัตราโทษเท่าเทียมกัน ซึ่งหากผู้ถูกลงโทษมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันการลงโทษเช่นนี้ ย่อมไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถชำระค่าปรับได้และได้รับการปล่อยตัว

เป็นอิสระ ทำให้โทษปรับไม่สามารถข่มขู่หรือยับยั้งผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้ ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีกลับถูกบังคับให้กักขังแทนค่าปรับที่ปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มขึ้น แม้จะมีการออกกฎหมายมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้จำเลยสามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ก็ตาม จึงควรพัฒนาแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ดังนี้

1. ส่งเสริมให้มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรม ด้วยการลดการนำมาตรการทางอาญามาใช้กับเรื่องที่ไม่จำเป็นและหันมาใช้มาตรการอื่นทดแทน เช่น การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับพินัย พ.ศ. ... เพื่อใช้เป็นกฎหมายกลาง และแทนการกำหนดให้เป็นโทษอาญา เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 77 บัญญัติว่า รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ โดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง... ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สร้างความเป็นธรรมในสังคมและลดการทุจริตของเจ้าหน้าที่ อันจะไม่มีการกักขังแทนค่าปรับ ไม่ต้องประกันตัว ซึ่งไม่จำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการทางศาล ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมคนจนกับคนรวย

2. พัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงเพื่อประโยชน์ในการใช้งานทั้งเรื่องการขอลปล่อยชั่วคราว และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษของศาล เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการจำกัดการเดินทางในการขอลปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

3. การใช้มาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา เพื่อลดทอนความเป็นโทษทางอาญาที่ไม่จำเป็น สร้างความสมดุลระหว่างการบังคับโทษตามคำพิพากษากับการให้โอกาสผู้ต้องโทษกลับคืนสู่สังคม เปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการบังคับโทษ และพัฒนาระบบคุมประพฤติในชุมชน อันได้แก่การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ เช่น การจำคุกที่บ้าน (Home Arrest) ในกรณีโทษสถานเบา การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการออกหมายกักขังแทนค่าปรับ

4. กำหนดเป้าหมายลดการกักขังแทนค่าปรับให้หมดไป โดยส่งเสริมให้มีการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับให้มากขึ้น ขยายเครือข่ายการทำงานวิเคราะห์ผลในการลดค่าใช้จ่ายของรัฐเพื่อเปรียบเทียบมูลค่าที่จะได้รับ เป็นการปรับความประพฤติผู้กระทำความผิดให้มีจิตสำนึกต่อสังคมและไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก

5. การแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติ และมาตรฐานสากล เพื่อให้มีการกำหนดหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน เช่น สิทธิในการนับถือศาสนาหรือปฏิบัติศาสนกิจ สิทธิในการติดต่อสื่อสาร สิทธิในการร้องทุกข์ได้อย่างอิสระ โดยเฉพาะกับองค์กรภายนอกเรือนจำ เป็นต้น

สรุปได้ว่าการพัฒนาการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยการนำระบบประเมินความเสี่ยงมาใช้ทดแทนการเรียกทรัพย์สินเป็นหลักประกัน เพิ่มมาตรการลงโทษที่หลากหลาย นำโทษปรับตามความสามารถในการชำระ (Day Fines) มาใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และการนำมาตรการทางอาญามาใช้กับเรื่องที่ไม่จำเป็นและหันมาใช้มาตรการอื่นทดแทน เช่น การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับพินัย พ.ศ. ... เพื่อใช้เป็นกฎหมายกลาง และแทนการกำหนดให้เป็นโทษอาญา และการใช้มาตรการอื่นแทนโทษทางอาญาอันได้แก่ การทำงานบริการสังคม การลดทอนโทษทางอาญาที่เป็นความผิดเล็กน้อย การปรับหลักเกณฑ์มาตรฐานการลงโทษเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ อันเป็นแนวทางช่วยเหลือผู้กระทำความผิดเล็กน้อยที่ไม่มีหลักประกัน รวมถึงผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี

สรุป

การศึกษาในบทที่ 4 นั้นมีความมุ่งหมายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค ผลการศึกษาวิจัยตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ดังนี้

การพัฒนาการช่วยเหลือและเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม คือ การกำหนดมาตรการเพื่อช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหา และจำเลย ในการดำเนินคดี การพัฒนาระบบการจัดให้มีนายความช่วยเหลือคดี ปรับปรุง ระบบประกันตัว การพัฒนาและส่งเสริมระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเพิ่มช่องทาง

ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมให้ประชาชน และชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน

การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า โดยการให้หน่วยงานกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนแล้วประกาศให้ประชาชนทราบ สร้างกระบวนการรับเรื่องร้องเรียน มีระบบการประเมิน และปรับปรุงระยะเวลาตามที่ประกาศเป็นระยะ และสร้างระบบการตรวจสอบและหรือแจ้งความ คืบหน้าการดำเนินการให้ประชาชนทราบ โดยประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะสามารถคาดการณ์ได้ว่าหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะพิจารณาเรื่องที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานเสร็จสิ้นเมื่อใด ซึ่งหากล่าช้าเกินสมควรย่อมสามารถติดตามและตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือวิธีการอื่นใดในการเข้าถึงข้อมูลได้ โดยสะดวกและรวดเร็ว ทั้งการจัดให้มีผู้รับผิดชอบเป็นการเฉพาะเพื่อรับเรื่องร้องเรียน จะทำให้ทราบว่ากรณีที่ได้รับการเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความล่าช้าในการดำเนินงานจะต้องร้องเรียนและตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานกับผู้ใด ซึ่งผู้รับผิดชอบต้องแจ้งผลความคืบหน้าไปยังผู้เกี่ยวข้องด้วย และยังเป็นการเร่งรัดเจ้าหน้าที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

การลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมโดยการส่งเสริมให้มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรม ด้วยการลดการนำมาตรการทางอาญามาใช้กับเรื่องที่ไม่จำเป็นและหันมาใช้มาตรการอื่นทดแทน เช่น การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับพินัย พ.ศ. ... เพื่อใช้เป็นกฎหมายกลาง และแทนการกำหนดให้เป็นโทษอาญา เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 77 และนำพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงเพื่อประโยชน์ในการใช้งานทั้งเรื่องการปล่อยชั่วคราว และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษของศาล

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบากและมีความเหลื่อมล้ำ โดยการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ 3 ข้อ คือ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบากและมีความเหลื่อมล้ำ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค

จากผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อดังกล่าวข้างต้น โดยมีรายละเอียดข้อสรุป ดังนี้

1. ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 มีรายละเอียดผลการศึกษาโดยสรุปดังนี้

สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม การให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล โดยบุคลากรและองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย อันได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครอง ตำรวจ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ศาล สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ ประสบกับปัญหาต่างๆ หลายด้าน เช่น ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แม้ว่ารัฐจะให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนแต่ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากประชาชนไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้ถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่ตนเองพึงจะได้รับ รวมไปถึงปัญหาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ต่างประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอลปล่อยตัวชั่วคราว และการไม่ทราบถึงสิทธิที่

ตนเองพึงจะได้รับ ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการดำเนินคดีมีระยะเวลา ยาวนาน ยุ่งยาก ซับซ้อน ส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการ ดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา และปัญหาความเหลื่อม ล้าไม่เสมอภาคเช่นการขอลอ่ยชั่วคราว การกำหนดโทษและการบังคับโทษ และจากการศึกษา ประเด็นปัญหาในแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติพบว่า การบริหารงานยุติธรรมยังปรากฏ ข้อวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ความล่าช้าในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และความถูกต้องของการดำเนินงานที่ยังไม่ได้รับ การแก้ไขอย่างตรงจุด จึงสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานยุติธรรม ของประเทศในด้านการพัฒนาระบบงานยุติธรรม

2. ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 มีรายละเอียดผลการศึกษา แยกเป็นปัญหาต่าง ๆ 3 ด้าน โดยสรุปดังนี้

1. ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประชาชนยากจนขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี เป็นอุปสรรคในการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรม และทำให้ขาดความสะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รัฐจึงต้อง สนับสนุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยการจัดหาเงินทุนแก่ประชาชนผู้ยากจน โดยก่อตั้ง กองทุนยุติธรรม ซึ่งเดิมจัดตั้งขึ้นตามระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหาร และการใช้จ่ายเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 เพื่อให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ ความช่วยเหลือทางกฎหมายการฟ้องร้องดำเนินคดี การบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ แต่ เนื่องด้วยเหตุผลที่กองทุนยุติธรรมเดิมยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ในการเข้าถึงความ ยุติธรรมได้อย่างเต็มที่เนื่องจากงบประมาณที่มาจากภาครัฐฝ่ายเดียวและมีจำนวนจำกัด

ปัญหาการจัดหาทนายความขอแรง ที่ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน ได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องทนายความที่รัฐจัดให้ขาดประสิทธิภาพ และมีจำนวนไม่เพียงพอ เพราะไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของทนายความขอแรงระบบการคัดเลือก และประสิทธิภาพของทนายความ รวมไปถึงค่าตอบแทนที่กำหนดให้แก่ทนายขอแรง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ผู้ต้องหาจำเลยหรือผู้เสียหายอาจพบกับความยากลำบากในการ เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยากกว่าคนกลุ่มอื่น แม้รัฐจะมีระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่ประชาชน แต่ระบบดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพเพียงพอ โดยเฉพาะทนายความที่ รัฐจัดให้ ทนายความที่พนักงานสอบสวนจัดหาให้ หรือทนายขอแรงที่ศาลตั้ง ยังขาดประสิทธิภาพไม่มี

การกำหนดคุณสมบัติของนายความทำให้ได้นายความที่มีประสิทธิภาพการทำงานน้อยมาทำหน้าที่ ซึ่งเปรียบเทียบกับพนักงานอัยการแล้วไม่มีข้อได้เปรียบในการต่อสู้คดีได้เลย

ปัญหาผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ ประสบปัญหาในการหาหลักประกันมา ประกันตัวเพื่อขอปล่อยชั่วคราว พบว่าในปัจจุบันการปล่อยชั่วคราวเน้นเรียกหลักประกันที่มีคุณค่า ทางเศรษฐกิจสำหรับรับรองหรือประกันการปรากฏตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยไม่คำนึงถึงหลัก กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐควบคุมตัวบุคคลได้เฉพาะกรณีเหตุจำเป็นเท่านั้น จากปัญหาดังกล่าว ทำให้คนยากไร้ส่วนใหญ่ต้องถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดี หากมีการกำหนดหลักประกัน สูงคนยากไร้จะมีโอกาสในการได้รับการปล่อยชั่วคราวน้อยเมื่อเทียบกับคนมีฐานะ คนยากไร้มักถูก

ควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดี เกิดความไม่เสมอภาคสำหรับบุคคลที่กระทำความผิดลักษณะ เดียวกัน แต่แตกต่างกันที่ฐานะทางเศรษฐกิจจึงส่งผลให้คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถยื่นขอปล่อย ชั่วคราวได้

ปัญหากระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน กระบวนการยุติธรรมของไทยมีลักษณะเป็นกระบวนการของรัฐที่มีมุมมองการใช้อำนาจมากกว่าการ ให้บริการด้านความยุติธรรม และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนเพียงแต่หวาดกลัวคำสั่งของศาล เช่น ศาลออกหมายเรียกให้มาเป็นพยาน หมายต่าง ๆ ที่ได้ ส่งถึงคู่ความหรือประชาชนเป็นลักษณะการออกคำสั่งมากกว่าที่จะเป็นการขอความร่วมมือจาก ประชาชนและชุมชน

2. ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม

การดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของศาลใช้ระยะเวลายาวนาน ล่าช้า ส่งผลกระทบต่อ การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี อาจทำให้จำเลยและครอบครัว ของจำเลยต้องประสบปัญหาในการดำรงชีพ เนื่องจากจำเลยไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ เพราะต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ทั้งสิทธิของ ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา ระยะเวลาในการอำนวยความยุติธรรมในแต่ละ คดีที่มีความล่าช้า การดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมยังมีความล่าช้าตั้งแต่ขั้น ก่อนศาล ชั้นศาล และชั้นอุทธรณ์ฎีกา รวมแล้วใช้เวลานานก่อให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน

3. ปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

ความเหลื่อมล้ำจากการกำหนดและบังคับโทษปรับในทางปฏิบัติการใช้ดุลพินิจของ ศาลในการกำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดฐานเดียวกัน พฤติกรรมการกระทำความผิด

เดียวกัน ศาลมักกำหนดโทษปรับในอัตราโทษเท่าเทียมกัน ซึ่งหากผู้ถูกลงโทษมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันการลงโทษย่อมไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ทำให้โทษปรับไม่สามารถข่มขู่หรือยับยั้งผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้ ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีกลับถูกบังคับให้กักขังแทนค่าปรับที่ปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มขึ้น การใช้มาตรการต่างๆ แทนการลงโทษ เช่น มาตรการตั้งผู้กำกับดูแล มาตรการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์จำกัดการเดินทาง รวมถึงการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราว และการให้จำเลยทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ สิ่งเหล่านี้หากนำมาปรับใช้จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้

3. ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 มีรายละเอียดผลการศึกษาโดยสรุปดังนี้

1. การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอในการบริหารงานของกองทุนยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งมีภารกิจในการช่วยเหลือประชาชนผู้มีอรรถคดี เนื่องจากงบประมาณที่มาจากรัฐและมีจำนวนจำกัดทำให้กองทุนยุติธรรมมีศักยภาพในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในการเข้าถึงความยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ทั่วถึงประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมที่เดือดร้อน และขาดแคลนทุนทรัพย์ในการเรียกร้องความยุติธรรมให้กับตนเอง

2. จัดระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาให้มีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีกฎหมายเพื่อรองรับ โดยจัดทำเป็นพระราชบัญญัติให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำหรับการให้คำปรึกษาและแนะนำทางกฎหมายซึ่งมีองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือมากมาย แต่ขณะเดียวกันแต่ละองค์กรยังขาดประสิทธิภาพในการทำงาน กระทรวงยุติธรรมจึงควรเป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่างๆ รวมทั้งขึ้นทะเบียนองค์กรและหน่วยงานให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อสร้างเครือข่ายและความเป็นเอกภาพให้แก่องค์กรและหน่วยงานเหล่านั้น รวมถึงระบบนายความขอแรงควรได้รับการจัดสรรงบประมาณที่

เพียงพอ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของทนายความ และมอบหมายให้สภาทนายความดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชน และหน่วยงานศาล ต้องจัดระบบการคัดเลือกทนายความขอแรงที่มีประสิทธิภาพเพื่อช่วยเหลือผู้มีอรรถคดีของศาลให้มีประสิทธิภาพ โดยทนายความที่มีความเชี่ยวชาญในคดีเฉพาะด้านคอยช่วยเหลือคู่ความ

3. ลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น ลดปริมาณผู้ต้องขังล้นคุก โดยการปรับปรุงมาตรฐานกลางหลังประกันในการปล่อยชั่วคราวให้เหมาะสมแก่บริบทของสังคม การกำหนดเป้าหมายให้มีผู้กำกับดูแลและวิเคราะห์ติดตามผลเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมในการดูแลผู้ต้องหา กำหนดเป้าหมายลดการกักขังแทนค่าปรับให้หมดไป โดยส่งเสริมให้มีการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับให้มากขึ้น รวมไปถึงการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อติดตามจำกัดการเดินทางของผู้ต้องหาหรือจำเลย

4. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เชิงรุกอย่างเข้าถึง เนื่องจากประชาชนในท้องที่ทุรกันดารหรือพื้นที่ห่างไกล ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย เกรงกลัวต่อศาล จึงไม่ให้ความสำคัญและไม่เข้าใจถึงสิทธิของตนเองที่พึงได้รับ ดังนั้นเพื่อความเสมอภาคในการรับรู้ถึงสิทธิของประชาชน ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในด้านต่างๆ โดยเน้นประชาสัมพันธ์เชิงรุกตามนโยบายประธานศาลฎีกาที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยเสมอภาคและเท่าเทียม โดยเป้าหมายที่กลุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิด กลุ่มที่อยู่ห่างไกล กลุ่มด้อยการศึกษา กลุ่มชายขอบ กลุ่มผู้เปราะบางในสังคม

5. กระจายการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสู่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจัดทำแผนรองรับการเปิดหน่วยงาน สาขา และการออกหน่วยให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล เพื่อความสะดวก เช่น ศาลเคลื่อนที่ การเปิดศาลในพื้นที่ห่างไกลอย่างเป็นระบบเพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงรวดเร็ว และเหมาะสม

6. ลดขั้นตอน ลดภาระค่าใช้จ่าย ลดระยะเวลาในการดำเนินคดี และปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม โดยปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายดังนี้

6.1 ให้แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมประชุมหรือตั้งคณะทำงานทบทวนระบบการทำงานภายใน เพื่อศึกษาว่ามีกระบวนการพิจารณาขั้นตอนใดของศาลที่เป็นกระบวนการพิจารณาเกินความจำเป็นบ้างหรือไม่ หรือมีกระบวนการพิจารณาที่มีได้เปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ และในกรณีที่การต่อสู้คดีนั้นก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายแก่จำเลย เช่น การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานโดยทางนิติวิทยาศาสตร์ ที่จำเลยต้องออกค่าใช้จ่ายเอง หากจำเลยเป็นคนยากจนไม่มีค่าใช้จ่ายส่วนนี้ย่อมส่งผลให้จำเลยไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ เช่นเดียวกันกับผู้เสียหายที่จำเป็นต้องแสวงหาพยานหลักฐานจากการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อลดยกเลิกหรือตัดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงระบบการทำงานและกระบวนการต่าง ๆ ให้ง่ายขึ้น เพื่อลดภาระ

แก่ประชาชน เช่น การจัดให้มีจุดบริการ “One stop service” หรือ “Drive Thru Service” เพื่อลดระยะเวลาการดำเนินงานให้รวดเร็วขึ้น

6.2 นำระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อลดขั้นตอนและค่าใช้จ่าย โดยมีระบบที่มีมาตรฐานให้ทุกหน่วยงานขับเคลื่อนไปในทางแนวทางเดียวกัน เพื่อเพิ่มความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชนที่มาติดต่อราชการ เช่น ระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ ระบบพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ ระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม การให้บริการขอประกันออนไลน์ เป็นต้น

7. ให้แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมพิจารณาทบทวนมาตรฐานระยะเวลาในการดำเนินงาน เพื่อจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. ... โดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกำหนดกรอบระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินคดี การกำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีระบบติดตาม ตรวจสอบหรือแจ้งความคืบหน้าของการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ การกำหนดผู้รับผิดชอบเฉพาะในการรับเรื่องร้องเรียนและแจ้งความคืบหน้าของการดำเนินงาน หรือผลการตรวจสอบ รวมถึงเหตุแห่งความล่าช้า กรณีที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความล่าช้าในการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม

8. ส่งเสริมให้มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรม ด้วยการลดการนำมาตรการทางอาญามาใช้กับเรื่องที่ไม่จำเป็นและหันมาใช้มาตรการอื่นทดแทน สนับสนุนการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับพินัย พ.ศ. ... เพื่อใช้เป็นกฎหมายกลาง และแทนการกำหนดให้เป็นโทษอาญา เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 77 อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สร้างความเป็นธรรมในสังคมและลดการทุจริตของเจ้าหน้าที่ อันจะไม่มีมีการกักขังแทนค่าปรับ ไม่ต้องประกันตัว ซึ่งไม่จำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการทางศาล ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมคนจนกับคนรวย

9. พัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงเพื่อประโยชน์ในการใช้งานทั้งเรื่องการปล่อยชั่วคราวและการใช้ดุลพินิจในการลงโทษของศาล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพิจารณาคดีของศาล กระบวนพิจารณาคดีในศาลใช้ระยะเวลายาวนาน ทำให้จำเลยและครอบครัวของจำเลยต้องประสบปัญหาในการดำรงชีพ เนื่องจากจำเลยไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ เพราะต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล จึงควรที่จะศึกษาว่ามีกระบวนการพิจารณาขั้นตอนใดของศาลที่เป็นกระบวนการพิจารณาเกินความจำเป็นบ้างหรือไม่หรือมีกระบวนการพิจารณาที่มีได้เปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้

คดีอย่างเต็มที่ และในกรณีที่มีการต่อสู้คดีนั้นก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายแก่จำเลย เช่น การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานโดยทางนิติวิทยาศาสตร์ ที่จำเลยต้องออกค่าใช้จ่ายเอง หากจำเลยเป็นคนยากจนไม่มีค่าใช้จ่ายส่วนนี้ย่อมส่งผลให้จำเลยไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ เช่นเดียวกันกับผู้เสียหายที่จำเป็นต้องแสวงหาพยานหลักฐานจากการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์

รัฐจึงควรผลักดันการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. ... เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกำหนดกรอบระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องในชั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินคดี กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีระบบติดตาม ตรวจสอบหรือแจ้งความคืบหน้าของการดำเนินงาน

2. การกำหนดโทษปรับและทางปฏิบัติ ในการบังคับโทษปรับ ยังส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันในขณะที่ไม่เสมอภาคกัน ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาของศาลว่าทบัญญัติของกฎหมาย หรือขั้นตอนใดของกระบวนการพิจารณาคดีจนแนวปฏิบัติของกระบวนการใดบ้างที่สร้างภาระหรือก่อให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคแก่บุคคลในการดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี เพื่อจะได้เสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 77

รัฐจึงควรผลักดันการจัดทำร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับพินัย พ.ศ. ... เพื่อใช้เป็นกฎหมายกลางและแทนการกำหนดให้เป็นโทษอาญา ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สร้างความเป็นธรรมในสังคมและลดการทุจริตของเจ้าหน้าที่ อันจะไม่มีภารกิจชั่งแทนค่าปรับ ไม่ต้องประกันตัว ซึ่งไม่จำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการทางศาล ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คนจนกับคนรวย

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

1. ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เช่น มาตรฐานโทษทางอาญา มาตรการแต่งตั้งผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราว หรือแนวทางการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ มาตรการเหล่านี้จะต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบัน เป็นต้น

2. หน่วยงานขาดข้อมูลบูรณาการระหว่างกัน ควรมีการแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้สามารถเอื้ออำนวยต่อการเชื่อมโยงข้อมูล หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศระหว่างกันเป็นระบบแนวทางเดียวกัน เพื่อให้บริการประชาชนได้อย่างครบวงจร เช่น ศาล อัยการ ตำรวจ ต้องมีระบบเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อให้การปฏิบัติงาน รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. การให้ความช่วยเหลือประชาชนและสังคมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ต้องปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม สร้างเสริมความเข้มแข็งของกองทุนยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและ

เสรีภาพ กระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกให้มีกฎหมายหรือกฎกระทรวง รองรับการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือยุติธรรมชุมชน เพื่อให้รัฐมีกลไกได้รับรู้การดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้หลายช่องทางเพิ่มมากขึ้น ลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาล

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่ส่งผลต่อการเข้าถึงสิทธิของประชาชน ที่มีผลต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐอันไม่อาจตอบสนองความต้องการหรือความคาดหวังของประชาชน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549. หน้า 104.
- ชีพ จุลมนต์. สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ; รวมบทความวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ ๑๒ ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2557. หน้า 126-127.
- พิชัย นิลทองคำ. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อจตยา, 2561.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564, 2561.
- สำนักประธานศาลฎีกา. รวมระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการจับกุม การควบคุม และการปล่อยชั่วคราว, 2563.

วารสารและหนังสือพิมพ์

- บรรเจิด สิงคะเนติ. “แนวทางปฏิรูประบวนการยุติธรรม”, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2556.
หน้า 15
- สำนักประธานศาลฎีกา. “นโยบายประธานศาลฎีกา เมทินี ชโลธร 2563-2564”, 2563.
- สำนักประธานศาลฎีกา. “แผนปฏิบัติการการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ประจำปี 2563 – 2564”, 2564.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

- กานต์ชิตา ชิตานนท์. “ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาในการกำหนดโทษ : สิทธิในการยื่นคำแถลงการณ์เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

ชนาภา ชอบพิเชียร. “ระบบการปฏิเสศคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาในศาลฎีกา”.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

เดือนรุ่ง หาญธีระชัยกุล. “ระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา”, มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิต, 2547.

น้ำแท้ มีบุญส้าง. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศอังกฤษ”. บทความทางวิชาการ,
จลนิตี พ.ย. – ธ.ค. 2552.

ประดิษฐ์ แป้นทอง. “ปัญหาและแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย”.
คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2558.

พัชรียา โมกขมรรคกุล. “กฎหมายแจ้งเหตุในการกระทำความผิดอาญา”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2553.

สำนักงานกิจการยุติธรรม. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย”. เอกสารวิจัย, กระทรวงยุติธรรม,
2552.

อาริษา มณีสว่าง. “การคุมความประพฤติ : ศึกษาการเลี้ยงการลงโทษจำคุกโดยการคุมขังเป็นช่วง
ระยะเวลา”. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.

อรศรี อธิกิจ. “มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

กฎหมาย

“พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2549”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 123
ตอนที่ 26 ก, 15 มีนาคม 2549, หน้า 6.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2560”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134
ตอนที่ 40 ก, 6 เมษายน 2560, หน้า 14, 17-18.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2560”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134
ตอนที่ 40 ก, 6 เมษายน 2560, หน้า 17-18, 77-79.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. “หลักนิติธรรม (Rule of Law)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : www.the101.world/wjp-rule-of-law-index-infographic/, 2562.

กรมราชทัณฑ์. “สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

[http://www.correct.go.th/rt103pdf/ report_result.php?date=2021-01-01&report=](http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2021-01-01&report=), 2564.

กรมราชทัณฑ์. “สถิติผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังระหว่างสอบสวน ใต้สวนพิจารณา และอุทธรณ์ฎีกา”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.correct.go.th/stathomepage/>, 2564.

กองนโยบายและแผน, “สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://plan.bru.ac.th>, 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. “แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://nscr.nesdb.go.th/>, 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 – 2580)”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <http://nscr.nesdb.go.th/>. 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. “แผนการปฏิรูปประเทศ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<http://nscr.nesdb.go.th/>. 2564.

สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. “คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับมาตรฐานกลางสำหรับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๖๓”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้

จาก: <https://bit.ly/3ooxXtC>. 2563.

สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. “การนำมาตรการใกล้เคียงก่อนฟ้องมาใช้กับผู้เสียหายในคดีอาญา”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://bit.ly/2lkSYpT>. 2563.

อภิรดี โพธิ์พร้อม. “ปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://madlab.cpe.ku.ac.th/TR2/?itemID=166265>.

2564.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์
วัน เดือน ปีเกิด	20 สิงหาคม 2508
การศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงานโดยย่อ	ผู้ช่วยผู้พิพากษาชั้นที่ ๓๓ ผู้พิพากษาประจำกระทรวง ผู้พิพากษาศาลแขวงพระนครศรีอยุธยา ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนราธิวาส พิพากษาศาลจังหวัดนราธิวาสแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ผู้พิพากษาศาลจังหวัดระยอง ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต

ผู้พิพากษาศาลแพ่ง
 ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้
 ผู้พิพากษาศาลอาญากรุงเทพใต้
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเกาะสมุย
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตราด
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา
 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแพ่งธนบุรี
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสมุทรปราการ
 รองเลขาธิการศาลฎีกา
 ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
 เลขาธิการศาลอุทธรณ์
 รองเลขาธิการประธานศาลฎีกา
 รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา

ตำแหน่งปัจจุบัน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549. หน้า 104.
- ชีพ จุลมนต์. สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ; รวมบทความวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ ๑๒ ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2557. หน้า 126-127.
- พิชัย นิลทองคำ. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อจตยา, 2561.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564, 2561.
- สำนักประธานศาลฎีกา. รวมระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการจับกุม การควบคุม และการปล่อยชั่วคราว, 2563.

วารสารและหนังสือพิมพ์

- บรรเจิด สิงคะเนติ. “แนวทางปฏิรูประบวนการยุติธรรม”, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2556.
หน้า 15
- สำนักประธานศาลฎีกา. “นโยบายประธานศาลฎีกา เมทินี ชโลธร 2563-2564”, 2563.
- สำนักประธานศาลฎีกา. “แผนปฏิบัติการการขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ประจำปี 2563 – 2564”, 2564.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

- กานต์ชิตา ชิตานนท์. “ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาในการกำหนดโทษ : สิทธิในการยื่นคำแถลงการณ์เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

ชนาภา ชอบพิเชียร. “ระบบการปฏิเสศคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาในศาลฎีกา”.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

เดือนรุ่ง หาญธีระชัยกุล. “ระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา”, มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิต, 2547.

น้ำแท้ มีบุญส้าง. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศอังกฤษ”. บทความทางวิชาการ,
จลนิตี พ.ย. – ธ.ค. 2552.

ประดิษฐ์ แป้นทอง. “ปัญหาและแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย”.
คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2558.

พัชรียา โมกขมรรคกุล. “กฎหมายแจ้งเหตุในการกระทำความผิดอาญา”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2553.

สำนักงานกิจการยุติธรรม. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย”. เอกสารวิจัย, กระทรวงยุติธรรม,
2552.

อาริษา มณีสว่าง. “การคุ้มครองประพฤติ : ศึกษาการเลี่ยงการลงโทษจำคุกโดยการคุมขังเป็นช่วง
ระยะเวลา”. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.

อรศรี อธิกิจ. “มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

กฎหมาย

“พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2549”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 123
ตอนที่ 26 ก, 15 มีนาคม 2549, หน้า 6.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2560”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134
ตอนที่ 40 ก, 6 เมษายน 2560, หน้า 14, 17-18.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2560”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134
ตอนที่ 40 ก, 6 เมษายน 2560, หน้า 17-18, 77-79.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. “หลักนิติธรรม (Rule of Law)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : www.the101.world/wjp-rule-of-law-index-infographic/, 2562.

กรมราชทัณฑ์. “สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

[http://www.correct.go.th/rt103pdf/ report_result.php?date=2021-01-01&report=](http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2021-01-01&report=), 2564.

กรมราชทัณฑ์. “สถิติผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังระหว่างสอบสวน ใต้สวนพิจารณา และอุทธรณ์ฎีกา”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.correct.go.th/stathomepage/>, 2564.

กองนโยบายและแผน, “สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://plan.bru.ac.th>, 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. “แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://nscr.nesdb.go.th/>, 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 – 2580)”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <http://nscr.nesdb.go.th/>. 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. “แผนการปฏิรูปประเทศ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<http://nscr.nesdb.go.th/>. 2564.

สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. “คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับมาตรฐานกลางสำหรับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๖๓”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้

จาก: <https://bit.ly/3ooxXtC>. 2563.

สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. “การนำมาตรการใกล้เคียงก่อนฟ้องมาใช้กับผู้เสียหายในคดีอาญา”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://bit.ly/2lkSYpT>. 2563.

อภิรดี โพธิ์พร้อม. “ปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://madlab.cpe.ku.ac.th/TR2/?itemID=166265>.

2564.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์
วัน เดือน ปีเกิด	20 สิงหาคม 2508
การศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงานโดยย่อ	ผู้ช่วยผู้พิพากษาชั้นที่ ๓๓ ผู้พิพากษาประจำกระทรวง ผู้พิพากษาศาลแขวงพระนครศรีอยุธยา ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนราธิวาส พิพากษาศาลจังหวัดนราธิวาสแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ผู้พิพากษาศาลจังหวัดระยอง ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต

ผู้พิพากษาศาลแพ่ง
 ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้
 ผู้พิพากษาศาลอาญากรุงเทพใต้
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเกาะสมุย
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตราด
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา
 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแพ่งธนบุรี
 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสมุทรปราการ
 รองเลขาธิการศาลฎีกา
 ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
 เลขาธิการศาลอุทธรณ์
 รองเลขาธิการประธานศาลฎีกา
 รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา

ตำแหน่งปัจจุบัน

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก
และมีความเหลื่อมล้ำ

ผู้วิจัย นายชนาธิป เหมือนพะวงศ์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 63

ตำแหน่ง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดกลไกรวมทั้งสร้างกลไกในการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ เช่น หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยในปัจจุบันที่เป็นปัญหาการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม การให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล การออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายประสบกับปัญหาต่าง ๆ หลายด้าน เช่น (1) ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น หมายค้นที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ผู้เสียหาย หรือแม้แต่นายความที่ศาลตั้งให้จำเลยในการไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงปัญหาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ต่างก็ประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราว และการไม่ทราบถึงสิทธิของตนเองพึงจะได้รับ (2) ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งการดำเนินคดีมีระยะเวลาในการดำเนินคดีที่ย่างยากซับซ้อน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา ถึงแม้จะมีการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามกฎหมายแต่ยังไม่ครอบคลุมอีกหลายกรณี และ (3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เสมอภาคจากการปล่อยชั่วคราว การกำหนดโทษและการบังคับโทษ โดยหากผู้ต้องหาหรือจำเลยมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีฐานะดีกว่าย่อมสามารถหาหลักทรัพย์มาขอปล่อยชั่วคราวหรือนำเงินมาชำระค่าปรับและได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ ในขณะที่ผู้ที่มีฐานะการเงินไม่ดีกลับไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและถูกกักขังแทนค่าปรับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำ
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำ
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะสภาพปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมา โดยศึกษาเฉพาะกรณีกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลยุติธรรม ซึ่งมีกรอบระยะเวลาการศึกษาวิจัยถึงเดือนกรกฎาคม 2564

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหา โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์จากเอกสารทางกฎหมาย ระเบียบแนวปฏิบัติ เอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปผลจากการวิเคราะห์โดยวิธีการสรุปบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำบาก และมีความเหลื่อมล้ำ สรุปผลการศึกษาดังนี้

สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งในสังคม เช่น ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากประชาชนไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้ถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่ตนเองพึงจะได้รับ รวมไปถึงปัญหาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ต่างประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอลปล่อยตัวชั่วคราว และการไม่ทราบถึงสิทธิที่ตนเองพึงจะได้รับ ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการดำเนินคดีมีระยะเวลายาวนาน ยุ่งยาก ซับซ้อน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดี ทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา และปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เสมอภาค เช่น การขอลปล่อยชั่วคราว การกำหนดโทษและการบังคับโทษ

2. ผลการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เข้าถึงยาก ลำช้าและมีความเหลื่อมล้ำ โดยแยกเป็นปัญหาต่าง ๆ 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีดังนี้

2.1.1 ประชาชนยากจนขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และทำให้ขาดความสะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รัฐจึงจำเป็นต้องสนับสนุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยการจัดหาเงินทุนแก่ประชาชนผู้ยากจน เพื่อให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การฟ้องร้องดำเนินคดี การบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

2.1.2 ปัญหาการจัดหาทนายความขอแรง ที่ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องทนายความที่รัฐจัดไม่เชี่ยวชาญและไม่เพียงพอ แม้รัฐจะมีระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน แต่ระบบดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

2.1.3 ปัญหาผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ยากไร้ ประสบปัญหาในการหาหลักประกันมาประกันตัวเพื่อขอปล่อยชั่วคราว หากมีการกำหนดหลักประกันสูงคนยากจนจะมีโอกาสในการได้รับการปล่อยชั่วคราวน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับคนรวย คนยากจนจึงมักถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดี หรือเมื่อศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษา ดังนั้นภาครัฐรวมถึงหน่วยงานศาลจะต้องเร่งดำเนินการลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น ลดปริมาณคนยากจนล้นคุก อันจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานศาลยังคงใช้มาตรฐานกลางหลักประกันที่ยังขาดการทบทวนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน

2.1.4 ปัญหากระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐยังขาดการสื่อสารประชาสัมพันธ์เชิงรุกสู่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล พื้นที่ชายขอบ ในเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาแก่ประชาชน สังคม ส่งผลให้ประชาชนหวาดกลัวกับการได้รับคำสั่งศาลในรูปแบบต่าง ๆ เนื่องจากไม่เข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินคดีในศาล

2.2 ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม มีดังนี้

2.2.1 ปัญหาขั้นตอนการดำเนินงานล่าช้า ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูงการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมมีระยะเวลาล่าช้า ปัจจุบันคู่ความต่างประสบกับปัญหาด้านการขาดประโยชน์ในสิทธิและเสรีภาพที่พึงจะได้รับระหว่างการดำเนินคดีในทุกขั้นตอนกับระยะเวลาที่ต้องสูญเสียไปในระหว่างนั้น และมีผลกระทบกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี

2.2.2 ขาดการทบทวนมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรมตลอดจนการบริหารกิจการบ้านเมือง

เพื่อกำหนดกรอบระยะเวลาแล้วเสร็จของแต่ละขั้นตอน รวมถึงการกำหนดตัวบุคคลผู้รับผิดชอบในการติดต่อและตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานและเพิ่มมาตรการเร่งรัดการดำเนินงานด้วย

2.3 ปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม มีดังนี้

2.3.1 ปัญหาการกำหนดโทษและบังคับโทษทางอาญา ปัจจุบันการกำหนดและบังคับโทษปรับในทางปฏิบัติเป็นการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดฐานเดียวกัน พฤติกรรมการกระทำความผิดเดียวกัน ศาลมักกำหนดโทษปรับในอัตราโทษเท่าเทียมกัน ปัญหานี้ส่งคมยังขาดกฎหมายการนำมาตราการทางอาญามาใช้กับเรื่องที่ไม่จำเป็นและนำมาตราการอื่นมาใช้ทดแทนการลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดเล็กน้อย ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนสร้างความเป็นธรรมในสังคม และการนำมาตราการอื่นมาใช้แทนการลงโทษจะไม่มีกักขังแทนค่าปรับ ไม่ต้องประกันตัว ซึ่งไม่จำต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการทางศาลลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

2.3.2 ปัญหาการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การไม่จำกัดประเภทของคดี แต่ประเมินผลจากการประเมินความเสี่ยงเป็นหลัก โดยการกรอกแบบบันทึกข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลย และนำเข้าสู่โปรแกรมประเมินความเสี่ยง ซึ่งความเสี่ยงที่ประเมินได้ไม่อาจเชื่อถือได้จริงทั้งหมด จึงไม่สามารถนำมาประกอบการพิจารณาของศาลได้ทั้งหมด เนื่องจากระบบโปรแกรมยังต้องอาศัยข้อมูลความคิดเห็นของจำเลยซึ่งในภาวะเช่นนั้น อาจเป็นข้อมูลเท็จเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกคุมขัง

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาให้เข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสมอภาค โดยสรุปดังนี้

3.1 การจัดสรรงบประมาณในการบริหารงานของกองทุนยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งมีภารกิจในการช่วยเหลือประชาชนผู้มีอรรถคดี

3.2 จัดระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาให้มีคุณภาพ เช่น การมอบหมายให้สหภาพนายความดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชน และหน่วยงานศาลต้องจัดระบบการคัดเลือกนายความขอแรงที่มีประสิทธิภาพเพื่อช่วยเหลือผู้มีอรรถคดีของศาลให้มีประสิทธิภาพ โดยทนายความที่มีความเชี่ยวชาญในคดีเฉพาะด้าน

3.3 ลดการคุมขังที่ไม่จำเป็น ลดปริมาณผู้ต้องขังล้นคุก โดยการปรับปรุงมาตรฐานกลางหลังประกันในการปล่อยชั่วคราวให้เหมาะสมแก่บริบทของสังคม การกำหนดเป้าหมายให้มีผู้กำกับดูแลและวิเคราะห์ติดตามผลเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมในการดูแลผู้ต้องหา กำหนดเป้าหมายลดการ

กักขังแทนค่าปรับให้หมดไป โดยส่งเสริมให้มีการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณะประโยชน์แทนค่าปรับให้มากขึ้น

3.4 จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เชิงรุกอย่างเข้าถึงเพื่อความเสมอภาคในการรับรู้ถึงสิทธิของประชาชน ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในด้านต่าง ๆ โดยเน้นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิด กลุ่มที่อยู่ห่างไกล กลุ่มด้อยการศึกษา กลุ่มชายขอบ กลุ่มผู้เปราะบางในสังคม

3.5 กระจายการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสู่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล โดยมีแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน ให้นำหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจัดทำแผนรองรับการเปิดหน่วยงานสาขา และการออกหน่วยให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล เพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงรวดเร็ว

3.6 ลดขั้นตอน ลดภาระค่าใช้จ่าย ลดระยะเวลาในการดำเนินคดี และปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม ดังนี้ ให้นำหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมประชุมหรือตั้งคณะทำงานทบทวนระบบการทำงานภายใน รวมถึงนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้โดยให้ทุกหน่วยงานเชื่อมโยงและขับเคลื่อนไปในทางแนวทางเดียวกัน เพื่อลด ยกเลิกหรือตัดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงระบบการทำงานและกระบวนการต่าง ๆ ให้ง่ายขึ้น

3.7 ให้แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมพิจารณาทบทวนมาตรฐานระยะเวลาในการดำเนินงาน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกำหนดกรอบระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องในขั้นตอนต่าง ๆ และการกำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีระบบติดตาม ตรวจสอบหรือแจ้งความคืบหน้าของการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ

3.8 ส่งเสริมให้มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรม ด้วยการลดการนำมาตรการทางอาญามาใช้กับเรื่องที่ไม่จำเป็นและหันมาใช้มาตรการอื่นทดแทน เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สร้างความเป็นธรรมในสังคม

3.9 พัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงเพื่อประโยชน์ในการใช้งานทั้งเรื่องการปล่อยชั่วคราว และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษของศาล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐควรผลักดันการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. ... เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกำหนดกรอบระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินคดี กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีระบบติดตาม ตรวจสอบหรือแจ้งความคืบหน้าของการดำเนินงาน

2. รัฐควรผลักดันการจัดทำร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับพินัย พ.ศ. ... เพื่อใช้เป็นกฎหมายกลาง และแทนการกำหนดให้เป็นโทษอาญา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

3. รัฐควรผลักดันงบประมาณในการเปิดที่ทำการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย

4. สนับสนุนการพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงและการกำกับดูแลในชั้นปล่อยชั่วคราว พัฒนารูปแบบวิธีการประเมินความเสี่ยง โดยการนำระบบเทคโนโลยีอัจฉริยะ (AI) มาใช้ร่วมกับการพิจารณาคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวของศาล

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

1. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาแนวทางและกำหนดคุณสมบัติทนายความภาครัฐ โดยสภาทนายความแห่งประเทศไทย เพื่อพิจารณาแนวทางและหลักเกณฑ์การรับขึ้นทะเบียนทนายความภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2. หน่วยงานศาลตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอปรับปรุงมาตรฐานกลางหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวให้เหมาะสมแก่บริบทของสังคมในปัจจุบัน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม รวมถึงกำหนดเป้าหมายให้มีผู้กำกับดูแลและวิเคราะห์ติดตามผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

3. หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เชิงรุก ความรู้ทางกฎหมายส่งเสริมความเสมอภาคในการรับรู้ถึงสิทธิของประชาชนที่ตนพึงได้รับจากทางภาครัฐ

4. หน่วยงานศาลพัฒนาระบบเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เพื่อลดขั้นตอนและค่าใช้จ่าย โดยต้องพัฒนาระบบที่มีมาตรฐานเดียวกัน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของหน่วยงานภาครัฐที่ไม่อาจตอบสนองความต้องการหรือความคาดหวังของประชาชน

2. แนวทางความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

3. ปัญหาและแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของประเทศไทย